

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

Muzikos pedagogikos specializacija

UGNĖ PAŽEMECKAITĖ-AUGULIENĖ

Magistro baigiamasis darbas

**PAAUGLIŲ TAUTINIO TAPATUMO FORMAVIMAS MUZIKINE
VEIKLA: MAŽOSIOS LIETUVOS KONTEKSTAS**

Darbo vadovė lekt. Angelė Kavaliauskienė

Darbo konsultantė prof. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2023

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį darbą,
GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

<i>Vardas, pavardė</i> <i>Name, Surname</i>	<i>Ugnė Pažemeckaitė – Augulienė</i>
<i>Padalinys</i> <i>Faculty</i>	<i>Šiaulių akademija</i> <i>Šiauliai Academy</i>
<i>Studijų programa</i> <i>Study Programme</i>	<i>Muzikos pedagogika 6211MX029</i> <i>Music Pedagogy 6211MX029</i>
<i>Darbo pavadinimas</i> <i>Thesis topic</i>	<i>Paauglių tautinio tapatumo formavimas muzikine veikla: Mažosios Lietuvos kontekstas</i> <i>Formation of National Identity of Adolescents Through Musical Activities: The Context of Minor Lithuania</i>
<i>Darbo tipas</i> <i>Thesis type</i>	<i>Baigiamasis darbas</i> <i>Final Thesis</i>

Garantuojau, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, studento vardas, pavardė, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)
I, Ugnė Pažemeckaitė – Augulienė, by submitting this paper confirm (check)

Embargo laikotarpis
Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

- _____ mėnesių / months
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).
- Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

Pažemeckaitė - Augulienė U. Paauglių tautinio tapatumo formavimas muzikine veikla: Mažosios Lietuvos kontekstas: magistro darbas / darbo vadovė lekt. Angelė Kavaliauskienė, darbo konsultantė prof. dr. Diana Strakšienė; Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Edukologijos institutas – Šiauliai, 2023. – 70 p.

SATRAUKA

Magistro darbe nagrinėjama tautinio tapatumo formavimo muzikine veikla problema Klaipėdos krašto kontekste. Problemai atskleisti buvo siekiama iširti paauglių nuostatas etninės ir patriotinės muzikos atžvilgiu, kokiomis muzikinėmis veiklomis ugdomas moksleivių tautinis tapatumas, ar paauglių tautinio tapatumo formavimuisi gali daryti įtaką muzikos pedagogo požiūris ir mokyklos nuostatai. Tyrimo objektas – tautinio tapatumo formavimo galimybės muzikine veikla. Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad tikslingai organizuojama muzikinė veikla turi įtakos paauglių tautinio tapatumo formavimuisi. Darbo tikslas - atskleisti paauglių muzikinės veiklos galimybes tautinio tapatumo formavimo procese. Darbo uždaviniai - apibrėžti tautinio tapatumo sąvoką ir jo ugdymo svarbą švietimo dokumentuose; pateikti paauglystės amžiaus tarpsnio psichosocialinę charakteristiką, išskiriant tapatumo krizės aspektą; atskleisti Mažosios Lietuvos etnografinio regiono gyventojų tautinio tapatumo formavimosi ypatumus istoriniame kontekste; išanalizuoti tautinio tapatumo formavimo galimybes muzikine veikla; iširti Mažosios Lietuvos muzikos pedagogų ir paauglių požiūrį į tautinio tapatumo formavimo galimybes muzikine veikla. Tyrimo metodai: mokslinės, metodinės literatūros ir švietimą reglamentuojančių dokumentų analizė; empirinis – kiekybinis tyrimas anketinės apklausos metodu. Tyrimo imtis: 25 muzikos pedagogai ir 100 paauglių iš Mažosios Lietuvos regiono. Atlikus literatūros analizę galima teigti, kad tautinis tapatumas yra tautinė savimonė, kuri formuojasi per tautai būdingus požymius ir įsisąmoninama kitų tautų kontekste. Tautinis tapatumas išskiriamas švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose, tačiau bendrosiose ugdymo programos šis ugdymas yra tik rekomendacinio pobūdžio. Tapatumo paieškos suaktyvėja paauglystėje, kai susiduriama su asmens tapatybės krize. Mažosios Lietuvos sudėtinga istorinė praeitis ir ten gyvenantys kitataučiai, gali daryti įtaką tautinio tapatumo formavimuisi. Muzikinė veikla yra viena sričių, kuria galima formuoti tautinį tapatumą. Tautinis tapatumas gali būti formuojamas muzikuojant, kuriant, pažįstant muziką ar analizuojant muzikoje atsiskleidžiantį istorinį ar kultūrinį kontekstus. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad Mažosios Lietuvos etnografiniame regione muzikos pedagogai siekia formuoti tautinį tapatumą įvairia muzikine veikla ir muzikos pamokose, ir neformaliajame švietime. Tautinis tapatumas formuojamas pasitelkiant etninę kultūrą, įvairias edukacijas, švenčiant etnines ir/ar valstybines šventes.

Raktiniai žodžiai: tautinis tapatumas, muzikinė veikla, paauglystė, Mažoji Lietuva.

Pažemeckaitė - Augulienė U. Formation of national identity of adolescents through musical activities: The context of Minor Lithuania: Master thesis / Thesis supervisor lecturer Angelė Kavaliauskienė, Thesis consultant prof. Dr. Diana Strakšienė; Šiauliai Academy of Vilnius University, Institute of Education - Šiauliai, 2023. - 70 p.

SUMMARY

The Master Thesis analyses the problem of the formation of national identity through musical activities in the context of Klaipėda region. In order to reveal the problem, the aim was to investigate the attitudes of adolescents towards ethnic and patriotic music, what musical activities develop national identity of schoolchildren, whether the formation of national identity of adolescents can be influenced by an attitude of music teacher and school regulations. The object of the research is the possibilities of formation of national identity through musical activities. The research hypothesis - it is possible that purposefully organized musical activities have influence on the formation of the national identity of adolescents. The aim of the thesis - is to reveal the possibilities of musical activities of adolescents in the process of the formation of national identity. The tasks of the thesis are- to define the concept of national identity and the importance of its development in educational documents; to provide psychosocial characteristics of adolescence by distinguishing the aspect of the identity crisis; to reveal the peculiarities of the formation of the national identity of the inhabitants of the ethnographic region of Minor Lithuania in the historical context; to analyze the possibilities of the formation of national identity through musical activities; to investigate the attitude of music educators and adolescents of Minor Lithuania towards the possibilities of the formation of national identity through musical activities. The research methods: analysis of scientific, methodical literature and documents regulating education; empirical - quantitative research using the questionnaire survey method. The research sample: 25 music educators and 100 adolescents from the ethnographic region of Minor Lithuania. After performing the analysis of scientific literature from educational documents, it can be stated that national identity is national self-awareness, which develops through characteristic features of the nation and is realized in the context of other nations. National identity is distinguished in the documents which regulate education but in general curriculums this education is only a recommendation. The search for identity becomes more active during adolescence when a personal identity crisis is encountered. The complex historical past of Minor Lithuania and the foreigners residing there today can influence the formation of the national identity of adolescents. Musical activity is one of the fields in which national identity can be developed through national characteristics. National identity can be developed by playing music, creating, getting to know music or analyzing the

historical or cultural contexts revealed in music. The results of the empirical research showed that music educators aim to develop national identity through various musical activities both in music lessons and in non-formal education in the ethnographic region of Minor Lithuania. National identity is developed with the help of ethnic culture, various educations, celebrating ethnic and/or national holidays.

Keywords: national identity, musical activity, adolescence, Minor Lithuania.

Turinys

ĮVADAS	7
1. PAAUGLIŲ TAUTINIO TAPATUMO UGDYMO TEORINIAI PAGRINDAI	11
1.1. Tautinio tapatumo samprata	11
1.2. Tautinio tapatumo apibrėžtis švietimo dokumentuose	14
1.3. Asmens tapatumo krizė paauglystėje.....	17
2. TAUTINIO TAPATUMO FORMAVIMO YPATUMAI MAŽOJOJE LIETUVOJE .	22
2.1. Mažosios Lietuvos savitumas istorijos kontekste.....	22
2.2. Tautinio tapatumo formavimo apraiškos Mažosios Lietuvos bendrojo ugdymo įstaigose.....	24
3. MUZIKINIO UGDYMO GALIMYBĖS FORMUOJANT PAAUGLIŲ TAUTINĮ TAPATUMĄ	29
3.1. Muzikinės veiklos formuojant tautinį tapatumą.....	29
3.2. Tautinio tapatumo požymių raiška muzikinėje veikloje.....	33
3.3. Muzikos pedagogo svarba formuojant tautinį tapatumą.....	36
4. PAAUGLIŲ IR MUZIKOS MOKYTOJŲ POŽIŪRIO Į TAUTINIO TAPATUMO FORMAVIMĄ MUZIKINE VEIKLA TYRIMAS	40
4.1. Tyrimo metodika, organizavimas ir imtis	40
4.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė.....	41
4.2.1. Muzikos pedagogų požiūrio tyrimo rezultatų analizė.....	41
4.2.2. Paauglių požiūrio tyrimo rezultatų analizė.....	53
IŠVADOS	63
LITERATŪRA	66
PRIEDAI	71

IVADAS

Tyrimo problema. Tautinio tapatumo formavimas yra aktuali tema globalizacijos procese. Vis didėjanti migracija, didžiulis informacijos srautas bei populiarioji kultūra stipriai veikia kiekvieno asmens tautinį tapatumą. Tautinis tapatumas yra savęs suvokimas visos savo tautos kontekste, gebant pasinaudoti savo tautos patirtimi, išlaikant papročius, kalbą bei kitas tautines vertybes. Tautinis tapatumas pradeda formuotis šeimoje, kurios įtaka šiam procesui yra svarbiausia, tačiau vėliau didelę reikšmę turi ir ugdymo įstaigos, kuriose moksleiviai praleidžia daug laiko. Ugdymo įstaigos gali ženkliai prisidėti prie tautinio tapatumo formavimo, nes čia įtaką daro ir pats ugdymo turinys, ir bendruomenė.

Paauglystės laikotarpis darbe pasirinktas neatsitiktinai. Nors tautinis tapatumas yra nuolat kintantis ir jo formavimosi procesas vyksta visą gyvenimą, paauglystėje tai tampa ypač svarbu dėl šiuo laikotarpiu patiriamos asmens tapatybės krizės. Tautinis tapatumas yra asmens tapatumo dalis, tad svarbu padėti jaunam žmogui nepasimesti dideliame informacijos sraute ir padėti toliau formuoti teigiamas vertybines nuostatas bei ugdyti pilietišką, brandžią asmenybę.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) taip pat pabrėžiama tautinio tapatumo svarba. Remiantis minėtu įstatymu kuriamos ir bendrojo ugdymo programos (2008, 2022), kurios daro tiesioginę įtaką ugdymo turiniui švietimo įstaigose. Lietuvos Valstybės Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategijos patvirtinimo (2009) įstatyme pabrėžiama etninės kultūros pagrindų suteikimo svarba ugdymo procese, siekiant išsaugoti mokinių tautinį tapatumą. Jau minėtos strategijos dėka bendrojo ugdymo programose (2022) atsirado didesnis dėmesys etninei kultūrai, integruojant ją į visą ugdymo turinį, tiek formaliajame ugdyme, tiek neformaliajame mokinių švietime. Be jokios abejonės, tautinį tapatumą formuoja ne tik etninė kultūra, bet ir pilietinės nuostatos, pagarba savo krašto istorijai, kultūrai bei kitiems elementams. Dėmesys etninei kultūrai atspindėjo ir 2008 metais patvirtintose ugdymo programose iki jų atnaujinimo 2022 metais. Tačiau Lietuvos Kultūros tarybai (2016) atlikus tyrimą paaiškėjo, kad etninei kultūrai neskiriamas pakankamas dėmesys dėl prasto finansavimo, specialistų trūkumo, taip pat pastebėtas menkinantis žiniasklaidos ir visuomenės požiūris į etninę kultūrą. Vargu, ar per keletą metų šios problemos pasikeitė, trūksta naujesnių išsamių tyrimų. Nors ir atnaujintos bendrojo ugdymo programos (2022), kurių didelė dalis skiriama etninei kultūrai, tačiau programa vis dar yra tik rekomendacinio pobūdžio.

Tautinio tapatumo formavimo procese svarbi ne tik etninė kultūra, yra ir daugiau aspektų, kurie daro įtaką moksleivių nuostatomis tautiškumo atžvilgiu. Ugdymo procese nepaprastai didelį vaidmenį atlieka pedagogas, kuris pats gali nuspręsti, kokį konkretų ugdymo turinį perduos savo moksleiviams. Tarp Nacionalinės švietimo agentūros 2023 m. sausio 4 d. pateiktų prioritetinių

pedagogų tobulinimo sričių buvo pateikta ir pilietinė ugdymo kompetencija. Naujos prioritinės sritys buvo išskirtos po 2021 m. atlikto tyrimo, kuris galimai parodė, kokias kompetencijas muzikos pedagogai turi poreikį tobulinti. Bendrosiose ugdymo programose (2022) padidėjęs dėmesys etninei kultūrai taip pat turėtų skatinti pedagogus domėtis šia sritimi. Tokie pasikeitimai nuteikia viltingai, tačiau lieka abejonė ar tai tikrai bus paveiku realiaame ugdyme ir neliks tik formalumu švietimo dokumentuose.

Vienas iš tautinio tapatumo formavimo galimybių yra ugdymas muzika. Didelę reikšmę turi ne tik etninė, bet ir kompozitorių kurta muzika, skatinanti paauglių teigiamas nuostatas tautiškumo atžvilgiu. Pritaikius tinkamas ugdymo veiklas ir repertuarą, kuriose atsispindi tautos patirtis ir vertybės, atsiranda puiki galimybė formuoti tautinį tapatumą. Muzika, kaip kultūrinis reiškinys, neturėtų likti atskirtyje ir, kaip ir rekomenduojama, galėtų būti integruojama ir į kitus dėstomus dalykus. Čia taip pat galima tarpdalykinė integracija, patiems moksleiviams patrauklus ir įtraukiantis ugdymo turinys, įvairūs projektai.

Mažoji Lietuva šiame darbe pasirinkta neatsitiktinai. 2023 metais Lietuva švenčia Klaipėdos Krašto prijungimo prie Lietuvos šimtmetį. Klaipėdos Kraštas šiandien, kaip etnografinis regionas, įprastai vadinamas Mažąja Lietuva, tačiau buvo laikas, kai Mažoji Lietuva buvo daug didesnė teritorija. Dar iki prisijungiant Klaipėdos kraštą prie Lietuvos, šio krašto šviesuoliai padarė didelį darbą, puoselėdami lietuvių kultūrą, ypatingai spaudos draudimo metais, ženkliai prisidėjo prie lietuvių tautosakos užrašymo. Šis regionas buvo stipriai paveiktas karų ir represijų, buvo germanizuojamas, vėliau sovietų valdžia regioną bandė paversti rusišku. Ir šiandien šiame istoriniame regione gyvena daug kitų tautų ir kultūrų žmonių. Nepaisant sudėtingos istorinės praeities, Mažoji Lietuva (jau kaip etnografinis regionas), išlaikė savo folklorą, Yra tikėtina, kad minėtos istorinės aplinkybės ir šiandieninis krašto daugiakultūriškumas daro įtaką ten gyvenančių žmonių tautiniam tapatumui.

Aktualumas ir mokslinis iširtumas. Tautinio tapatumo sąvoką yra nagrinėję nemažai autorių. Ranonytė (2004), tyrinėjusi tautinio ir europinio tapatumo reiškinius ir teigusi, kad tautinis tapatumas yra nuolat kintantis reiškinys. Maceina (1991) taip pat manė, kad tautinis tapatumas formuojasi visą gyvenimą ir yra „kaip gyvas organizmas“. Garšvė (2012), teigęs, kad tautinis tapatumas formuojasi veikiamas ne tik šeimos įtakos, bet ir politinių sprendimų, švietimo turinio, aplinkinės kultūros bei yra nuolat besikeičiantis. Phinney (2001) rašė, kad tautinis tapatumas yra kintantis ir sąlyginis dalykas, o jo priklauso nuo aplinkos veiksnių. Bendle (2002), teigiantis, kad modernėjant laikams, tapatumo klausimas yra vis sudėtingiau nagrinėjamas. Tam pritaria ir Antinienė (2002), teigusi, kad tapatumas yra labai sudėtingas konstruktas. Diržinauskytės (2013) teigimu, tautinis tapatumas priklauso nuo asmens jausmų savo tautai ir tautos kultūrai. Visi minėti autoriai, nors ir nagrinėję asmens tapatumą skirtingais aspektais, vieningai sutaria, kad tautinis

tapatumas tai yra sudėtingai konstruojamas reiškiny, kuris atsiskleidžia tautos ir jos kultūros kontekste.

Tautos kultūra yra vienas svarbiausių reiškinių, apimančių labai daug sričių. Taip teigė ir Pruskus (2013), nagrinėjantis kultūros sąvoką ir inkultūrizaciją. Pruskus (2013) būtent kultūrą vadina tautą vienijančiu reiškiniu, per tos tautos tradicijas, paveldą ir bendrą pasaulėžiūrą. Konkrečiai tautai priklausančios kultūrinės vertybės gali būti vadinamos etnine kultūra. Apie etninės kultūros svarbą rašė ir Čepienė (1992), etninę kultūrą įvardindama kaip svarbų veiksnį, išsaugantį vaiko tautinį tapatumą. Apie etninės kultūros reikšmingumą taip pat rašė Diržinauskytė (2013), pabrėždami tinkamų etninio ugdymo sąlygų svarbą perimant tautos kultūrinį paveldą. Tačiau formuojantis tautiniam tapatumui įtaką daro ne tik etninė kultūra, yra ir kitų aspektų, pavyzdžiui - pilietinis sąmoningumas ar šiuolaikinės savo tautos kultūros pažinimas.

Visi minėti aspektai yra svarbūs tautinio tapatumo formavimosi procese visą gyvenimą, tačiau paauglystės laikotarpyje patiriamos asmens tapatumo krizės akivaizdoje, tautinio tapatumo klausimas tampa ypač svarbus. Paauglių psichologines ypatybes nagrinėję psichologai (Legkauskas (2013), Žukauskienė (1998), Myers (2000), Vaičiulienė (1998)) vieningai sutaria, kad šis nelengvas laikotarpis yra labai svarbus gyvenimo lūžis, kada formuojasi vertybės ir žmogus atranda „naująjį aš“. Taigi, paauglystės laikotarpiu reikėtų ir toliau skirti dėmesį tautinio tapatumo formavimui.

Ypatingai sudėtinga Mažosios Lietuvos etnografinio regiono istorija galimai daro įtaką ir šiame regione gyvenančių paauglių tautinės tapatybės formavimuisi. Apie regiono istorinę praeitį rašė nemažai autorių (Jocys (2015), Petrošienė (2007), Bukantis (1997), Kšanienė (2002), Šilas (1998) ir kiti.). Šio krašto istorijos pažinimas padeda atskleisti regiono savitumą ir padeda suvokti galimas problemas formuojantis ten gyvenančių žmonių tautiniam tapatumui.

Nors apie tautinį tapatumą yra rašę daug autorių, visgi pasigendama naujesnių tyrimų, atskleidžiančių paauglių požiūrį į tautinio tapatumo formavimą muzikine veikla bendrojo ugdymo mokyklose.

Tyrimo probleminiai klausimai:

- 1) kokia yra paauglių nuostata etninės ir patriotinės muzikos atžvilgiu?
- 2) kokios muzikinės veiklos taikomos ugdant moksleivių tautinį tapatumą?
- 3) ar paauglių tautinio tapatumo formavimuisi gali daryti įtaką muzikos pedagogo požiūris ir ugdymo įstaigos kryptingumas?

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad tikslingai organizuojama muzikinė veikla turi įtakos paauglių tautinio tapatumo formavimuisi.

Tyrimo objektas – tautinio tapatumo formavimo galimybės muzikine veikla.

Tyrimo tikslas – atskleisti muzikinės veiklos galimybes paauglių tautinio tapatumo formavimo procese.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) apibrėžti tautinio tapatumo sąvoką ir jo ugdymo svarbą švietimo dokumentuose;
- 2) pateikti paauglystės amžiaus tarpsnio psichosocialinę charakteristiką, išskiriant tapatumo krizės aspektą;
- 3) atskleisti Mažosios Lietuvos etnografinio regiono gyventojų tautinio tapatumo formavimosi ypatumus istoriniame kontekste;
- 4) išanalizuoti paauglių tautinio tapatumo formavimo galimybes muzikine veikla;
- 5) ištirti Mažosios Lietuvos muzikos pedagogų ir paauglių požiūrį į tautinio tapatumo formavimo galimybes muzikine veikla.

Tyrimo metodai: mokslinės, metodinės literatūros analizė, švietimą reglamentuojančių dokumentų analizė; empirinis – kiekybinis tyrimas anketinės apklausos metodu. Empiriniai duomenys apdoroti SPSS programa.

Tyrimo imtis ir atranka: anketinės apklausos metodu buvo apklausta šimtas 5-10 klasių moksleivių, besimokančių bendrojo ugdymo mokyklose etnografiniame Mažosios Lietuvos regione ir 25 muzikos pedagogų iš Mažosios Lietuvos etnografinio regiono. Respondentai, besimokantys ar dirbantys Mažosios Lietuvos etnografiniame regione, buvo pasirinkti atsitiktiniu būdu.

Tyrimo etapai ir organizavimas:

- Pirmajame etape (2022 rugsėjo – 2023 sausio mėn.) formuluojama tema, analizuojami švietimo dokumentai, pedagoginė – psichologinė ir kita mokslinė literatūra.
- Antrajame etape (2023 sausio – kovo mėn.), atsižvelgiant į analizuotą literatūrą ir švietimo dokumentus, sudaryta anketa ir atlikta apklausa. Apklausos respondentai – Mažosios Lietuvos etninio regiono bendrojo ugdymo mokyklų muzikos pedagogai ir 5-10 klasių moksleiviai.
- Trečiajame etape (2023 kovo – gegužės mėn.) analizuojamos anketos, formuluojamos magistro tyrimo išvados.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 4 skyriai, išvados, literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe pateikta 11 lentelių ir 5 paveikslai.

1. PAAUGLIŲ TAUTINIO TAPATUMO UGDYMO TEORINIAI PAGRINDAI

Lietuvos atgimimo metais tautinis auklėjimas tapo svarbiu reiškiniu, kuris atsispindėjo ir ugdymo sistemoje. Tautinio auklėjimo aktualumas nesikeičia ir šiandien. Be jokios abejonės, šeima yra žmogaus vertybių formavimosi pagrindas, tačiau vaikui augant, dėmesys krypta ir į ugdymo sistemą, kurioje vaikas taip pat formuojasi kitų jam svarbių žmonių ir aplinkos dėka. Paauglystėje, išgyvenant asmens tapatumo krizę, labai svarbus ugdymo turinys, kuriame būtų ne tik akademinės žinios, bet ir toliau formuojamos vertybinės nuostatos.

Vertybių formavimo kontekste, tautinis tapatumas yra būtina sąlyga tautos išlikimui globalizacijos procese, o ypač šiandien, vykstant karui Ukrainoje, kurio akivaizdžiai atsiskleidžia ir patriotiškumo svarba, kuri gali nulemti Lietuvos, kaip valstybės, ir lietuvių, kaip tautos, ateitį.

1.1. Tautinio tapatumo samprata

Kaip teigiama Tarptautinių žodžių žodyne, identitetas (tapatybės sinonimas) – „1. ko nors apibrėžtumas, individualumas, tapatybė; visiškas, iki smulkausių detalių, sutapimas; 2. *psichol.* asmenybės vidinė vienovė, išgyvenama kaip savo paties „aš“, savimonė“ (Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius, 2013, p. 342). Asmens tapatumas (arba identitetas) yra savęs suvokimas esant tarp kitų objektų ar subjektų. Savitas „aš“ jausmas labiausiai atsiskleidžia sąveikaujant su kitais žmonėmis ir būnant sociumo dalimi. Iš čia atsiranda ir terminas socialinis tapatumas. Kaip teigia Ranonytė (2004, p. 1), socialinis tapatumas žmogų sutapatina su tam tikra socialine grupe, jam priskiriamos savybės, būdingos atitinkamai grupei žmonių. Būtent socialinio tapatumo dėka atsiranda socialiniai vaidmenys (pvz. aš – tėtis, darbuotojas, mokytoja) arba lytiškumas (vyras, moteris ar kita). Kaip teigia Bendle (2002, p. 2), modernioje visuomenėje, žmonės pasiekia labai didelį informacijos kiekį, bet jis yra toks paviršutiniškas ir fragmentiškas, o laisvių tiek daug, kad ne tik asmens tapatumo formavimasis, bet ir jo tyrinėjimas darosi vis sudėtingesnis, skirtingai nei iki XXI a., kai tam tikri asmens tapatybės dalykai buvo iš anksto numatyti gimus kažkuriame visuomenės sluoksnyje. Atsiradus naujoms tapatybėms, primiršamos senosios. Apskritai, visas tapatumas yra kaip konstruktas, derinant skirtingus socialinius vaidmenis, priklausomas nuo rasės, gyvenamosios vietos, kultūrinės terpės ir dar daugelio kitų veiksnių.

Antinienės (2002, p. 101) teigimu, asmens tapatumo konstravimas todėl ir sudėtingas, kad asmuo savyje turi derinti daug skirtingų vaidmenų ir savybių, siekdamas brandaus savęs suvokimo. Savęs suvokimas kaip vientiso „aš“ yra viena svarbiausių brandžios asmenybės savybių.

Antinienės (2002, p. 105) teigė, kad asmens tapatumas atsiskleidžia kultūros elementų kontekste. Iš čia atsiranda kultūrinis tapatumas, kuris visada yra kolektyvinis, kadangi konkrečiam individui priskiriamos būtent atitinkamai kultūrai būdingos savybės.

Kuzmickas (2012 p. 20) teigė, kad socialinis tapatumas, skirtingai nei kultūrinis, yra labiau apibrėžtas, nes socialiniai reiškiniai yra ganėtinai aiškūs, o kultūriniai nėra taip stipriai pririšti prie socialinės padėties ir lengviau kinta. Ypatingai šiais laikais, kai kultūrinius reiškinius taip stipriai lemia globalizacija. Anot Diržinauskytės (2013, p. 119), tautinis tapatumas formuojasi jausmų savo tautai, kalbai, kultūriniam reiškiniam ir gyvenamajai vietai dėka. Tautinio tapatumo formavimuisi teritorijos valstybingumas nėra būtina sąlyga, nes ne visos tautos turi savo valstybę. Lietuva ilgus metus buvo praradusi valstybingumą, tačiau etninė kultūra įkvėpė lietuvius siekti atgauti šalies nepriklausomybę. Siekis atgauti nepriklausomybę rodo, kad lietuviui jo šalies teritorija yra labai svarbi ir teritorija yra viena iš lietuvių tautą identifikuojančių požymių. Kaip teigia Ranonytė (2004, p. 1), tautinis tapatumas bėgant laikui keičiasi ir formuojasi pamažu, bet čia svarbiausia yra pati tauta ir valstybė. Tam pritaria ir Maceina (1991, p. 8), kuris teigia, kad tauta yra it nuolat atsinaujinantis organizmas, nuolat kintantis, nes gyvas. Garšvės (2012, p. 65) teigimu, tautinis tapatumas taip pat yra konstruktas: yra kintantis (kai žmogus formuojasi tam tikroje aplinkoje) ir gali būti nagrinėjamas kaip duotybė (kai žmogus gimsta tam tikroje aplinkoje). Anot Garšvės (2012, p. 65), tautinio tapatumo konstrukte atsiranda takoskyra, kurioje išsiskiria etnis ir pilietinis - nacionalinis tapatumai. Etninis tapatumas formuojasi natūraliai veikiamas aplinkos, tautos istorijos, žmonių mentaliteto ir dažnai tarsi įgyjamas savaime jau vien dėl to, kad vaikas gimė tam tikros tautybės šeimoje. Pilietinis - nacionalinis tapatumas formuojasi valstybės, aplinkos, kurioje žmogus gyvena, dėka. Šiuolaikinius žmones neišvengiamai veikia globalizacija: daug laisvės, galimybių keliauti, pažinti kitas kultūras, kitokį gyvenimo būdą, begalinis informacijos srautas ir kiti šių laikų privalumai yra be galo žavingi ir iš čia gali atsirasti kosmopolitizmas. Kosmopolitizmas (gr. kosmopolites – pasaulio pilietis), visuomeninės politinės pažiūros ir ideologija, teigianti, kad žmogaus tėvynė yra visas pasaulis“ (Istorija Tau, 2023). Tačiau egzistuoja neigiama nuomonė apie kosmopolitizmą, teigiant, kad kosmopolitizmas skatina individualizmą, kai asmuo jaučiasi esantis tarsi Pasaulio ar bent Europos pilietis, bet atsiranda pavojus pamiršti savo kilmę ar tautybę. „Kosmopolitu galima vadinti žmogų, išmestą iš bendruomenės ir užaugusį gatvėje, ne tarp žmonių, o, sakyčiau, miške tarp vilkų, jo netgi neišmokysi Žmogiškai kalbėti. Ir dažniausiai, mano šventu įsitikinimu, tie kosmopolitai negali sukurti savitos, originalios, įdomios visoms tautoms kultūros, kadangi neturi savitumo“ (Vėlius, 1999, p. 393). Tokia nuomonė atskleidžia kosmopolitizmo grėsmę tautiniam tapatumui, kuris gali būti pagrindas asmenybės vertybinei sistemai. Vertybinė sistema yra ypatingai svarbu paaugliams, kai asmenybė dar tik formuojasi. Kosmopolitizmo dėka jaunas žmogus gali nebesuvokti savo

tautos unikalumo, pakeisti požiūrį į tautai būdingas vertybes ir tradicijas, kas neišvengiamai paveiks ir jo paties asmenines vertybes.

Globalizacija daro įtaką ir lietuvių tautiniam tapatumui, tačiau lietuvių tauta niekada negyveno atskirtyje - lietuvių tautinio tapatumo formavimuisi įtaką padarė ir tai, kad Lietuvoje nuo seno gyveno labai daug skirtingų tautybių ir kultūrų žmonių: žydų, karaimų, įvairių slavų tautų. Savęs identifikavimas kitų tautų kontekste taip pat gali būti lietuvių tautą vienijantis požymis, nes lietuviai nuo seno pripratę gyventi daugiatautėje aplinkoje. Šiais laikais įtaką daro ir emigracija, kai daug lietuvių gyvena kitose valstybėse, jau užaugo karta, kuri gimė ne Lietuvoje ir dalis žmonių grįžto į gimtinę. Šie veiksniai savaime tikrai nėra blogybė, kadangi asmens tapatumas yra nuolat kintantis reiškinys. Daugelis dalykų gyvenime nuolat kinta, priklauso nuo aplinkybių, kitų žmonių įtakos, taip pat ir nuo to, kaip stipriai įdiegtos vertybės šeimoje. Tačiau norint išsaugoti savo tautą, labai svarbus žmogaus tvirtas vertybinis pamatas ir savo kultūros pažinimas bei puoselėjimas.

Skirtingų tautų kultūros išpažįsta skirtingas religijas, skiriasi jų moralinės ir etinės normos, tradicijos. Šioje kultūrų sintezėje puikiai atsiskleidžia ir etnis, ir pilietinis – nacionalinis tapatumas. Kaip pavyzdį galima pateikti svetur gyvenantį lietuvį: lietuvis, gyvenantis užsienyje bei dalyvaujantis tos valstybės kultūriniame ir pilietiniame gyvenime, priimantis šalies vertybes, gali save pripažinti kaip tos šalies pilietį, nors etniškai ir yra lietuvis. Iš čia atsiranda pilietinis – nacionalinis tapatumas. Tačiau tas pats žmogus lygiagrečiai gali priklausyti lietuvių bendruomenei, lygiai taip pat pripažinti ir gimtosios šalies papročius ir kultūrą. Taigi, tuo pačiu metu žmogus save suvokia kaip šalies, iš kurios yra kilęs, atstovu jau vien dėl to, kad gimė atitinkamos tautybės šeimoje. Žmogus taip pat gali išpažinti savo gimtojoje šalyje vyraujančią religiją, mokėti tos šalies kalbą, laikytis jos papročių ir tradicijų. Šioje situacijoje atsiskleidžia ir etnis, ir pilietinis – nacionalinis tapatumas. Apie imigrantų adaptaciją rašę Phinney ir kt. (2001, p. 502) teigia, kad šie du tapatumai vienas kitam egzistuoti netrukdo, nes žmogus lankstus ir gali elgtis atitinkamai pagal situaciją, tačiau būtent stiprus etnis tapatumas turi labai didelę teigiamą įtaką imigrantų adaptacijai svetimose kultūrose, asmenybės gerovei, moralinėms nuostatoms ir net pasitikėjimui savimi.

Ranonytė (2004, p. 1) taip pat mano, kad tautinis tapatumas daro poveikį žmogaus vertybėms. Tam pritaria ir Antinienė (2002, p. 101). „Kai jaunajai kartai nuo vaikystės skiepijama meilė ir pagarba tautos kultūriniam palikimui, ji išsiugdo tautinę savimonę – etninio savitumo išsaugojimo veiksnį. Tautinė savimonė skatina norą puoselėti ir kurti savąsias kultūros vertybes sąveikaujant su kitų tautų kultūromis. Kartu etninės kultūros vertybės lieka neišsenkantis profesinės kūrybos šaltinis“ (Čepienė 1992, p. 3).

Taljūnaitė (2006, p. 13), tyrusi vilniečių tautinį tapatumą, tapatumo struktūrą nusako taip:

„I (aukščiausioje) struktūros pakopoje – lietuvių tapatinimasis su lietuvių tauta;

II struktūros pakopoje: • Su tos pačios kultūros žmonėmis, • Su ta pačia kalba kalbančiais,
• Su to paties istorinio likimo žmonėmis;

III struktūros pakopoje: • Su toje pačioje teritorijoje gyvenančiais, • Su to paties tikėjimo žmonėmis“ (Taljūnaitė M., 2006, p. 13).

Kaip teigia Taljūnaitė (2006, p. 13), vilniečiai tautinį tapatumą suvokia labai panašiai, kaip ir kiti lietuviai. Be abejonės, kas tinka lietuviams, nebūtinai tiks kitoms tautoms, nes dalis tautų neturi savo valstybingumo ar kalbos, tačiau Taljūnaitės (2006, p. 14) tyrime atsikleista, kad lietuviams kalba itin svarbi. Kaip bebūtų, dauguma tautinio tapatumo elementų tinka ir kitoms tautoms, jie yra persipynę ir daro neišvengiamą įtaką.

Apibendrinus galima teigti, kad tautinis tapatumas yra etninio ir *pilietišio – nacionalinio* tapatumo konstruktas, žmogaus savivoka jo tautą ar šalį vienijančių vertybių visumos kontekste. Etninis tapatumas siejasi su atitinkamos tautos kultūros elementais ir yra iš dalies prigimtinis. Pilietišio – nacionalinio tapatumas, nors taip egzistuoja veikiamas valstybės kultūrinės aplinkos, labiausiai siejamas su pilietiškumu bei formuojasi veikiamas politinių ir socialinių normų. Tautinis tapatumas - sudėtingas, daugiasluoksnis konstruktas ir gali nuolat atsinaujinti bei kisti, tačiau išlaikant bendrąsias vertybes ir principus. Skirtingose tautose tautinio tapatumo požymiai gali siekti tiek skirtis. Lietuvių tautą galima identifikuoti pagal šiuos vienijančius požymius: tauta, kalba, kultūra, istorinis palikimas, bendra teritorija bei atsiskleidžia tik kitų kultūrų kontekste. Tautinis tapatumas daro tiesioginę įtaką žmogaus vertybėms, gyvenimo kokybei ir tautos, kuriai žmogus priklauso, išlikimui globalizacijos ar karo sąlygomis.

1.2. Tautinio tapatumo apibrėžtis švietimo dokumentuose

Tautinio tapatumo formavimui skiriamas dėmesys atsispindi ir švietimo dokumentuose. Kalbant apie tautinį tapatumą, svarbūs keli dokumentai, kuriuos nagrinėjant atsiskleidžia tautinio tapatumo formavimo galimybės. Tai yra Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2011), Etninės kultūros pagrindų įstatymas (2021 m. gruodžio 4 d. redakcija), Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas (2022) ir keli išskirtinai svarbūs jo priedai, ypač išskiriant Etninės kultūros ugdymo programą (2022).

Vienas svarbiausių švietimą reglamentuojančių dokumentų, kuriuo kaip pagrindu remiamasi kuriant kitus švietimo dokumentus ir kuriant įstatymus, yra Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011). Šiuo dokumentu yra pabrėžiama ir tautinės tapatybės svarba: „Perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokslinei

kultūrai, pasaulėžiūrai formotis, taip pat garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą, puoselėti krašto atvirumą ir dialogiškumą“ (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011, p. 5). Įstatyme minima ir mokytojo pareiga prisidėti prie moksleivių tautinio tapatumo formavimo, siekiant ugdyti pilietišką, pagarbų savo kultūrai ir šeimai, asmenį. Šis dokumentas yra tarsi ataskaitos taškas, kuriuo remiantis kuriamos ir kitos ugdymo gairės.

Vienas svarbiausių dokumentų, kuriuo remiasi švietimo įstaigos, yra Bendrosios ugdymo programos. 2022 metais šios programos buvo atnaujintos. Lyginant su 2008 metų programomis, atnaujintose 2022 metų bendrosiose ugdymo programose skiriama kiek didesnis dėmesys etninei kultūrai, ugdymo turinys pritaikytas modernesniems laikams, kreipiamas dėmesys į naujesnes technologijas bei ugdymu, paremtu naujų gyvenimo įgūdžių ir kompetencijų įgijimu, taigi, skiriasi būdai rezultatams pasiekti. Tačiau tikslas išlieka tas pats – ugdyti pilietiškai atsakingus ir savo tautą gerbiančius žmones, puoselėjančius tautines vertybes.

Visų pirma reikėtų pradėti kalbėti apie patį ugdymą kaip reiškini, kuris ne tik suteikia akademines žinias, be ir ugdo žmogaus kasdienius įgūdžius, įtraukia moksleivius į bendruomenės gyvenimą ir formuoja pasaulėžiūrą. Pagal bendrąsias pagrindinio ugdymo programas (2022), šiuolaikinėje mokykloje ugdymo procesas turėtų būti integralus ne tik vykdant tarpdalykinę integraciją, bet ir pasitelkiant integruojamas programas. Integruotos programos nėra atskiros disciplinos, tai tėra papildinys, praturtinančios kiekvieną discipliną siekiant ne tik akademinį žinių, bet ir diegiant kasdienius įgūdžius bei vertybes. Globalizuoto ir technologiškai pažangaus pasaulio sąlygomis, švietimo sistema turi padėti moksleiviams augti ir tapti brandžiais, sąmoningais, pilietiškais ir tvirtas vertybes turinčiais žmonėmis.

Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų 1 priede (2022) aprašoma moksleivių kompetencijų raida. *Kompetencijų ugdymas* yra integruojamas į visų mokomųjų dalykų ugdymo turinį, tiek formalaus, tiek neformalaus ugdymo. Šiame priede ugdomos šios kompetencijos: komunikavimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninė ir socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos. Išanalizavus šią programą matyti, kad čia atsiskleidžia ir tautinio tapatumo formavimo galimybės. Kompetencijos tarpusavyje tarpiai susijusios, tačiau pilietiškumo ir kultūrinėje kompetencijose tautinio tapatumo formavimo galimybių apraiškų teko išvelgti daugiausiai.

Ugdant *pilietiškumo kompetenciją* susiduriama su tautinio tapatumo formavimu per pilietines vertybes. Kaip teigiama Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų kompetencijų raidos apraše (2022, pp. 31-39), šia kompetencija moksleiviai siekia suvokti savo, kaip piliečių, pareigas ir teises, pažįsta ir gerbia tautinius simbolius, švenčia valstybines šventes, suvokia savo pilietinį - nacionalinį tapatumą, mato save kaip aktyvų pilietį,

neabejingą tam, kas vyksta jo šalyje ir sauganti savo šalies valstybingumą. Pilietiškumo kompetencijoje (2022) ir pilietinis ugdymas drauge su siekiu saugoti savo kultūrinį paveldą bei gebėti lyginti skirtingų tautų kultūras. Ši kompetencija tikrai gali atsiskleisti visose disciplinose.

Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų kompetencijų raidos apraše (2022, pp. 5-8) paminėta *kultūros kompetencija*, kuri skatina kultūrinį išprusimą. Kultūrinė kompetencija yra daugiasluoksnė ir apima kur kas daugiau sričių. Kultūros kompetencijoje siekiama pažinti kultūrą (su visais jos simboliais) bei tautos kultūrai svarbius istorinius momentus. Šioje kompetencijoje kalbama apie lietuvių kaip tautos kultūrą, tačiau nepamirštos ir kitos tautos. Kitų kultūrų pažinimas ir pagarba joms taip pat yra būtina sąlyga formuoti savo tautinį tapatumą, nes kitų kultūrų kontekste geriau įsisąmoninamas savo tautos savitumas. Bendrųjų programų (2022) mokymosi turiniu ugdomos kultūros apraše galima įžvelgti ir daugiau galimybių formuoti tautinį tapatumą: pabrėžiama svarba žinoti žinomų šalies žmonių (mokslininkų, sportininkų, menininkų) pasiekimus ir jų svarbą tautai ar valstybei, taip pat minima kultūrinio paveldo išsaugojimo svarba, kurio išlikimui gresia didelis pavojus dėl jau minėtos globalizacijos ir kitų aplinkybių. Kultūrinio paveldo išsaugojimas svarbus ir ateities kartoms kaip kultūrinis ar istorinis palikimas. Mokinių numatomų pasiekimų apraše minima, kaip svarbu atpažinti bendruomenės kultūros vertybes ir dalyvauti šių vertybių saugojimo veikloje. Tautinio tapatumo formavimuisi įtaką daro ir tautos tradicijos bei papročiai. Ugdant kultūros kompetenciją siekiama, kad moksleiviai turėtų žinių apie savo bendruomenės tradicijas, tautinius ir kultūrinius simbolius bei šventes, žinoti, kaip galima išreikšti savo tautinį tapatumą emigracijoje, apie pavojus kultūriniam ir gamtos paveldui bei būdus tai išsaugoti ateities kartoms. Mokinių numatomų pasiekimų apraše minima, kaip svarbu atpažinti bendruomenės kultūros vertybes ir dalyvauti šių vertybių saugojimo veikloje. Taigi, ugdant kultūros kompetenciją, tikrai galima formuoti moksleivių tautinį tapatumą įvairiose disciplinose, nepriklausomai nuo to ar tai bus formalus, ar neformalus ugdymas.

Formuojant tautinį tapatumą, neabejotinai labai svarbi ir etninė kultūra, apie kurią taip pat buvo užsiminti kultūros kompetencijų integruojamojoje programoje (2022). Lietuvos etninės kultūros lobynas itin turtingas. 1999 metų Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme minima didelė etninės kultūros svarba, teigiama, kad etninė kultūra yra būtina sąlyga išlikti lietuvių tautai. Vienas Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo uždavinių yra etninės kultūros integravimas į švietimą. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą buvo sukurtos ir pagrindinio bei vidurinio etninės kultūros ugdymo programos (2012), o šių programų apraše atsispindi ir bendrojo ugdymo programose minėti aspektai: pagarba savo krašto kultūrai, taip pat gerbiant ir pažįstant kitų tautų kultūras, etninių papročių ir paveldo puoselėjimas ir saugojimas 2022 m. etninės kultūros bendroji

programa atnaujinta. Programa gali būti integruojama į visą ugdymo turinį, tačiau, jei mokykloje yra galimybė, etninė kultūra gali būti dėstoma ir kaip atskiras dalykas. Nors šioje programoje ganėtinai aiškiai išskiriami moksleivių pasiekimai, tačiau ir ši programa yra rekomendacinio pobūdžio. Etninės kultūros bendrojoje programoje (2022, pp. 20 – 36) išskirtos trys pasiekimų sritys: etninės kultūros pažinimas, jos raiška ir vertybių refleksija. Išanalizavus 5 – 10 klasių Etninės kultūros bendrąją programą (2022), matoma, kad skatinama moksleivius pažinti savo ir kitus etnografinius regionus, pažinti tautosaką, baltų palikimą, mitologiją, papročius. Papročiais domimasi suvokiant juos istoriniame kontekste, siekiama skatinti motyvaciją domėtis etnine kultūra naudojant šiuolaikiniams vaikams patrauklius mokymosi metodus. Taip pat skatinama senovės papročius atgaivinti ir šiuolaikinėse šventėse (pavyzdžiui – vestuvėse). Etninės kultūros bendrąją programą (2022, pp. 3 – 4) siekiama, kad moksleiviai gebėtų ne tik suvokti etninės kultūros reiškinius, bet ir nagrinėtų juos kontekste, suvoktų jų reikšmę ir patys inicijuotų jų įgyvendinimą. Tai pat siekiama, kad moksleiviai pažintų liaudies kūrybos žanrus ir gebėtų atlikti ar kurti jos motyvais.

Apibendrinant galima teigti, kad tautinio tapatumo svarba atsispindi ir svarbiausiuose Lietuvos valstybės švietimo dokumentuose, kuriuose vienas pagrindinių tikslų yra ugdyti pilietišką, brandžią ir aukštą moralę turinčią asmenybę. Ypatingai daug tautinio tapatumo formavimo galimybių yra ugdant pilietiškumo ir kultūros kompetencijas, bei vykdant etninės kultūros programą. Minėtos programos gali būti integruojamos į visą ugdymo turinį, o programų dėka tautinis tapatumas formuojamas domintis savo tautos kultūriniu ir gamtiniu paveldu bei jo išsaugojimu, žinant ne tik savo tautos istorinę praeitį, bet ir šių laikų tautos šviesuolių pasiekimus, puoselėjant savo tautos etninę kultūrą ir domintis kitų tautų kultūromis.

1.3. Asmens tapatumo krizė paauglystėje

Tautinis tapatumas yra įvairialypis reiškinys, kuris yra tikras iššūkis globalizacijos procese tiek psichologiniu, tiek socialiniu atžvilgiu. Paauglystės laikotarpiu šis klausimas tampa ypatingai opus, kada paaugliai jau ir taip išgyvena asmens tapatumo krizę, kas yra visiškai natūralu šiame žmogaus raidos etape. Dažnai patirdami krizę dėl tautinio tapatumo, paaugliai gali justti savo asmenybės pasidalinimą tarp skirtingų kultūrų, kadangi noras būti progresyviu ir kosmopolitišku konfrontuoja su prigimtiniu ar iš dalies įgytu noru gerbti savo kultūrą. Ši krizė gali padaryti įtaką santykiams tiek su šeima, tiek su bendruomene, tiek vertybėms, kurios gali nulemti elgesį ateityje. Tad svarbus visapusiškas ir nuoseklus bendravimas su kiekvienu paaugliu, taip pat ir tautiškumo klausimais, atsižvelgiant į paauglio asmenybės raidą.

Paauglystės laikotarpį psichologai apibrėžia ganėtinai skirtingai, bet jos ribos yra laikotarpis tarp 10 ir 18 metų. Šios ribos yra labai individualios, apytikslės ir, kaip teigia Legkauskas (2013, p. 109 p.), paauglystė prasideda tada, kai vaikas pradeda lytiškai bręsti, tad tai gali prasidėti ir 10 metų, ir vėliau. Anot Žukauskienės (1998), paauglystė prasideda nuo 12 metų. Kaip teigia Myers (2000, p. 108), nors fizinė branda dėl pagerėjusių gyvenimo sąlygų šiais laikais yra ankstesnė, tačiau socialinė branda neįvyksta anksčiau ir, psichologiniu atžvilgiu, paauglyste galima vadinti laikotarpį kada žmogus iš vaiko tampa atsakingu ir savarankišku suaugusiuoju arba, galima sakyti – nuo žmogaus lytinės brandos pradžios iki savarankiškos, socialiai atsakingos asmenybės. Socialiai atsakinga asmenybė turi tvirtas vertybes, kurios atsiranda ir iš tvirtos tautinės tapatybės, kuri yra atitinkamos kultūros puoselėtoja ir skleidėja. Normalu, kad globalizacijos procese, ypač vakarietiškame pasaulyje, dažnai kalbama apie užsitęsusią paauglystę, galimai tai ir yra globalizacijos pasekmė, kai žmogus turi didelį pasirinkimą ir jam įtaką daro daug daugiau veiksnių, tarp kurių žmogui yra sunkiau atrasti save. Anot Žukauskienės (1998, p. 295), skirtingose kultūrose kitaip suvokiama paauglystės pabaiga. Vienur – pagal socialinę brandą ir gebėjimą atsakingai gyventi suaugusiojo gyvenimą arba suaugusiuoju skaitomas asmuo sulaukęs pilnametystės, kitur - apie paauglystės pabaigą sprendžia pagal tam tikrus požymius, kurie rodo lytinės brandos pabaigą.

Socialinė branda yra labai sąlyginis dalykas, nes tam daro įtaka aplinka, kultūrą ir auklėjimas, tad paauglystė kartais gali užsitęsti daug ilgiau, ką įrodo tai, kad skirtingose kultūrose skirtingu metu žmogus pradeda savarankiško ir atsakingo žmonių gyvenimą. Tik dėl tyrimo tikslumo, šiame darbe kalbama apie 5-10 klasių moksleivius, šis amžius pasirinktas todėl, kad šiose klasėse muzikos mokymas yra privalomas, o 11-12 klasėje – jau tik pasirenkamas. Anot Žukauskienės (1998, p. 295), paauglystė skirstoma į ankstyvąją (iki 14 metų), pereinamąją – 15 metų ir vėlyvąją, kai paauglys yra 16 metų ir vyresnis. Žinoma, šios ribos taip pat yra sąlyginės ir priklauso nuo kiekvieno individo fizinių ir psichologinių savybių, net ir būnant toje pačioje aplinkoje kaip bendraamžiai. Šiame darbe, atitinkamai 5-10 klasėms, kalbėsime apie 11-16 metų paauglius, kas panašiai atitinka ankstyvąją ir pereinamąją paauglystę.

Kaip teigia Myers (2000 p. 111), ankstyvojoje paauglystėje normalu mąstyti egocentiškai, manant, kad jis viską žino geriau nei kiti, tačiau laikui bėgant toks mąstymas pamažu traukiasi, kiek vėliau vaikas jau mąsto logiškiau, atranda reiškinių priežastingumą ir mąstymas tampa logiškesniu, iš anksto numatant galimas pasekmes. Anot Žukauskienės (1998, pp. 298-299), Piaget buvo išskyręs du žymenis, kurie skiria paauglio mąstymą nuo vaiko, tai yra hipotetinis – dedukcinis mąstymas, kuris pasižymi tuo, kad paauglys pirma pamato galimybes, o tada galvoja apie jų įgyvendinimą (kai vaikas pirma pamato realybę), pavyzdžiui – vaikas įsisavina informaciją ir iš patirties sukuria požiūrį, o paauglys iš turimos informacijos jau kuria naujas hipotezes,

eksperimentuoja. Antrasis Piaget atrastas požymis, pagal Žukauskienę (1998, p. 299), yra teorinis samprotavimas, kai paauglys jau geba kurti naujas teorijas, samprotauja abstrakčiomis sąvokomis. Galima teigti, kad paauglystė yra laikas, kai verta apie įvairius vertybinius reiškinius kalbėti iš esmės, nes paauglys, skirtingai nei vaikas jau geba susikurti savitą pasaulį, kurdamas naujas teorijas ir turėdamas savo tvirtą nuomonę, o ne tik primestą iš šalies. Dėl šios priežasties reikalingas nuoseklus ugdymas, nes prieš tai buvusios patirtys atliepia tolimesniam paauglio požiūriui į įvairius socialinius ir kultūrinius reiškinius. Iš čia atsiranda paauglio pilietinis sąmoningumas ar noras atstovauti savo kultūrą, tačiau ne akiai mėgdžiodamas suaugusiuosius, tačiau motyvuotai veikiant savarankiškai.

Paauglystė yra sąlyginai ilgas, kupinas naujų patirčių gyvenimo etapas, tad labai natūralu, kad paaugliai išgyvena krizę. Visuotinai manoma, kad paaugliai yra labai maištingi. Tai – natūralus virsmas iš vaiko į suaugusįjį tikrinant ribas, visų pirma – savo. Tas savo tapatybės ieškojimas virsta tikrų tikriausia asmens tapatumo krize, kuri ištinka pradėjus ieškoti naujojo savęs „aš“ lūžyje tarp vaiko ir suaugusiojo. Jaunam žmogui šitam virsme tikrai nėra lengva.

Kaip teigia Legkauskas (2013, p. 118), paaugliai siekia savarankiškumo ir atotrūkio nuo tėvų, dažnas tėvų nuvertinimas, nesuvokiant, kad jų vaikai dideli arba paauglių savo patirčių pervertinimas tampa konfliktų iš maišto priežastimi. Kaip teigia Myers (2000, p. 111), prie konfliktų su tėvais prisideda ir paauglių savęs ir savo tėvų bei aplinkinių kitoks vertinimas, jis darosi vis kritiškesnis. Kaip teigia Legkauskas (2013, p. 119), su tėvais santykiai sudėtingiausi ankstyvosios ir pereinamosios paauglystės metu, vėlyvojoje paauglystėje santykiai ima gerėti, žinoma, priklausomai ir nuo pačių tėvų elgesio su paaugliais. Myers (2000, p. 117) teigimu, atsiranda noras priklausyti kažkokiai paauglių grupei ir susitapatinti su ja ir dažnai tarp bendraamžių paaugliai jaučiasi kur kas geriau, nei būdami su savo šeima. Kaip teigia Legkauskas (2013, p. 119), bendraamžiai kartais gali tapti tarsi užuovėja nuo nepakankamai supratingų ir palaikančių tėvų. Taigi, geras santykis su tėvais yra ypač svarbus, nors išoriškai gali pasirodyti kitaip. Kaip teigia Legkauskas (2013 p. 119), labai svarbu kokie santykiai buvo iki paauglystės, čia padėti tvirti pasitikėjimo pagrindai daro įtaką ir tolimesniame amžiuje. Tikėtina, kad čia gali išryškėti ir tautinio tapatumo pamatai, jei žmogaus vertybės įdiegtos nuo vaikystės, o paauglystėje tėvų autoritetas nedingsta, yra labai didelė tikimybė, kad būtent šeimos, o ne bendraamžių ar mokyklos įtaka tautiškumo atžvilgiu bus lemiamas. Visgi, net ir esant neblogiems santykiams su tėvais, paauglio noras atsiskirti yra visiškai natūralus noras, tai – tik asmenybės augimo raidos etapas. Visgi, kaip teigia ir Maceina (1992, pp. 99-93), tikrasis tautinis tapatumas formuojasi visuomenėje. Natūralu, kad tėvai yra be galo svarbūs, tačiau mokykloje praleidžiama labai daug laiko, taigi, tiek bendraamžiai, tiek mokyklos bendruomenė, tiek ir pats pedagogas turi nenuginčijamai didelę įtaką paauglio asmenybės brandos procese.

Paauglystės laikotarpyje pradedama daugiau dėmesio skirti visuomenės suformuotoms moralinėms normoms. Kaip teigia Myers (2000, p. 113), ankstyvojoje paauglystėje moralės normos yra primityvesniame lygmenyje, kai paauglys laikosi taisyklių, vien todėl, kad taip yra iš anksto numatyta ir bijoma nuobaudų, o šiek tiek vėliau formuojasi didesnis sąmoningumas, kai moralės normų norima laikytis iš principo, gerbiant savo įsitikinimus, kurie susiformavo palaipsniui, buvo įdiegti šeimoje arba visuomenėje.

Vykstant tokiems dideliems pokyčiams paauglys natūraliai pajunta asmens tapatumo krizę, kuri yra visiškai natūralu, nes besikeičiantis mąstymas, atsiradę nauji socialiniai vaidmenys veda žmogų į savo tapatybės ieškojimą. Kaip teigia Vaičiulienė (1999, p. 108), asmens tapatumas yra ne tik savęs suvokimas, bet ir noras būti priimtam tokiu, koku esi. Kaip teigia Žukauskienė (1998, p. 314), paauglio vertybės formuojasi skirtingai, priklausomai nuo aplinkybių ir dažnai atsispindi būtent tos, kurios įdiegiamos vaikystėje. Tačiau nereikėtų apsiriboti tik mėgdžiojimu, svarbu ir toliau tobulėti, pajauti ir formuoti savo asmenines nuostatas, idant vertybės būtų pajautos sąmoningai, per savo tikrąją patirtį. Kaip teigia Žukauskienė (1998, p. 315), tai ypač svarbu šiais laikais, kaip globalizacija ir didelis informacijos srautas gali priversti suabejoti savo tėvų diegtų vertybių prasme. Pagal tai galima daryti išvadą, kad formuojant paauglių tapatumą nereikia apsiriboti griežtomis taisyklėmis, bet leisti jiems patiems kurti, atrasti, bandyti ir suprasti dalykus patiems. Vaičiulienė (1999, p. 109) teigia, kad paauglystėje vis labiau įsisąmoninamas priklausymas kažkokiai grupei, tiek socialiniai, tiek kultūrinei ir suformuotas tapatumas tampa gyvenimo prasmės ir savęs realizavimo ašimi.

Kaip teigia Legkauskas (2013 p. 112), paauglystė fenomenali ir tuo, kad nepaisant galimo maišto, čia nemažai ir idealizavimo. Čia atsispindi ir paauglio egocentrizmas, tvirtas manymas, kas esi visada teišus. Tam pritaria ir Žukauskienė (1998, p. 304), teigdama, kad šios savybės padeda paaugliui siekti savo idealų ir tikslų, nors dažnai paauglys negeba įvertinti galimų sunkumų ir visur mato tik galimybes. Kaip teigia Vaičiulienė (1999, p. 108), didelis paauglio *ego* yra savo tapatumo paieškos rezultatas. Stiprus *ego* būdingas ir mažam vaikui, tačiau mažo vaiko mąstymas yra primityvus ir *ego* tikslas yra visai kitas. Paauglio *ego* tikslas yra savęs, kaip brandaus suaugusiojo, paieška.

Galima teigti, kad paauglystė yra laikotarpis, kai žmogus išgyvena sunkų krizinį laikotarpį ne tik dėl prasidėjusios lytinės brandos, bet ir dėl psichologinių ypatybių. Paauglystė yra pereinamasis laikotarpis, kai žmogus iš vaiko pamažu tampa suaugusiuoju, tad tenka mokytis naujų socialinių vaidmenų, kas jį veda į asmenybės tapatumo krizę. Pereinamuoju ar vėlyvuoju paauglystės etapu paauglys vis labiau įsisavina kultūrinėje aplinkoje įprastas vertybes ir moralines normas, tad tai yra puikus laikas formuoti ir tautinį tapatumą. Norint turėti ryšį su paaugliu, labai svarbu gebėti gerbti jo nuomonę, interesus, norą priklausyti grupėms. Paaugliui draugiška aplinka,

šeimoms dėmesys, bendraamžių ir kitų grupių įtaka bei mokykla yra būtini veiksniai vientisam, darniam jauno žmogaus tapatumo formavimuisi.

Apibendrinus visą skyrių galima teigti, kad tautinis tapatumas yra savęs suvokimas visos tautos, jos vertybių bei valstybės kontekste, o paauglystė yra gyvenimo etapas, kada tautinis tapatumas gali būti formuojamas ir šeimoje, ir bendrojo ugdymo įstaigose įvairiu ugdymo turiniu. Savo kultūros savitumo įsisąmoninimas padeda susiformuoti brandžiai, pilietiškai asmenybei, teikia naudą asmens gebėjimui atsispirti netinkamam elgesiui. Išnagrinėjus švietimo dokumentus matyti, kad tautinis tapatumas formuojamas per įvairias veiklas pažįstant savo ir kitų tautų kultūras, istorinį palikimą, puoselėjant etninę kultūrą ir kitas tautines vertybes.

2. TAUTINIO TAPATUMO FORMAVIMO YPATUMAI MAŽOJOJE LIETUVOJE

Šiandien Mažąja Lietuva vadinamas etnografinis regionas ir tai yra palyginus mažas ruožas Lietuvos vakaruose. Anot Jocio kt. (2015, p. 111), dar iki XX a. pradžios šį regioną vadino tiesiog Klaipėdos kraštu. Tačiau ir dabar kartais tenka aptikti šaltinių, kurie šį etnografinį regioną vadina ne Mažąja Lietuva, bet Klaipėdos kraštu, kadangi sutampa praeityje buvusios ribos. Šie du pavadinimai painiojami ir sukelia šokią tokią sumaištį. Šiuo metu Mažąja Lietuva vadiname tik etnografinį regioną, bet nereikėtų pamiršti, kad šis regionas praeityje turėjo daug platesnę geografiją, apėmusią sritis, kurios politiškai niekada nepriklausė Lietuvai. Praeityje egzistavusio Mažosios Lietuvos regiono istoriniai įvykiai, gyvenusios iškilios asmenybės ir jų įtaka visos Lietuvos kultūrai, yra labai reikšminga.

2.1. Mažosios Lietuvos savitumas istorijos kontekste

Kaip teigia Jocy ir kt. (2015, p. 111), Mažosios Lietuvos vardas buvo paminėtas jau XVI a., o nuo XVII a. ši sąvoka buvo pradėta naudoti kaip Prūsų Lietuvos sinonimas, kadangi teritorija tuo metu buvo Prūsijoje. Jei kalbėti iš šių laikų perspektyvos, anksčiau Mažąja Lietuva buvo vadinamas daug didesnis regionas, apėmęs teritoriją, kuri šiandien priklauso dabartinei Kaliningrado sričiai (tuo metu Karaliaučius), Lenkijai (Geldapės apylinkės) ir Lietuvai (Klaipėdos kraštas, šiandien vadinamas Mažosios Lietuvos etnografiniu regionu). Tai buvo ne politinis vienetas, bet etnokultūrinis regionas, kurį vienijo lietuviškai kalbantys žmonės, išdidžiais save vadinę ne lietuviais, o lietuvininkais. Kaip pažymima Mažosios Lietuvos Enciklopedijoje (2003, p. 761), vokiškuose raštuose rašoma, kad teritorija, kurioje gyveno daugiausia lietuvininkų, buvo vaidinama tiesiog Lietuva arba Prūsų Lietuva. Šio regiono istorija ganėtinai paini ir ilga, nes po XIII a., pradėjus valdyti vokiečių ordinui, vyko tikrų etninių prūsų genocidas. Šilo (1988, p. 8) teigimu, likusi prūsų dalis tiesiog prarado savo tautiškumą. Anot Visuotinės Lietuvių Enciklopedijos (2018), nuo 1525 regionas buvo vadinamas Prūsijos kunigaikštyste, o vėliau – nuo 1701 iki 1918 - karalyste. Nuo 1918 metų tai buvo tiesiog Prūsijos valstybė. Taip buvo iki pat 1945 m., kai didžioji dalis atiteko Rusijai, dalis – Lenkijai, o Klaipėdos kraštas – Lietuvai. Tiesa, 1924 metais Klaipėdos kraštas jau buvo po didelių sukilimų ir konfliktų buvo perleistas valdyti Lietuvai, tačiau 1939 metais nacistinė Vokietija jį vėl atėmė.

Natūralu, kad germanizuojant šį kraštą lietuviybė vokiečių buvo nepageidaujama. Anot Kšanienės (2002, p. 128), didelę įtaką lietuvių kalbos išsaugojimui padarė reformacija, kuri vyko XVI a., kadangi siekiant lietuvininkus įtraukti į krikščioniškas bendruomenes, buvo leista turėti

giesmynus lietuvių kalba. Būtent reformacija atvėrė kelius tolimesniam lietuvininkų kultūriniam gyvenimui. Pasak Kšanienės (2002, p. 129) reformatų nuostatos buvo palankios įvairioms tautoms, kadangi buvo galima skleisti krikščioniškas tiesas žmonėms suprantama kalba ir, kaip teigiama, iki tol vykusią germanizaciją pakeitė lietuvių kalbos atgimimas. Protestantai siekdami susikalbėti su vietiniais nedraudė lietuvių kalbos. Anot Jocio ir kt. (2015, p. 136), protestantų dėka lietuvininkai pradėjo leisti ne tik krikščioniškas, bet ir pasaulietiškas knygas. Kaip teigia Šilas (1998, p. 8), Mažoji Lietuva tapo tarsi Lietuvos rašytinės literatūros gimtine. „Pasirodė pirmoji lietuviška knyga Martyno Mažvydo „Katekizmas“ (1547 m.), į lietuvių kalbą išversta Biblija (Jonas Bretkūnas, 1590 m.), paskelbta pirmoji lietuvių kalbos gramatika (Danielius Kleinas, 1563 m.), pradėtas leisti pirmasis laikraštis lietuvių kalba (1823 m.), pirmasis lietuvių grožinės literatūros kūrinys – Kristijono Donelaičio „Metai“ (parašytas apie 1765–1775 m., išleistas 1818 m.)“ (Jocys, Bertašiūtė ir kit., 2015, p. 136). Taip pat verta paminėti, kad Mažojoje Lietuvoje steigėsi ir lietuviškos mokyklos, atidarytas universitetas, kas neabejotinai turėjo milžinišką poveikį lietuvių kultūrai, išleisti pirmieji lietuviški laikraščiai „Aušra“ (1883 m.) ir „Varpas“ (1889 m.).

Petrošienės ir Bukančio teigimu (1997, p. 6), Mažoji Lietuva buvo pirmasis regionas, kuriame buvo pradėta domėtis lietuvių etnine muzika, kadangi pirmąsias lietuvių liaudies dainas užrašė tautosakos rinkėjai iš Mažosios Lietuvos, tam taip pat pritarė ir Čiurlionytė (1969, p. 17), vadynusi Mažąją Lietuvą Prūsų Lietuva. Anot Čiurlionytės (1969, p. 17), vienas labiausiai nusipelnusių tautosakos rinkėjų buvo Liudvikas Rėza, rinkęs lietuviškų liaudies dainas ir jas išleidęs ne tik lietuviškai, bet ir vokiškai. Liudvikas Rėza dainas ne tik surinko ir užrašė, bet ir analizavo istoriniu ir kultūriniu aspektu, kas tikrai padėjo suvokti praeities žmonių buitį, būdą ir tradicijas. Petrošienės teigimu (2007, p. 184) Mažosios Lietuvos dainos yra išskirtinės savo tematika, nes skiriasi melodika, kuri artimesnė lenkų ar vokiečių nei lietuvių, poetiniai tekstai taip pat skiriasi, nes atsispindi ir šio krašto gamta bei buitis – tai yra dainos, kuriose apdainuojami vėjas, jūra, žvejai. Kšanienės (2002, p. 128) teigimu, šimtmečiais gyvavusi lietuvininkų kultūra nors ir susidūrė su iššūkiais, bet visgi ilgą laiką išliko ne tik išlaikydama savo etninę kultūrą ir kalbą, bet ir darydami didelę įtaką visai Lietuvai.

1923 m. vasario 16 d. jau po lietuvių sukilimo (taip pavadintas karinis perversmas) Klaipėdos kraštas buvo prijungtas prie Lietuvos. Tačiau situacija labai dramatiškai ėmė keistis XX a. po II Pasaulinio karo. Klaipėdos kraštas visiškai ištuštėjo, o pačioje Klaipėdoje buvo likę vos keli žmonės. Kaip teigia Zabielenė (2008, p. 67), drauge su gyventojais išnyko ir gyvoji lietuvininkų dainavimo tradicija. Juškos teigimu (2008, p. 188), Klaipėdos kraštas pasidarė „suvažiavėlių“ kraštu. Dėl reikalingos darbo jėgos ir sovietizacijos čia atvyko daug slavų tautų atstovų, žmonės vyko čia gyventi ir visos Lietuvos, bet labiausia čia kūrėsi žemaičiai. Zabielenės teigimu (2008, p. 71), labai natūralu, kad čia atvykę naujakuriai atsivežė ir savo kultūrą bei

tradicijas. Maždaug iki XX a. vidurio šis regionas buvo vadinamas Klaipėdos kraštu, tačiau, anot Jocio ir kit. (2015, p. 111), po to sutartinai šis etnografinis regionas buvo pradėtas vadinti Mažąja Lietuva.

Nepaisant naujakurių atsivežtos savos kultūros ir išnykusios gyvosios tautosakos, tautos šviesuolių dėka Mažojoje Lietuvoje neišnyko dėmesys etninei kultūrai. Tačiau, Zabieliënės (2008, p. 72-73) teigimu, folkloro ansambliuose atliekama lietuvininkų krašto muzika yra ne tokia mėgstama kaip žemaičių (kalba eina apie pačius dalyvius), nes dalyvių šaknys žemaitiškos. Šiek tiek mieliau lietuvininkų dainas atlieka jaunimas, nors patys save kildina iš Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos nelaiko savarankišku regionu, kartais – Žemaitija. Visgi, galima manyti, kad jaunimas Mažosios Lietuvos dainas atlieka mieliau nei vyresni ir todėl, kad tautinį tapatumą formuoja ne tik kilmė, bet ir gyvenamoji vieta.

Bet kuriuo atveju, tai, kad folkloro ansamblių nemažai ir jie noriai atlieka, kad ir žemaitiškas dainas, tik įrodo, kad šio krašto žmonės galimai visgi save laiko lietuviais, jų nėra taip stipriai paveikusi sovietizacija, kas buvo nuosekliai daroma nuo pat 1945 m. iki pat Lietuvos nepriklausomybės atgavimo. Ir dabar šiame etnografiniame regione daug kitataučių, pačioje Klaipėdoje – itin daug rusakalbių. Pats faktas apie tai, kad po karo kraštas buvo ištuštėjęs, rodo, kad čia yra be galo daug atvykėlių iš kitų šalies regionų ar šalių. Gyvenant daugiatautėje ir daugiakultūrinėje aplinkoje, lietuvio tautiniam tapatumui kyla grėsmė, tad jo puoselėjimui būtina skirti daug dėmesio.

Apibendrinus galima teigti, kad Mažosios Lietuvos etnografinis regionas kažkada buvo daug didesnio regiono dalimi, kuris politiškai nepriklausė Lietuvai, tačiau buvo itin svarbus visos Lietuvos kultūrai ir raštijai. Nepaisant to, kad tuometinis Karaliaučius niekada nebuvo Lietuvos sudėtyje, ten gyvenę lietuvininkai pirmieji išleido lietuviškas knygas, padėjusias išlikti lietuvių kalbai spaudos draudimo metais. Vėliau regionas buvo padalintas skirtingoms valstybėms, o 1923 m. tuometinis Klaipėdos kraštas atiteko Lietuvai. Po Antrojo Pasaulinio karo, ištuštėjęs šiam kraštui (kurį dabar vadiname Mažosios Lietuvos etnografiniu regionu), jame apsigyveno naujakuriai iš visos Lietuvos (daugiausiai Žemaitijos) ir buvusios Tarybų Sąjungos, tad šis kraštas yra daugiatautis, kas daro įtaką ir ten gyvenančių lietuvių tautiniam tapatumui.

2.2. Tautinio tapatumo formavimo apraiškos Mažosios Lietuvos bendrojo ugdymo įstaigose

Bendrojo ugdymo įstaigos yra institucijos, vaidinančios svarbų vaidmenį formuojant tautinį tapatumą. Yra daugybė būdų, kaip įstaigos gali puoselėti ir stiprinti tautinį tapatumą. Mažosios Lietuvos etnografinio regiono bendrojo ugdymo mokyklos, kaip ir visos Lietuvos mokyklos, turėtų

remtis bendrosiomis ugdymo programomis. Šio etnografinio regiono savitumas dėl sudėtingos istorinės praeities ir daugiatautiškumo, gali turėti įtaką ir dėmesiui tautinio tapatumo formavimui.

Norint sužinoti, koks dėmesys skiriamas tautinio tapatumo formavimui bendrojo ugdymo mokykloje Mažosios Lietuvos etnografiniame regione, atsitiktine tvarka buvo pasirinkta penkiolika mokyklų ir atlikta internetiniuose puslapiuose pateiktos informacijos apžvalga, pradedant mokyklų nuostatais, baigiant straipsniais apie mokyklose vykusių renginius. Pasirinktos mokyklos: Klaipėdos raj. Ketvergių pagrindinė mokykla, Klaipėdos raj. Dovilų pagrindinė mokykla, Klaipėdos raj. Dituvos pagrindinė mokykla, Klaipėdos raj. Kretingalės pagrindinė mokykla, Klaipėdos raj. Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazija, Šilutės Martyno Jankaus pagrindinė mokykla, Šilutės pirmoji gimnazija, Šilutės raj. Juknaičių Pagrindinė Mokykla, Šilutės raj. Kintų pagrindinė mokykla, Klaipėdos Gedminų progimnazija, Klaipėdos Martyno Mažvydo progimnazija, Klaipėdos Vitės progimnazija, Klaipėdos Sendvario progimnazija, Klaipėdos Ažuolyno gimnazija, Klaipėdos Varpo gimnazija.

Buvo išanalizuota mokyklų oficialiose internetinėse svetainėse pateiktą informacija: nuostatai, ugdymo planai, metinės ataskaitos ir kita pateikta informacija. Visos pasirinktos mokyklos remiasi Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos pateiktomis rekomendacijomis. Taip pat galima išskirti tam tikrus požymius, kurie nurodo jog mokyklose skiriamas dėmesys tautinio tapatumo formavimui. Norėtūsi pabrėžti, visų mokyklų nuostatuose vienaip ar kitaip buvo paminėta etninės kultūros ar pilietinio sąmoningumo svarba, tačiau dėmesys skirtingose mokyklose skiriamas nevienodai ir visas tas dėmesys yra tik labai nedidelė viso ugdymo turinio dalis, visgi tam skiriama nepalyginamai mažiau dėmesio nei akademinėms žinioms.

Visų mokyklų dokumentuose buvo nurodyta, kad siekiama ugdyti pilietišką asmenybę, tačiau apie siekį integruoti etnokultūrinį ugdymą, pavyko rasti tik kelių mokyklų dokumentuose, tai yra: Klaipėdos raj. Ketvergių pagrindinė mokykla, Klaipėdos raj. Dituvos pagrindinė mokykla, Klaipėdos raj. Ievos Simonaitytės gimnazija, Klaipėdos Gedminų progimnazija. Žinoma, etnokultūros integravimas ir taip numatytas bendrosiose programose, kuriomis vadovaujasi visos penkiolika mokyklų, tačiau jie yra rekomendaciniai, neprivalomi ir tai, kad savo dokumentuose mokyklos pabrėžia etnokultūrinį ugdymą, parodo, kad galimai jos tikrai jį integruoja, tiek į formalų, tiek į neformalų ugdymą.

Visų pasirinktų mokyklų ugdymo programų planuose pažymėta, kad švenčiamos kalendorinės šventės, tačiau programose neatsispindi, ar skiriamas dėmesys būtent etninei kultūrai ir prisimenami senovės papročiai, ar šventės švenčiamos moderniau. Kita vertus, ne tik etninės kultūra yra tautinio tapatumo žymuo. Tautinį tapatumą lemia ir konkrečioje teritorijoje šiandien vyraujanti religija, pavyzdžiui – minime Adventą, bet ne Ramadaną, kadangi krikščioniška religija yra vyraujanti ir tai yra jau lietuvių tautinės kultūros dalis, o tautos kultūra yra vienas tautą

vienijančių požymių. Taip pat svarbu yra ir valstybinių švenčių minėjimas, kuris padeda atsigręžti į tautos praeitį ir kelia patriotinius jausmus. Pagal pateiktą informaciją, iš pasirinktų mokyklų, Užgavėnės švenčiamos tik Klaipėdos Sendvario progimnazijoje ir Šilutės raj. Juknaičių pagrindinėje mokykloje, kas rodo, kad šventė yra nykstanti, na, tiesa, galimai jos šventimas neatsispindi dokumentuose, galbūt atlikus tyrimą paaiškėtų kitaip. Kitos kalendorinės šventės nėra užmirštos, visose mokyklose minimos Kalėdos ir Velykos. Šventės minimos ne tik tradiciniais pasirodymais, bet ir integruotomis pamokomis ir rengiant parodas, pavyzdžiui: Klaipėdos raj. Priekulės gimnazijoje vyksta renginys „Rid rid rid margi margučiai. Mažosios Velykėlės. Šventinis rytmetys“, Klaipėdos raj. Dovilų pagrindinėjo mokykloje vyko etnokultūros ir menų integruotos pamokos „Velykų belaukiant“, o Klaipėdos Sendvario gimnazijos moksleiviai dalyvauja Klaipėdos viešosios bibliotekos organizuojamoje Velykinių darbų parodoje. Mokyklose taip pat švenčiamos Kalėdos, minimas Adventas, pavyzdžiui: Klaipėdos Sendvario gimnazijos moksleiviai bendradarbiaudami su bažnyčia, rengia renginį „Advento vainikas“, Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazijoje vyksta Adventinis rytmetys, Šilutės Martyno Jankaus pagrindinėje mokykloje – Advento vakaras. Mokyklose minimos ir vasario 16 – osios ir kovo 11 – šventės, minėtomis progoms organizuojami projektai.

Mokyklose minima ir Mažosios Lietuvos istorija. Šilutės raj. Juknaičių pagrindinėje mokykloje vykdytas kraštotyros projekto „Pradinės mokyklos Mažojoje Lietuvoje“ pristatymas (5-9 kl.), o Sendvario gimnazijoje – Mažosios Lietuvos diena, paroda, skirta Knygnešių dienai. Žinoma, knygnešiai buvo svarbūs visai Lietuvos kultūrai, tačiau jie keliavo būtent iš Mažosios Lietuvos – dabartinio Kaliningrado srities.

Klaipėdos krašto prijungimui prie Lietuvos proga Klaipėdos raj. Dovilų pagrindinės mokyklos fojė buvo įrengtas stendas Martynui Jankui. Ir Šilutės pirmojoje gimnazijoje yra ekspozicija – įkurtas etnografinis muziejus su buities reikmenimis, muziejuje veikia ir aula, kuri tinkama ir muzikuoti. Mokyklose taip pat vyksta parodo, skirtos Lietuvos valstybinėms šventėms, moksleiviai dalyvauja ir dailės ar rankdarbių konkursuose už mokyklos ribų. Už mokyklos ribų Moksleiviai dalyvauja ir etnokultūros renginiuose, vyksta į ekskursijas, kuriose pažįsta savo kraštą, dalyvauja festivaliuose (dažniausiai – liaudies šokių kolektyvai), tačiau ir čia etninei muzikai nėra skiriamas didelis dėmesys, didesnis dėmesys skiriamas krašto istorijai, amatams.

Pagal bendrąsias ugdymo programas (2022), ugdymas turėtų būti integralus, integruojant įvairias kompetencijas ir programas. Išanalizavus mokyklų pateiktą informaciją, matyti, kad integralios pamokos ir patyriminės veiklos vyksta, dalyje veiklų integruojama etninė kultūra, tačiau mokyklų ugdymo planuose neatsispindi būtent etninė muzika, etninė kultūra labiau integruojama į kitas disciplinas. Iš pasirinktų mokyklų, tik Ketvergių pagrindinės mokyklos ugdymo plane minima, kad muzikos pamokose vyksta etninės kultūros integracija.

Mokyklose vykdomi trumpalaikiai ir ilgalaikiai projektai, kuriuose skiriamas dėmesys etninei kultūrai. Kretingalės pagrindinėje mokyklose vyksta etnokultūros pamoka, Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazijos vyko tinklalaidė: „Sakytųjų (surinkimininkų) judėjimas Mažojoje Lietuvoje ir jų įtaka bei reikšmė išlaikant gimtąją kalbą ir tautinę tapatybę“, Projektas „Tėvynė, šeima ir aš“ (fotoalbumas, skirtas vasario 16 - ajai atminti), tačiau projektų skirtų būtent etninei muzikai nepavyko aptikti.

Neabejotinai, formuojantis savo tautiniam tapatumui, svarbu ir kitų tautų pažinimas, norint suvokti save kitų kultūrų kontekste. Ketvergių pagrindinėje mokykloje vykdomas projektas „Nors plius“, tarptautinius projektus vykdo ir kitos mokyklos, tačiau trūksta jų aprašų ir nelabai aišku ar jie skirti pažinti kitą kultūrą, ar moksleiviai bendrauja su kitų šalių moksleiviai kitais klausimais.

Mokyklose vyksta ir neformalaus švietimo būreliai. Etninė kultūra čia taip pat nėra prioritetinga, populiareesnės kitos veiklos. Kalbant apie etninę kultūrą, populiariausi liaudies šokių kolektyvai, pavyzdžiui - Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazijos Šiuolaikinio ir tautinio šokio kolektyvas „Eiva“, Klaipėdos Sendvario progimnazija Jaunių liaudiškų šokių grupė, šokių kolektyvai nemažai koncertuoja ir už mokyklos ribų. Mokyklose yra vokalinės muzikos kolektyvų, tačiau neaiškus jų repertuaras, gali būti, kad kolektyvai atlieka ir etninę muziką, tačiau nepavyko rasti informacijos apie kolektyvų koncertus etninei muzikai skirtuose renginiuose. Šilutės Martyno Jankaus pagrindinėje mokykloje yra folkloro ansamblis, Klaipėdos Varpo gimnazijoje - instrumentinis liaudies muzikos ansamblis "Joginta“. Šiuose kolektyvuose moksleiviai atlieka liaudies muziką, taigi, skiria dėmesio etninei kultūrai. Etninė kultūra yra itin svarbi tautinio tapatumo formavimo procese. Užklasinėje muzikinėje veikloje vyksta ne tik etninės muzikos būreliai, kur žodis folkloras savaime signalizuoja, kad bus kalbama apie etninę muziką, bet moksleiviai dalyvauja ir choruose, ansambliuose. Neaiškus jų repertuaras, galbūt ir čia skiriamas dėmesys tautiškumo ugdymui.

Analizuojant mokyklų internetiniuose puslapiuose pateiktą informaciją, galima išvelgti keletą fragmentų, kuriuose atsiskleidžia mokyklose vykstanti įvairi veikla. Tautinis tapatumas gali būti formuojamas šiose veiklose:

- mokyklose minimas šventes (kalendorines ir valstybines);
- neformalųjį švietimą, formuojantį tautinį tapatumą;
- puošybą ir vizualizaciją;
- pamokas, kuriose integruojama etninė kultūra (tiek muzikinė veikla, tiek kita);
- savo šalį pažinti skatinantys projektai (trumpalaikiai ir ilgalaikiai);
- kitų kultūrų pažinimą skatinantys projektai ir renginiai;
- festivaliai, ekskursijos, edukacijos už mokyklos ribų (tiek muzikos, tiek kitų dalykų)

- moksleivių dalyvavimas pilietiškumą skatinančiuose projektai, olimpiadose, viktorinose ir pan.

Analizuojant veiklas gali pasirodyti, kad situacija yra labai gera, nes ugdymas, kuris galimai daro įtaką tautinio tapatumo formavimui, yra visapusiškas. Tačiau tai yra tik mažoji ugdymo dalis. Daug didesnis dėmesys skiriamas akademinėms žinioms, technologiniam raštingumui, siekiama modernizuoti mokyklos aplinką. Analizė buvo atlikta apsiribojant 5-10 klasių moksleivių ugdymu, tačiau reikia pastebėti, kad pradinė klasių moksleivių ugdyme dėmesys etninei kultūrai yra didesnis, tad kyla klausimas, kodėl paauglystės laikotarpiu tautinio tapatumo formavimui skiriamas mažesnis dėmesys, kai paauglystėje susiduriama su asmens tapatumo krize. Žinoma, mokyklų internetiniuose puslapiuose gali būti pateikta ne visa informacija ir reali situacija paauglystės tik atlikus tyrimą.

Apibendrinus skyriuje išsakytas mintis galima teigti, kad Mažosios Lietuvos istorinė praeitis ir šiais laikais gyvenantys kitataučiai daro didelę įtaką tautinio tapatumo formavimui šio regiono žmonėms. Išanalizavus mokyklų dokumentus ir kitą mokyklos internetiniuose puslapiuose pateiktą informaciją, nelabai aišku, kiek skiriama dėmesio būtent etninei muzikai. Oficialiuose mokyklų internetiniuose puslapiuose nėra pateikti individualūs kiekvieno mokytojo ugdymo planai ar veiklų ataskaitos, informacija kartais pateikiama fragmentiškai. Be jokios abejonės, tautinio tapatumo formavimui įtaką daro ne tik etninė muzika, tačiau ir kitas repertuaras, kuris moksleivius nuteikia patriotiškai, kalba apie tautos ir gamtos grožį, tėvynę. Ar toks repertuaras atliekamas pasirinktų mokyklų muzikinėse veiklose, analizuojant mokyklų pateiktus dokumentus ir kitą informaciją, taip pat nepavyko aptikti. Tačiau išanalizavus pateiktą informaciją, galima teigti, kad Mažosios Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose tautinis tapatumas formuojamas įvairiomis veiklomis, vykdomomis tiek formaliame, tiek neformaliajame ugdyme.

3. MUZIKINIO UGDYMO GALIMYBĖS FORMUOJANT PAAUGLIŲ TAUTINĮ TAPATUMĄ

Muzika yra viena paveikiausių meno šakų. Ji skamba visur ir visada. Muzikos poetiniai tekstai, melodija ar harmonija stipriai veikia žmogų tiek dvasiškai, tiek psichologiškai. Paauglystėje muzika dažnai tampa ir savotiška raiškos forma - paaugliai buriasi į tam tikras neformalų grupes, klausančias atitinkančios muzikos, kas įrodo, kad muzika yra neabejotinai viena iš veiksmų, formuojančių pasaulėžiūrą ar pasaulėjautą

Lietuvių tauta turtinga savo kultūriniu paveldu, užrašyta daug liaudies dainų, kurių melodijos padeda atskleisti ir pajusti tautos dvasią, o poetiniai tekstai – tautos papročius, istoriją ir kitus aspektus. Taip pat nereikėtų pamiršti ir instrumentinės etninės muzikos ar mūsų kompozitorių kūrybos. Muzikos mokytojai dažniausiai prisideda prie mokyklose vykstančių švenčių, tarp kurių galimai yra ir tradicinės lietuviškos šventės, atskleidžiami papročiai, tai reiškia, kad bendrojo ugdymo mokyklose taip pat galima formuoti tautinį tapatumą. Meninio ugdymo sritis susideda iš dailės, šokio, muzikos, teatro ir šiuolaikinių menų programų. Rekomenduojama skirtingo meninio ugdymo klases įrengti šalia viena kitos ar įrengti erdves, kur būtų galima organizuoti integruotas meninio ugdymo pamokas. Bendrojo ugdymo mokyklose vyksta ne tik muzikos pamokos, bet ir neformalusis muzikinis ugdymas, o muzika integruojama į įvairius projektus, vyksta konkursai, koncertai ir kita veikla, priklausomai nuo konkrečių mokyklų ugdymo planų ir išteklių.

3.1. Muzikinės veiklos formuojant tautinį tapatumą

Muzikinis ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje gali būti tiek formalusis, tiek neformalusis. Pagal Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymą (2011), formaliuoju švietimu vadinamas švietimas, kuris parengtas pagal bendrojo ugdymo programas ir jo dėka įgyjamas atitinkamas išsilavinimas. Neformalaus vaikų švietimo koncepcijos redakcijoje (2012) neformalusis švietimas siūlomas keisti pasirenkamojo ugdymo turinio sąvoka, bet atsižvelgiant į tai, kad mokyklų dokumentuose vis dar naudojama sąvoka „neformalusis ugdymas“, tai prie šitos sąvokos ir bus pasilikta. Tačiau kalbant apie tautinio tapatumo formavimą muzikine veikla, nereikėtų atskirti formalaus ir neformalaus muzikinio ugdymo, o apie muzikines veiklas kalbėti apskritai. Visos muzikinės veiklos yra įmanomos tiek formaliajame, tiek neformaliajame muzikiniame ugdyme, nors, tiesą pasakius, atlikus mokyklų analizę (2.2. poskyris darbe), matyti, kad neformaliajame ugdyme įprastai moksleiviai daugiausiai muzikuoja, nors detalių veiklų aprašų nėra. Taip pat galima tikėtis, kad integruojamos ir kitos muzikinės veiklos.

Muzikinis ugdymas bendrojo ugdymo mokyklose pagal bendrąsias programas turėtų būti įvairiapusiškas ir jame pasireikšti visos įmanomos muzikinės veiklos. „Nuoseklus ir sistemingas muzikinis ugdymas vyksta per įvairias muzikines veiklas, apimančias muzikavimą, muzikos kūrimą ir muzikos pažinimą bei vertinimą, muzikinės kultūros reiškinių, kontekstų nagrinėjimą ir sąsajų paiešką. Muzikos kalbos, muzikos rašto simbolių pažinimas suteikia mokiniams galimybes įvaldyti savitą neverbalinę kalbą, leidžiančią komunikuoti muzikos priemonėmis, prasmingai ir sąmoningai dalyvauti įvairiapusiame muzikiniame gyvenime“ (Priešmokyklinio, pradinio, vidurinio ugdymo bendrųjų programų muzikos bendroji programa, p. 1, 2022).

Bendrosiose ugdymo programose (2022, p.3), muzikos dalyko apraše išskiriamos šios muzikinių veiklų sritys:

- muzikavimas (dainavimas, grojimas);
- muzikos kūryba (improvizavimas, komponavimas, aranžavimas);
- muzikos pažinimas ir vertinimas,
- muzikinės kultūros kontekstai ir jungtys.

Visas ugdymo turinys, kaip ir šios minėtos muzikinės veiklos, turėtų būti vykdomos nuosekliai ir būti tarpusavyje susijusios. Kalbant apie tautinį tapatumą, jo formavimasis įmanomas visose muzikinėse veiklose, priklausomai ne tik nuo bendrųjų programų, bet ir pedagogo kūrybiškumo, sąlygų ir aplinkybių, kurios priklauso nuo mokyklos administracijos, išteklių ir bendruomenės.

Pagal bendrąją ugdymo programą (2022, pp. 13-18), **5-6 klasėse** moksleiviai turėtų gebėti atskirti savo ir savo šalies esančių tautų etninę muziką, taip pat pažinti etninės muzikos motyvus Lietuvių kompozitorių kūrinuose. 5-6 klasės moksleiviai jau turėtų bandyti išreikšti savo nuomonę apie kultūrinės įvairovės ir savo kultūros svarbą ir muzikinės kultūros sąsajas su kitais menais. Kitų tautų pažinimas yra taip pat sąlyga savo tautos pažinime, o kitų menų pažinimas ir istoriniame ar kultūriniame kontekste yra labai svarbus. Programoje taip pat skatinama ne tik kalbėti, bet ir atlikti lietuvių bei kitų tautų liaudies muziką, kalbama apie lietuvių liaudies muzikos žanrus. Čia svarbu pažinti ne tik žanrų įvairovę, bet ir Lietuvos regionų specifiką, tarmes ir kitą tautosaką, taip pat siekiama atpažinti etninės muzikos motyvus kompozitorių kūrinuose. Didelis dėmesys skiriamas ir kitų tautų šokiams, diskusijai apie tautų skirtumus. Klausantis akademinės muzikos, kalbama apie metų laikus, gamtos reiškinius ir lietuviškas kalendorines šventes (tokias kaip lygiadienis), taip skatinama aktualizuoti akademinę muziką, kad ir ne savo krašto kompozitorių kurtą. Išanalizavus bendrąsias programas (2022), matyti, kad jos rengtos atsižvelgiant ir į etninės kultūros bendrąją programą (2022). Etninės kultūros bendrojoje programoje (2022, p. 5) atsispindi labai panašūs arba net tie patys siekiai: siekis pažinti

etnografinius regionus, folkloro žanrus ir tautodailę, gebėti lyginti skirtingas etninės kultūros sritis, pažinti kitų tautų kultūras.

Pagal bendrąją ugdymo programą (2022, pp. 13-20), **7-8 klasėse** moksleiviai jau turėtų atrasti etninius motyvus ir populiariojoje muzikoje. Galimai tai yra teisingas žingsnis, kadangi šiuolaikiniai paaugliai nebūtinai mėgs etninę muziką, tačiau mokytojo kūrybiškumo dėka ir etninė muzika gali būti pateikiama patraukliai. Kaip teigia Stoškuvienė (2010, p. 172), etninę muziką pateikus moderniai, ugdymo turinys bus ne tik praturtintas, tačiau ir pati etninė muzika šiuolaikiniams moksleiviams pasirodys patrauklesnė ir suprantamesnė. Lietuvių populiariojoje muzikoje yra apstu muzikos grupių, kurie atlieka lietuvių liaudies dainas ar naudoja jų motyvus, pvz. „Žalvarinis“, „Gyvata“, „Kitava“, taip pat grupių, kurios atlieka ir kitų tautų muziką: „Marga Muzika“, Laurita Peleniūtė. Žinoma, nereikia apsiriboti vien moderniu folkloru, tradiciškai atliekami etninės muzikos kūriniai taip pat gali būti patrauklūs ir reikalingi, būtent stengiantis išgirsti jo autentiškumą. Čia labai svarbus kontekstas, kalbėti apie istorinį laikotarpį, kūrinio buvusią paskirtį ir esmę. Galima teigti, kad pedagogo asmenybė ir jo paties žinios gali daryti įtaką kūrinio patrauklumui. 7-8 klasėse išlieka tie patys tikslai, tik išsamiau analizuojama, gilinant ir kitas žinias. Pagal bendrąsias ugdymo programas (2022, pp. 9-10), kalbant apie kitų tautų muziką, jau gilinamos ir muzikos teorijos žinios, kur siekiama muzikoje išgirsti ir išraiškos priemones bei jas įvardinti, taip pat mokomasi dermių, instrumentų pažinimo. 7-8 klasių muzikinio ugdymo planuose atsispindi ir Etninės kultūros bendrojoje programoje (2022, p. 5) iškelti pasiekimų tikslai: jaunimui aktualios tradicijos, savos etninės kultūros ir kitų kultūrų pažinimas.

Anot bendrųjų ugdymo programų (2022, pp. 13-20), **9-10 klasėse** moksleiviai turėtų gebėti analitiškai vertinti muzikinę kultūrą, taip pat jos įtaką tapatybei, čia lieka svarbi tiek užsienio, tiek lietuvių etninė muzika, tačiau siekiama gilesnės diskusijos ar analizės šiuo klausimu. Čia atsiranda ir didesnis dėmesys ne tik etninei muzikai, bet ir kitai lietuviškai, patriotiškai muzikinei kūrybai ir kitai veiklai: kalbama apie tautai svarbias šventes (pav. dainų šventę), tautinius simbolius, kitus muzikinius kūrinius, svarbius lietuvių tautai. Taip pat atliekama ir analizuojama lietuvių liaudies, Europos ir kitų pasaulio tautų liaudies kūryba. Mokomasi reikšti nuomonę apie muzikos socialinių funkcijų įvairovę. Pristatomos ir komentuojamos pažangių technologijų ir inovacijų galimybės meno pažinimo srityje, išsamiau kalbama apie tai, kaip kultūra veikia muzikos stilius ir žanrus bei apie pastarųjų įvairovę.

Lietuvių tautinio tapatumo formavimuisi didelę įtaką gali daryti ir etninė kultūra. Ypatingai turtingas dainų etninės muzikos lobynas. Lietuvių etninė muzika yra labai turtinga savo palikimu. Lietuvių etninėje muzikoje apstu dainų, kurios atspindi praeities įvykius, kultūrinį palikimą, buvusią žmonių buitį. Instrumentinė muzika taip pat labai įdomi. Pasigilinus į kontekstą, melodiką ar harmoniją, taip pat galima atskirti, kokia muzika skamba ir kokia jos paskirtis buvo praeityje.

Kalbant apie tautinio tapatumo formavimą, nereikėtų apsiriboti vien tik etninė muzika. Yra ir kompozitorių ar populiarių atlikėjų kūrybos, kuri padeda pažinti savo kraštą, išreikšti savo individualumą ar suvokti save, kaip tautos vienetą, o kur dar moderna folkloro grupės, kurios nebūtinai atlieka liaudies dainas, tačiau naudoja liaudies dainų motyvus. Visą šį repertuarą galima tai pavadinti patriotinėmis dainomis arba bent jau muzika, kuri, bet kuriuo atveju, sužadina jausmus savo kraštui, padeda geriau pažinti savo krašto istoriją, žmones ir kultūrą.

. Bendrojo ugdymo programose (2022) taip pat skatinama bendradarbiauti su kultūrinėmis įtaigomis bei menininkais, būnant jų erdvėje – muziejuose, repeticijų salėse, išvykose ir panašiai. Tai gali suteikti moksleiviams naujų išpūdžių, įkvėpimo ir galimai galimybių pasisemti gilesnių žinių. Mokymasis per „gyvą“ patirtį ir už mokyklose ribų, taip pat gali įkvėpti moksleivį domėtis savo krašto kultūra, priklausomai nuo mokytojo pasirinktos veiklos. Per tokią gyvą patirtį moksleiviai turi galimybę giliau suvokti ir muzikos kūrinio kontekstą, jį kitaip pažinti ir vertinti. Įvairios išvykstamosios edukacijos, koncertai ir parodos sužadina smalsumą ir įkvepia naujais išpūdžiais.

Tautinis tapatumas atsiskleidžia socialinėje terpėje, yra ganėtinai sudėtingai konstruojamas, tad galima daryti išvadą, kad ir jo formavimas muzikine veikla turi būti kiek įmanoma įtraukiantis į socialinę veiklą ir integralus, ir nuoseklus. Muzikinė kultūra yra labai turtinga ir įvairiapusė. Etninė muzika jau savaime perteikia tautos patirtis ir tradicijas, tačiau ugdymo turinyje yra ir šių laikų muzikos, parašytos šiuolaikinių kompozitorių ir populiarių atlikėjų, kurios poetiniuose tekstuose užkoduota meilė ir pagarba savo tautai ir juose atsispindi tautinio tapatumo požymiai. Taip pat ir instrumentiniame muzikavime galima aptikti etninių motyvų, kurie intuityviai artimi ir primena etninę muziką. Čia svarbus ir pokalbis su moksleiviu, gyva diskusija apie tautos kultūros reiškinių ir vertybių svarbą, taigi, per muzikos klausymą ar muzikos teorijos bei istorijos pažinimą taip pat galima formuoti tautinį tapatumą.

Išanalizavus bendrąsias ugdymo programas (2022), Etninės kultūros bendrąją programą (2022) galima teigti, kad muzikos mokytojams muzikinis repertuaras yra tik rekomendacinio pobūdžio, tad mokytojai turi visišką laisvę rinktis, kokios muzikos mokys savo mokinius ir kaip ją pateiks. Norint suvokti kūrinį, būtina suprasti ir patį kontekstą, kuriame muzika skamba, tada muzika bus pilnai įsisavinta ir suvokta. Pavyzdžiui - nežinant istorinio konteksto, etninė muzika gali pasirodyti tiesiog juokinga, tekstas nesuprantamas. Čia vėlgi svarbus integralumas, integruojant muziką į kitas sritis, pvz. kalbėti apie istoriją, užsiimti dailiaisiais amatais, svarbu išvykstamosios edukacijos, bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis (pvz. etnokultūros centrais, muziejais), vien tam, kad moksleiviai pasisemtų kitokių išpūdžių, galimai labiau įkvėpinančiu. Labai svarbi yra ir paties muzikos pedagogo kompetencija. Apibendrinant galima teigti, kad tautinio tapatumo formavimas įmanomas visose muzikinių veiklų srityse: tiek muzikuojant, tiek

kuriant, tiek pažįstant ir vertinant muziką ar domintis muzikine kultūra apskritai. Tautinio tapatumo formavimas įmanomas ir formaliaje, ir neformaliaje muzikiniame ugdyme. Čia galima išvelgti daug galimybių formuoti tautinį tapatumą, tačiau dėmesys būtent minėtiems aspektams – lietuvių etninei kultūrai, patriotiškumo ugdymui muzikine veikla ir kitų kultūrų pažinimui, yra tik mažoji dalis visos ugdymo programos. Bendrame kontekste net ir čia išryškėja daug didesnis dėmesys akademinėms žinioms, populiariajai kultūrai ar akademinėi muzikai. Kadangi ugdymo programa yra tik rekomendacinio pobūdžio, visas ugdymo turinys priklauso nuo mokyklos sukurtų sąlygų, vertybių ir pedagogo nuostatų.

3.2. Tautinio tapatumo požymių raiška muzikinėje veikloje

Tautinis tapatumas muzikinėse veiklose formuojasi per tautai būdingus požymius. Kalbant apie tautinio tapatumo formavimą muzikine veikla reikėtų nepamiršti ir kitų kultūrų pažinimo. Kitų kultūrų pažinimas taip pat įmanomas muzikinių veiklų metu, nes pažįstant svetimą kultūrą, lengviau įsisąmoninti savo tautinį tapatumą. Skirtingose muzikinėse veiklose gali atsiskleisti bet kuris aspektas.

Vienas tautinio tapatumo požymių yra *kultūra*, kuri apima labai daug ir yra tautos esmė. Kultūra yra tautos atspindys, kuri susidaro iš visų jos tradicijų, pradedant menu religija, baigiant kulinariu paveldu ir pačios tautos gyvenimo būdu. Kaip teigia Pruskus: „Kultūra – tai gyvenimo būdas, tas kontekstas, kuriame mes gyvename, mąstome, jaučiame ir bendraujame vieni su kitais. Kultūra – tai tie „klijai“, kurie sujungia į vieną visumą grupę žmonių. Tai programa, glūdinti mummyse nuo pat vaikystės ir padedanti mums įsigyventi šioje visuomenėje. Taigi kultūra čia suprantama kaip idėjų, tradicijų, įgūdžių metodų, apibūdinančių konkrečią žmonių grupę, visumą“, o antropologiniu „Kultūra – tai žmonių visuomenės veiklos rezultatų visose žmogaus gyvenimo srityse ir visų nacijos, klasės, socialinės grupės gyvenimą sąlygojančių veiksnių (idėjų, tikėjimų, papročių, tradicijų) visumą“ (Pruskus V., 2013, p. 122). Bendrojo ugdymo programų (2022) muzikos dalyko tikslu paminėtas siekis suteikti mokiniui kultūrinį sąmoningumą, o uždaviniuose – puoselėti savąją muzikinę kultūrą, taip pat siekiama pažinti kitas kultūras ir tuo pačiu savąją – kitų kultūrų pažindimo kontekste. Jau ir pati muzika yra labai didelė kultūros dalis ir, kaip minėta anksčiau, ji neišvengiamai atsiduria įvairiose gyvenimo situacijose ir neabejotinai daro įtaką. Tačiau muzika yra ir atspindys. Ji atspindinti tautos gyvenimo būdą, mentalitetą ir kilnesnius kultūrinius aspektus, tokius, kaip religija ar menas.

Anot Maceinos (1991, p. 171), vienas svarbiausių tautos tapatumo požymių yra *kalba*. Žinoma, ne visos tautos turi savo kalbą, tačiau lietuviams kalba yra svarbi, kelia pasididžiavimą savo archajiškumu. Maceinos (1991, p. 171) teigimu lietuviams kalba yra kone svarbiausia tautos

tapatybės dalis, kurios puoselėjimas daro įtaką tautos išlikimui. Maceinos (1991, p. 171) teigimu, kalba yra tautos tradicijų, vertybių, pasaulėjautos atspindys. Muzikoje poetinis tekstas yra labai svarbus, dainų tekstuose atsispindi ir tautos tradicijos, ir vertybės, ir kultūra, ir visi kiti tautinio tapatumo požymiai. Moksleiviai, atlikdami atitinkamą repertuarą, taip pat formuoja savo tautinį tapatumą. Maceina (1991) net ir dainos melodiją prilygina vienam garsiniam žodžiui: „Tai, ką tauta miniatiūroje išreiškia žodžio garsais, ji pratęsia ir pagilina dainos melodija. Todėl visa, kas yra žodyje, yra ir dainoje, tik žymiai tobuliau ir ryškiau. Daina, kaip ir žodis, darosi tautinio pasaulėvaizdžio išraiška“ (Maceina A. 1991, p. 207).

Teritorija – dar vienas tautinio tapatumo žymuo, būdinga lietuvių tautiniam tapatumui. Lietuvių tautinio tapatumo formavimuisi itin svarbus savo teritorijos pažinimas. Maceinos (1991, p. 20) teigimu, žmogaus mentalitetas formuojasi veikiamas gyvenamosios aplinkos, kas sudaro ir žmonių sukurtą aplinką, ir gamtą. Žinoma, kaip ir kalbos, taip ir teritorijos neturi visos tautos. Yra tautų, kurios išvis neturi savo teritorijos, tačiau tai netrukdo jiems išsaugoti savo tautinės tapatybės, kaip pavyzdį galima pateikti romų tautybės atstovus. Maceinos (1991, pp. 16-23) manė, kad teritorija labai svarbi tautos mentaliteto vystymuisi – čia svarbi ir geografinė padėtis, ir klimatas, ir gamta. Natūralu, kad minėti dalykai atsispindi ir dainų tekstuose, tiek kalbant apie etninę muziką, tiek apie kompozitorių kurtą muziką. Lietuviškose dainose apstu Lietuvos gamtos apdainavimų, taip pat dainuojama apie Lietuvos miestus, upes ir kitus geografinius objektus. Geografinis pažinimas drauge su istoriniu kontekstu atsispindi ir bendrosiose ugdymo programose muzikos dalyko apraše (2022, p. 24 - 25) Pavyzdžiui: 7-8 klasėse viena siūlomų temų – integruota muzikos ir Pasaulio geografijos pamoka. Teritorijos pažinimas taip pat gali vykti mokantis skirtingų etnografinių regionų dainų, taip susipažįstant ne tik su tautos kultūra, be ir su istorija bei geografija.

Tautinis tapatumas yra socialinis ir kultūrinis reiškinys, tad atsiskleidžia tik kitų tautų kontekste. Kalbant apie tautą vienijančius požymius, būtina paminėti ir kitų kultūrų pažinimą. Apie kitų tautų pažinimą nemažai kalbama ir bendrosiose ugdymo programose (2022), kuriose skatinama pažinti kitų tautų kultūras. Kitų kultūrų pažinimas taip pat galimas per muzikines veiklas, pavyzdžiui – atliekant kitų tautų dainas, kalbant apie jų kultūrą, klausantis kitų tautų muzikos ir ją analizuojant, netgi į muzikos teorijos mokymąsi galima integruoti kitų tautų pažinimą, tarkim – kalbėti apie skirtingoms tautoms būdingas muzikines dermes, taip integruojant kitų tautų kultūrų pažinimą net ir į muzikos teorijos mokymą.

Istorinis patyrimas – dar vienas tautinio tapatumo žymuo, kuris yra būdingas visoms be išimties tautoms. Kaip ir žinant savo paties praeitį savo asmens tapatumas formuojasi paprasčiau, taip ir žinant tautos istoriją, lengviau suvokti savo tautos išskirtinumą, priežastis, kurios lėmė apdainuojami įvairių istorinių epochų svarbūs įvykiai ar tiesiog žmonių buitį. Šis požymis gali

pasireikšti per visas muzikinių veiklų sritis. Dainų poetiniuose tekstuose gali istorinė praeitis, patriotizmas ar kovų dvasia. Šį požymį galima išreikšti ir muzikinėje kūryboje, interpretuojant minėtus istorinius aspektus. Čia svarbus ir muzikos pažinimas per kultūrinį ar istorinį kontekstą klausant ar analizuojant kūrinis.

Skirtingose muzikinių veiklų srityse, kitaip reiškiasi ir tautinio tapatumo požymiai. Formuojant tautinį tapatumą muzikine veikla, itin didelės muzikavimo (dainavimo, grojimo) galimybės. Moksleiviai, atlikdami liaudies ar patriotines dainas, dainų intonacinio žodyno ar poetinio teksto dėka, nemažai sužino apie savo tautos istoriją, geografiją (taip pažindami savo teritoriją), tam tikrus kultūros aspektus. Taip pat plečia žodyną, ypatingai kalbant apie liaudies muziką, kur dažnai sutinkami senoviški, nebenaudojami žodžiai. Kalba yra labai svarbus lietuvių tautą vienijantis požymis. Kitų tautų etninės muzikos atlikimas taip pat padeda formuoti tautinį tapatumą, kadangi tautinis tapatumas atsiskleidžia tik kitų tautų kontekste.

Formuojant tautinį tapatumą taip pat gali pasireikšti ir viena muzikinės veiklos sritis – kūryba. Vienas iš etninės kultūros programos tikslų yra skatinti etninės kultūros raišką šiandieninėje kultūroje ir įgalinti moksleivius pačius kurti etninės muzikos fragmentais arba pritaikyti senovės tradicijas dabarčiai. Kuriant galima išreikšti tuos pačius tautinio tapatumo požymius kaip ir muzikuojant, tik jau pasitelkiant savo pačių kūrybą.

Muzikos pažinimas ir vertinimas tai pat yra puiki veikla, padedanti formuoti tautinį tapatumą. Mokydamiesi analizuoti muziką, moksleiviai ne tik ugdo muzikinius gebėjimus ar plečia muzikinį žodyną, bet ir išmoksta vertinti muziką kultūriniu ar istoriniu aspektu. Tautinį tapatumą galima formuoti net mokantis muzikos teorijos. Pvz. mokantis pasaulio tautų muzikos ritmų ar dermių ir lyginant juos su savo tautai būdingais muzikos elementais, taip suvokiant savo tautos unikalumą.

Labai panašiai tautinis tapatumas gali formotis ir muzikinės kultūros kontekstų ir jungčių srityje. Analizuojant muzikinę kultūrą, įvairiais aspektais pažįstama ir tautos bei viso pasaulio kultūra per tautai būdingus požymius. Šia muzikine sritimi nagrinėjama tautosaka, kitų kultūrų tradicijos ir muzika, lietuvių muzikinė kultūra, įskaitant ir etninę kultūrą.

Galima sakyti, bet kurioje muzikinėje veikloje gali atsispindėti įvairūs tautinio tapatumo požymiai, tačiau viskas priklauso nuo pasirinkto ugdymo turinio. Kaip teigia Diržinauskytė (2003, p. 123), tinkamas repertuaro parinkimas yra pedagogo atsakomybė. Nors švietimo dokumentuose ir yra skirta dėmesio tautinio tapatumo formavimo galimybėms, tačiau nieko nėra privalomo, taigi, ugdymo turinys lieka muzikos pedagogo ar pačios mokyklos politikos atsakomybėje. Kryptingai pasirinktas ugdymo turinys gali pasitarnauti formuojant tinkamas nuostatas tautiškumo atžvilgiu, o čia svarbi ir etninė, ir kompozitorių kurta muzika. Taigi, tinkamai parinktas repertuaras, kurį moksleiviai atliks patys klasėje arba pasirodymų metu, yra labai svarbus tautinio tapatumo

formavimui. Žinoma, muzikavimas neturėtų būti paliktas atskirtyje nuo kitų muzikinių veiklų sričių – kūriniai turi būti suvokiami kultūriniame, socialiniame ir istoriniame kontekste tam, kad moksleiviai suvoktų apie ką kalbama iš esmės. Taigi, muzikos pažinimas kultūriniame kontekste ir muzikos klausymasis yra lygiai tokie pat svarbūs kaip ir muzikinė raiška.

Apibendrinus galima teigti, kad tautinį tapatumą galima formuoti visomis muzikinėmis veiklomis tautinio tapatumo požymių kontekste (tokių kaip kalba, teritorija, istorinis patyrimas ar kultūra). Muzikos pažinimas atveria moksleiviams galimybes išreikšti save kaip tautos atstovą susipažįstant su tautos paveldu, mentalitetu, istorija, etnine kultūra ir kitomis tautinėmis vertybėmis. Norint formuoti tautinį tapatumą muzikine veikla, labai svarbus tinkamas repertuaras ir kitas ugdymo turinys, nepamirštant ir kitų tautų muzikos, kadangi tautos tapatybė atsiskleidžia kitų tautų kontekste.

3.3. Muzikos pedagogo svarba formuojant tautinį tapatumą

Rinkevičiaus (2009, pp. 8-9) teigimu, muzika yra paveikiausias kultūros reiškinys, turintis galią ugdyti asmenybe tiek emociškai, tiek morališkai, tačiau šiuolaikiniame hedonizmo ir globalizacijos paveiktame pasaulyje, muzika vis labiau tampa tik pramogos reikalu ir lieka užribyje kaip ne itin rimtas dalykas. „Dažnai nustojama vertinti kas yra menas ir kas jau nebe. Į meną žiūrima tik kaip į išdaigą, pretenziją, triuką, fejerverką“ (Rinkevičius, 2009 p. 8), teigė autorius, kalbėdamas apie muziką, kaip apie itin svarbų kultūros reiškinį. Muzikos lobynas yra neišsemiamas šaltinis, tačiau ne visa muzika yra vienodai vertinga, ypatingai kalbant apie jos auklėjamąją galią. Būtent čia muzikos pedagogas galėtų būti tas žmogus, kuris išmokys atskirti kokybišką muziką nuo menkavertės, taip lavindamas ne tik meninį skonį, bet ir muzikos pagalba auklėdamas moksleivius, diegiant ar puoselėjant vertybes, tarp kurių yra ir pilietiškumas, ir patriotizmas. Kaip teigia Maceina (1991, pp. 92-93), tautinis auklėjimas yra visuotinis reiškinys ir nors žmogaus pamatinės vertybės formuojasi šeimoje, tikrasis tautinis auklėjimas prasideda visuomenėje. Mokykla yra ta institucija, kurioje paaugliai gauna itin daug žinių, patiria daug įspūdžių ir įgyja naujų patirčių. Bendruomenė daro labai didelę įtaką, o bendravimas su pedagogu tiesiogiai gali veikti jauno žmogaus nuostatas. Bendrojo ugdymo mokyklose ugdymo sėkmė priklauso nuo moksleivių ir pedagogų abipuse pagarba paremtų santykių. Siekiant neprarasti ryšio su tapatybės krizę patiriančiu paaugliu, pedagogas turi išlaikyti savo autoritetą gerbdamas moksleivių nuomonę, požiūrį ir pats būdamas pavyzdžiu. Martišauskienės (2016, pp. 93-95) teigimu, ne tik pedagogo galia, bet ir meilė, humoro jausmo turėjimas, taktas ir optimizmas yra kaip sąlyga ne tik siekiant kokybiško mokymosi kalbant apie akademines žinias, bet ir diegiant ar puoselėjant vertybes. Reikia kalbėti apie pedagoginį pašaukimą, kuris yra sunkiai išmatuojamas, tačiau labai jaučiamas ir labai svarbus tiek siekiant akademinį žinių, tiek formuojant moksleivių

pasitikėjimą, kuris yra kaip sąlyga siekiant daryti įtaką moksleivių vertybinėms nuostatom. Moksleivių akademinis pasiekimas nesunkiai galima įvertinti įvairių testų ar egzaminų pagalba, tačiau pedagogų daromą įtaką moksleivių vertybinėms nuostatom yra įvertinti sunkiau. Visgi, tikėtina, kad pedagogo įtaka moksleivių vertybėms bus didesnė tada, kai pedagogas perduos savo išties puoselėjamas vertybes.

Pedagogo asmeninės savybės ir nusiteikimas yra svarbūs faktoriai ugdymo procese, tačiau ne mažiau svarbi ir kompetencija. Gebėjimas perduoti žinias taikant atitinkamus metodus, gebant taikyti tinkamą repertuarą, turėti pakankamai istorinių žinių ir kultūrinį išprusimą, kad perteikti žinias ir patirtis, suvokiant jų esmę ir perteikiant informaciją ne fragmentiškai ir formaliai, o išties suvokiant jų prasmę. 2021 metais Nacionalinės Švietimo agentūros atliktoje Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų pažangos duomenų analizėje (2021, p. 4) teigiama, kad geros pedagogo dalykinės žinios ir nuolatinis tobulėjimas įgyjant ar gilinant įvairias kvalifikacijas, tiesiogiai veikia ir palankią ugdymosi aplinką, ir moksleivių pasiekimus. Taigi, siekiant daryti įtaką moksleiviams, vienodai svarbi tiek pedagogo asmenybė, tiek profesinės kompetencijos. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų pažangos duomenų analizėje (2021, p. 28) rekomendacijose minimas mokytojų autoriteto auginimas stiprinant savo profesines kompetencijas, kurios daro įtaką autoriteto augimui moksleivių akyse, tačiau nepamiršamos ir kompetencijos, gerinančios organizacines veiklas mokyklos bendruomenės gyvenime.

2023 metai Nacionalinė Švietimo Agentūra po 2021 metais atlikto tyrimo apie pedagogų profesines kompetencijas, skelbia prioritетines sritis, kurioms tobulinti 2023-2025 bus skiriamas didesnis dėmesys. Tarp prioritетinių sričių yra pilietinio ugdymo, lyderystės, didaktikos kompetencijos, kurios galėtų būti išskiriamos kaip itin svarbios formuojant tautinį tapatumą. Jos tinka visiems dėstomiems dalykams, siekiant efektyvesnio ugdymo, taip pat ir siekiant labiau įtraukti moksleivius, atsižvelgiant į laikmetį ir jų poreikius, taip pat ir gebėjimus perteikti žinias. Šios kompetencijos svarbios visiems dėstomiems dalykams, siekiant gerinti ugdymo kokybę akademinų pasiekimų atžvilgiu, tačiau pasitarnauja ir formuojant tautinį tapatumą. Visame ugdymo procese labai svarbu atliepti moksleivių poreikius ir ugdymo turinį padaryti patrauklesniu. Kalbant apie vertybių formavimą, tautiškumą, kartais etninę kultūrą, ugdymo turinys gali pasirodyti neaktualus, jei pateikiamas ne kontekste, nekreipiant dėmesio nei į laikmetį, nei paauglių psichosocialinę raidą. Didaktikos kompetencija ypatingai svarbi kiekvienam pedagogui, taip pat ir muzikos. Muzikos pamokose vyksta įvairios veiklos ir neapsiribojama vien grojimu ar dainavimu. Visomis muzikinėmis veiklomis galima formuoti tautinį tapatumą, pasirenkant tinkamus metodus, repertuarą, giliai suvokiant įvairių valstybei ar tautai svarbių reiškinių prasmę. Anot Lasauskienės (2010, p. 42) muzikos pedagogas, dirbdamas su paaugliais,

turi ne tik išmanyti paauglių psichologiją, bet ir atliepti jų poreikius, tenkinant jiems priimtinus mokymosi metodus ir atrenkant patrauklų paaugliams turinį.

Pilietinio ugdymo kompetencija yra ypatingai svarbi formuojant tautinį tapatumą. Pilietiškumas yra svarbi tautinio tapatumo dalis, kai žmogus save suvokia kaip atitinkamos valstybės atstovą. Pagal bendrąsias ugdymo programas (2022), pilietiškumo kompetenciją moksleiviai ugdo įvairiapusiškai domėdamiesi savo krašto istorija, švęsdami valstybines ir savo tautai būdingas šventes, žinodami tautos šviesuolius, prisideddami prie politinių iniciatyvų ir gilindamiesi į savo šalies savitumą ir jos aktualijas, taip pat ir globalizacijos kontekste. Pilietiškumo kompetencija taip pat ugdoma pažįstant etninę kultūrą, kuri yra labai turtinga savo turiniu ir įvairove. Tačiau programos taip pat tėra rekomendacinio pobūdžio ir šiais klausimais patriotinės pedagogo nuostatos čia taip pat gali būti itin reikšmingos ar netgi lemiamos. Muzikos pedagogas, pakankamai susipažinęs su bendrojo ugdymo programų pilietiškumo kompetencijos ugdymo programa, ją puikiai gali integruoti į ugdymo turinį, tiek rinkdamasis repertuarą, tiek organizuodamas šventes ar kalbėdamas apie tautai svarbius įvykius su savo moksleiviais.

Kalbant apie muzikos pedagogų kompetencijas, reikėtų paminėti ir pedagogo lyderystės kompetenciją. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija Švietimo problemos analizėje (2012, p. 3) mokytojų lyderyste vadinama mokytojo lyderystė klasėje ar už jos ribų, gebėjimas burti bendruomenę, darant įtaką ne tik savo ugdytiniams, bet ir visai bendruomenei, siūlant naujas idėjas ir jas kolektyviai įgyvendinant. Kaip teigė Maceina, (1991, pp. 92-93), tikrasis tautinio tapatumo formavimasis prasideda formuotis visuomenėje. Taigi, lyderystės kompetencija svarbi ne tik vadovaujant klasei ar užklasinės veiklos būreliams, bet ir organizuojant mokyklos renginius ar veiklas už mokyklos ribų, taip tampant bendruomenės renginių pagrindiniais organizatoriumi ir lyderiu.

Dar vienas svarbus dëmuo – etninės kultūros pažinimas. Tai taip pat svarbu kalbant apie muzikos pedagogo kompetenciją ir daro įtaką formuojant tautinį tapatumą. Turint pakankamai žinių etninės kultūros srityje, atsiveria didelės galimybės formuoti tautinį tapatumą. Lietuvoje trūksta etnologų, o universitetuose rengiami muzikos mokytojai su etnine muzika susipažįsta tik fragmentiškai. Tad čia taip pat svarbus paties muzikos mokytojo nusiteikimas ir noras pačiam domėtis etnine kultūra. Taigi, Muzikos pedagogo vaidmuo formuojant tautinį tapatumą yra svarbus, o jo sėkmė priklauso nuo mokytojo profesinių kompetencijų (kaip pilietinio ugdymo ir lyderystės), taip pat ar pedagogas turi pakankamai žinių apie etninę kultūrą. Ne mažiau svarbus yra ir pedagogo pašaukimas, jo vidinės nuostatos ir nusiteikimas tautinio tapatumo formavimo klausimu.

Apibendrinant visą skyrių galima teigti, kad tautinio tapatumo formavimas muzikine veikla yra paveikus norint plėtoti tautos tradicijas ir kultūrą. Tautinis tapatumas muzikine veikla

įmanomas visose muzikinių veiklų srityse tiek formaliajame, tiek neformaliajame ugdyme. Švietimo dokumentuose galima išvelgti daug rekomendacijų mokytojams, kaip būtų galima tai daryti, tačiau visas turinys tik fragmentiškas ir neprivalomas. Tai rodo, kad pasirinktas ugdymo turinys priklauso nuo konkrečios ugdymo įstaigos tikslų, paties mokytojo nusiteikimo, o gebėjimas tą turinį perduoti įtaigiai – ir nuo mokytojo kompetencijų.

4. PAAUGLIŲ IR MUZIKOS MOKYTOJŲ POŽIŪRIO Į TAUTINIO TAPATUMO FORMAVIMĄ MUZIKINE VEIKLA TYRIMAS

4.1. Tyrimo metodika, organizavimas ir imtis

Tyrimui buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas - atlikta anketinė apklausa, apklausiant tiek muzikos pedagogus, tiek paauglius, siekiant iširti abiejų respondentų grupių nuomones. Kiekybinis tyrimas pasirinktas ir todėl, kad buvo siekiama apklausti daugiau skirtingų respondentų įvairių miestų ir kaimų mokyklose Mažosios Lietuvos etnografiniame regione. Mokyklos buvo pasirinktos atsitiktinai. Respondentai anketą pildė savo noru, ir anksto informavus, kad ji bus anoniminė ir naudojama mokslo tyrimo tikslams.

Empiriniame tyrime buvo apklaustos dvi respondentų grupės. Pirmąją respondentų grupę sudarė muzikos pedagogai, dirbantys Mažosios Lietuvos etnografinio regiono bendrojo ugdymo mokyklose su 5–10 klasių moksleiviais. Respondentų skaičių lėmė tai, kad mokykloje su šia amžiaus grupe įprastai dirba vos vienas muzikos pedagogas, tad apklausoje dalyvavo 25 muzikos pedagogai.

Antrąją respondentų grupę sudarė paaugliai – t. y. 5 – 10 klasių moksleiviai, besimokantys bendrojo ugdymo mokyklose Mažosios Lietuvos etnografiniame regione. Apklausoje dalyvavo 100 moksleivių. Siekiant tikslesnių duomenų apsiribota tik 5 - 10 klasėmis, turint omenyje, kad 11 ir 12 klasėse muzikos dalykas yra tik pasirenkamas ir neprivalomas.

Anketose pateikti klausimai yra uždaro tipo arba pateikti kaip teiginiai. Dalyje klausimų yra palikta galimybė įrašyti ir savo atsakymą. Tik muzikos pedagogams skirtoje anketoje yra vienas atviro pobūdžio klausimas.

Siekiant palyginti rezultatus tarpusavyje, analizės metu abiem respondentų grupėms buvo sudarytos skirtingos, tačiau tam tikrais klausimais panašios anketos.

Muzikos pedagogų anketą sudarė 5 blokai:

- pirmuoju bloku buvo siekiama išsiaiškinti muzikos pedagogų amžių, lytį, išsilavinimą, stažą ir kvalifikaciją;
- antruoju bloku – muzikos pedagogų požiūrį į tautines vertybes, patriotiškumą ir tautinio tapatumo formavimą mokykloje;
- trečiuoju – muzikos pedagogų nuomonę apie galimą paauglių požiūrį į tautinį tapatumą;
- ketvirtuoju bloku siekta iširti muzikos pedagogų nuostatas etninės muzikos atžvilgiu;

- penktuoju bloku siekta išsiaiškinti, kokias veiklas, formuojančias tautinį tapatumą, muzikos mokytojai vykdo pamokų ir/ar užklasinės veiklos metu.

Empiriniu tyrimu siekiama sužinoti ne tik muzikos pedagogų, bet ir paauglių poziciją tautinio tapatumo formavimo atžvilgiu, tam tikrais klausimais palyginant muzikos pedagogų bei paauglių nuomones. Paauglių anketą sudarė panašūs blokai.

- pirmuoju bloku buvo siekiama išsiaiškinti paauglių amžių ir tautybę;
- antruoju bloku – paauglių požiūrį į tautines vertybes, patriotiškumą ir tautinio tapatumo formavimą mokykloje;
- trečiuoju bloku siekta ištirti paauglių nuostatas etninės muzikos atžvilgiu;
- ketvirtuoju bloku siekta išsiaiškinti, kokias veiklas, formuojančias tautinį tapatumą, muzikos mokytojai vykdo pamokų ir/ar užklasinės veiklos metu.

Abiem grupėms buvo pateikta dalis labai panašių ar vienodų klausimų, siekiant palyginti paauglių ir muzikos pedagogų nuomonių skirtumus ir panašumus bei ištirti, ar muzikos pedagogo vykdomos veiklos daro įtaką moksleivių tautinio tapatumo formavimuisi. Paauglių ir pedagogų nuomonės tam tikrais klausimais lyginamos paauglių požiūrio tyrimo analizėje.

4.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

4.2.1. Muzikos pedagogų požiūrio tyrimo rezultatų analizė

Anketos pradžioje užduoti demografiniai klausimai, siekiant sužinoti muzikos pedagogų amžių, tautybę, išsilavinimą, darbo stažą iš kvalifikaciją. Apklausos rezultatai rodo, kad visi respondentai buvo moteriškos lyties. Tyrime dalyvavo 24 lietuviai ir 1 ukrainietis.

Išanalizavus tyrimo duomenis respondentų amžiaus aspektu atskleista, kad 16 (64 proc.) apklausoje dalyvavusių pedagogų buvo nuo 51 ir daugiau metų amžiaus. Daug mažiau 5 (20 proc.) apklaustųjų teigė esantys 41-50 metų amžiaus. Mažiausias skaičius respondentų - 4 (16 proc.), buvo 31 - 40 metų amžiaus. Dauguma respondentų 22 (88 proc.) yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 2 (4 proc.) respondentai turi aukštąjį išsilavinimą, o 1 respondentas (4 proc.) teigia, kad išsilavinimas yra nebaigtas aukštasis universitetinis Galima teigti, kad beveik visi respondentai turi aukštąjį išsilavinimą.

Paklausti apie pedagoginio darbo stažą, respondentai daugiausiai nurodė turintys 21 - 30 metų darbo stažą, taip atsakė 10 (40 proc.) respondentų. Kiek mažiau – 9 (36 proc.) respondentai atsakė, kad turi 30 ir didesnę darbo stažą. 6 - 10 metų darbo stažą turi 3 respondentai (12 proc.), 11-20 metų darbo stažą turi 2 (8 proc.) respondentai, o mažesnę kaip 5 metų darbo stažą turi 1 (4 proc.) respondentas. Dauguma respondentų 15 (60 proc.) nurodė, kad turi mokytojo metodininko

kvalifikaciją, po 4 (16 proc.) respondentus nurodė, kad yra mokytojai ar vyresnieji mokytojai, o 2 (8 proc.) nurodė, kad yra mokytojai ekspertai.

Apibendrinus tyrime dalyvavusių respondentų demografinius duomenis galima teigti, kad Mažosios Lietuvos etnografinio regiono muzikos pedagogai yra didelę patirtį ir aukštą kompetenciją turintys specialistai, įgiję aukštąjį išsilavinimą. Mokytojo kompetencija yra labai svarbus veiksnys perteikiant ne tik akademinės žinias, bet ir formuojant paauglių tautinį tapatumą. Tikėtina, kad aukštą kompetenciją turintis mokytojas, geba perteikti ne tik akademinės žinias, bet ir yra autoritetingas, kas gali daryti įtaką moksleivių požiūriui ir į vertybinius dalykus. Tačiau norint perteikti teigiamas nuostatas tautinio tapatumo atžvilgiu, svarbus gali būti ir paties mokytojo nusiteikimas bei jo asmeninės vertybės.

Siekiant išsiaiškinti muzikos pedagogų požiūrį į tautines vertybes ir patriotiškumą, anketoje buvo pateikti teiginiai, su kuriais respondantai galėjo sutikti, nesutikti arba neturėti nuomonės. Nuomonė apie tautines vertybes ir patriotiškumą muzikos pedagogų tarpe buvo vieninga - visi didžiuojasi savo kilme, taip pat visi teigė, kad juos tėvai auklėjo patriotiškai. Muzikos pedagogai taip pat vieningai domisi Lietuvos istorija ir puoselėja jos tradicijas bei papročius. Paklausti ar tautinis tapatumas turi įtakos žmogiškosioms vertybėms, su teiginiu sutiko 24 (96 proc.) respondantai. Galima teigti, kad muzikos pedagogų nuostatos tautiškumo atžvilgiu yra labai palankios.

Respondentų nuomonės išsiskyrė paklausus apie tapatumo formavimą mokykloje. Apklausos rezultatai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė **Muzikos pedagogų požiūris į tautinio tapatumo formavimą mokykloje** (N = 25, %)

Teiginiai	Sutinka	Nežino	Nesutinka
1. Tautinio tapatumo formavimas – šeimos, o ne pedagogų reikalas	15 (60 proc.)	-	10 (40 proc.)
2. Ugdymo įstaigose tautinio tapatumo formavimui skiriamas nepakankamas dėmesys	15 (60 proc.)	-	10 (40 proc.)
3. Ugdant tautinį tapatumą ugdymo įstaigose, didžiausią įtaką turi pedagogo profesinė kompetencija	21 (84 proc.)	1 (4 proc.)	3 (12 proc.)
4. Ugdant tautinį tapatumą ugdymo įstaigose, didžiausią įtaką turi pedagogo asmeninės nuostatos	23 (92 proc.)	-	2 (8 proc.)
5. Tautinio tapatumo formavimuisi didžiausią įtaką daro ugdymo įstaigos nuostatai	22 (84 proc.)	1 (4 proc.)	3 (12 proc.)

Apžvelgus 1 lentelėje pateiktus rezultatus matyti, kad 15 (60 proc.) pedagogų mano, jog tautinio tapatumo formavimas yra šeimos, o ne pedagogų reikalas. Su šiuo teiginiu nesutinka 10 (40 proc.) respondentų. Be jokios abejonės, šeima yra labai svarbu formuojantis asmens vertybėms, tačiau pedagogų ar pačios mokyklos bendruomenės vaidmuo čia taip pat labai svarbus, kadangi tautinio tapatumo formavimasis yra kompleksiškas procesas. Kyla klausimas, kodėl dalis

apklaustų muzikos pedagogų mano, jog tai ne jų, o šeimos reikalas, kadangi 15 (60 proc.) respondentų mano, jog ugdymo įstaigose skiriamas nepakankamas dėmesys tautinio tapatumo formavimui. Tokie apklausos rezultatai rodo, kad mokytojo nusiteikimas nėra lemiantis, jei mokyklos bendruomenės tradicijos ar nuostatos nėra orientuotos į tautinio tapatumo formavimą.

Toliau matome, kad 21 (84 proc.) pritaria teiginiui, kad, ugdant tautinį tapatumą ugdymo įstaigose, didžiausią įtaką turi pedagogo profesinė kompetencija, tad galima teigti, kad muzikos pedagogai mano, jog asmeninės nuostatos nėra lemiamos, jei trūksta kompetencijos įtaigiai perteikti žinias, kurios gali daryti įtaką moksleivių tautinio tapatumo formavimuisi.

Paklausti ar tautinio tapatumo formavimui ugdymo įstaigose didžiausią įtaką daro pedagogo asmeninės nuostatos, su teiginiu sutiko net 23 (92 proc.) pedagogų, o 22 (84 proc.) pedagogų mano, kad tautinio tapatumo formavimuisi didžiausią įtaką daro ugdymo įstaigos nuostatai. Mokyklų nuostatai rengiami remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos įsakymu, tačiau tam tikri punktai gali skirtis, atsižvelgiant į mokyklos prioritетines veiklų sritis.

Galima teigti, kad muzikos pedagogų požiūris į tautinio tapatumo formavimą mokykloje nėra toks vieningas, jei lyginti su jų asmeninėmis nuostatomis tautiškumo klausimais. Tačiau apžvelgus rezultatus akivaizdu - muzikos pedagogai mano, jog mokytojo vaidmuo formuojant tautinį tapatumą mokykloje labai svarbus.

Apklausoje dalyvavusios muzikos pedagogų buvo klausama nuomonės apie galimas paauglių nuostatas tautinio tapatumo atžvilgiu. Rezultatai 2 lentelėje.

2 lentelė. **Muzikos pedagogų nuomonė apie paauglių požiūrį į tautinį tapatumą** (N = 25 ,%)

Teiginiai	Sutinka	Nežino	Nesutinka
1. Paaugliams įdomi jų šalies kultūra ir papročiai	21 (84 proc.)	2 (8 proc.)	2 (8 proc.)
2. Paaugliai pažįsta ir gerbia valstybei svarbius simbolius (vėliavą, herbą, himną ir pan.), domisi šalies istorija	23 (92 proc.)	1 (4 proc.)	1 (4 proc.)
3. Lietuvių paaugliai nusiteikę patriotiškai	15 (60 proc.)	8 (32 proc.)	2 (8 proc.)
4. Paaugliai laiko save Europos piliečiais ir nesureikšmina lietuviybę	12 (48 proc.)	7 (28 proc.)	6 (24 proc.)
5. Paaugliai mano, kad etninė kultūra šiandien yra neaktuali	9 (36 proc.)	8 (32 proc.)	8 (32 proc.)

Išanalizavus 2 lentelėje pateiktus apklausos rezultatų duomenimis, galima teigti, kad net 21 (84 proc.) muzikos pedagogai mano, jog paaugliams įdomi jų šalies kultūra ir papročiai. Muzikos pedagogams tikrai lengviau įvertinti akademines moksleivių žinias, nei nuspėti, kokios galėtų būti vertybės. Tai, kad didžioji dauguma pedagogų atsakė į šį teiginį teigiamai, rodo, kad pedagogai su moksleiviais klasėje ar už jos ribų kalbasi šiomis temomis ir žino jų nusiteikimą. Dar daugiau pedagogų - 23 (92 proc.) sutiko su teiginiu, kad paaugliai pažįsta valstybei svarbius simbolius ir

domisi šalies istorija. Visgi, paklausus ar lietuvių paaugliai yra nusiteikę patriotiškai, teigiamai atsakė tik 15 (60 proc.) respondentų.

Iš apklaustųjų 12 (48 proc.) mano, kad paaugliai laiko save Europos piliečiais ir nesureikšmina lietuviškumą. Tarp teiginių apie paauglių patriotiškumą ir jų tapatinimąsi su pasaulio piliečiais, nebūtina ieškoti sąsajų. Net laikydami save lietuviais, paaugliai nebūtinai save laikys patriotais, nes patriotizmas yra pilietinio sąmoningumo pasekmė. Vis dėl to, etninis tapatumas tampriai siejasi ir su pilietiniu sąmoningumu, kadangi pagarba savai kultūrai, papročiams gali daryti įtaką pilietinėms nuostatomis.

Muzikos pedagogų nuomonė apie tai, ar etninė kultūra yra įdomi paaugliams, išsiskyrė. Į teiginį, kad paaugliai mano, kad etninė kultūra šiandien yra neaktuali teigiamai atsakė 9 (36 proc.). Etninė kultūra yra plati sąvoka ir aktualūs ar įdomūs gali būti atskiri jos elementai. Apžvelgus muzikos pedagogų nuomonę apie paauglių požiūrį į tautinį tapatumą išryškėja, kad dažnai pedagogai kai kuriais klausimais neturi nuomonės. Galimai šiomis temomis nėra daug diskutuojama bendraujant su paaugliais muzikos pamokų ar užklausinėjus veiklos metu, tačiau turint omenyje pedagogų asmeninį nusiteikimą tautinio tapatumo atžvilgiu, yra tikėtina, kad pedagogai vis tiek atkakliai diegia tautines vertybes.

Muzikos pedagogai taip pat atsakė į klausimus, kurie atskleidžia jų pačių požiūrį į etninę kultūrą. Pedagogų nuomonė pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė **Muzikos pedagogų nuomonė apie etninės kultūros svarbą** (N = 25, %)

Teiginiai	Sutinka	Nežino	Nesutinka
1. Tautinio tapatumo formavimui didelę įtaką daro etninė kultūra	25 (100 proc.)	-	-
2. Etninei kultūrai skiriu didelį dėmesį	25 (100 proc.)	-	-
3. Domiuosi ne tik liaudies muzika, bet ir kitomis etninės kultūros šakomis	24 (96 proc.)	-	1 (4 proc.)
4. Etninė kultūra šiais laikais išvis nebeaktuali	3 (12 proc.)	2 (8 proc.)	20 (80 proc.)
5. Didesnį dėmesį skiriu lietuvių liaudies muzikai	24 (96 proc.)	1 (4 proc.)	
6. Manau, kad dėmesys etninei kultūrai yra perdėtas, daug svarbiau akademinė muzika	2 (8 proc.)	2 (8 proc.)	21 (84 proc.)

Respondentai, paklausti ar tautinio tapatumo formavimui didelę įtaką daro etninė muzika, buvo vieningi ir visi su teiginiu sutiko. Visi 25 (100 proc.) pedagogai taip pat teigė, kad etninei kultūrai skiriantys daug dėmesio. Beveik visi apklaustieji teigė besidomintys ne tik muzika, bet ir kitomis etninės kultūros šakomis. Įvairiapusiškas muzikos pedagogų domėjimasis etnine kultūra padeda perteikti muzikinės kultūros elementus reiškinių, kurie daro įtaką tautiniam tapatumui, kontekste.

Kaip bebūtų keista, net ir skirdami didelį dėmesį etninei kultūrai, vis tiek dalis pedagogų paklausti ar etninė kultūra aktuali, atsakė, kad neaktuali arba neturėjo nuomonės. Visi 3 (12 proc.) muzikos pedagogai, manė, kad etninė kultūra nesvarbi, taip pat manė, kad paaugliams neįdomi etninė kultūra ir ugdymo tautinio tapatumo formavime svarbiausia ugdymo įstaigos nuostatai. Galima manyti, kad šiai nuomonei įtaką daro ne pedagogo asmeninės nuostatos, o aplinkiniai faktoriai – paauglių ar mokyklos administracijos nusiteikimas etninės kultūros atžvilgiu. 2.2. magistro darbo poskyryje nagrinėjus Mažosios Lietuvos bendrojo ugdymo įstaigų internetiniuose puslapiuose pateiktą informaciją, atsiskleidė tam tikras fragmentiškumas, kalbant apie etninei kultūrai skiriamą dėmesį. Taip pat atsiskleidžia ir skirtingų ugdymo įstaigų prioritėtinės veiklos sritys. Reikėtų turėti omenyje, kad ir bendrosios ugdymo programos (2008, 2022) tėra rekomendacinio pobūdžio. Taigi, galima teigti, kad ir mokyklose vykdoma politika etninės kultūros atžvilgiu daro įtaką ir kiekvieno individualiai muzikos pedagogo rengiamoms ugdymo programoms.

Į teiginį, kad dėmesys etninei muzikai yra perdėtas ir svarbiau yra akademinė muzika, teigiamai atsakė tik 2 (8 proc.) pedagogų, 2 (8 proc.) šiuo klausimu nuomonės neturėjo. Abu neigiamai atsakę pedagogai taip pat sutiko su teiginiu, kad etninė muzika yra išvis neaktuali, nors tie patys pedagogai teigė besidomintys etnine kultūra ir jai skiriantys dėmesio. Taigi, ir čia galima daryti prielaidą, kad tokiai nuomonei įtaką daro išorinės aplinkybės, nepriklausomos nei nuo pedagogo nusiteikimo, nei nuo jo įsitikinimų.

Įprastai įvairias muzikines veiklas muzikos pedagogai organizuoja ir pamokų, ir užklausinės veiklos metu. Kalbant apie užklausinę veiklą, čia turima omenyje ir renginiai bei šventės mokykloje ar už jos ribų, taip pat įvairūs būreliai, išvykos. Siekiant muzikinį ugdymą padaryti kuo paveikesnį tiek muzikinio ugdymo, tiek tautinio tapatumo formavimo atžvilgiu, labai svarbus įvairiapusiškumas ir visos bendruomenės įsitraukimas, kas įmanoma vykdant veiklas už klasės ribų. Apklausos metu pedagogai turėjo galimybę pažymėti kada vykdo įvairias veiklas: muzikos pamokose, užklausinės veiklos metu ar ir muzikos pamokose, ir užklausinėje veikloje. Taip pat buvo galima nepažymėti nei vieno varianto, jei pedagogas atitinkamos veiklos visai nevykdo. Veiklos buvo išskirtos pagal 2.2 poskyryje išanalizavus vykdomas veiklas Mažosios Lietuvos bendrojo lavinimo įstaigose, išskiriant tas, kurias galėtų vykdyti muziko pedagogai. Visos šios veiklos sąveikaudamos tarpusavyje daro įtaką tautinio tapatumo formavimuisi. Pastebėjus informacijos mokyklų internetiniuose puslapiuose pateiktos informacijos fragmentiškumą, tyrimu siekiama nustatyti, kiek šios veiklos yra vykdomos praktiškai.

4 lentelėje pateikti apklausos rezultatai, kokias tautinį tapatumą formuojančias veiklas ir kada organizuoja muzikos pedagogai.

4 lentelė **Muzikos pedagogų vykdomos veiklos mokykloje** (N = 25, %)

Veiklos	Muzikos pamokų metu	Užklasinėje veikloje	Ir muzikos pamokose, ir užklasinėje veikloje	Nepažymėjo vykdančios nurodytą veiklą
1. Švenčiate šventes senovės papročių motyvais	3 (12 proc.)	6 (24 proc.)	15 (40 proc.)	1 (4 proc.)
2. Su paaugliais kalbatės apie etninę kultūrą	15 (60 proc.)	-	10 (40 proc.)	-
3. Organizuojate išvykas, ekskursijas į muziejus, etnokultūros centrus ar kitas edukacijas	2 (8 proc.)	10 (40 proc.)	11 (44 proc.)	2 (8 proc.)
4. Rengiate susitikimus su tautos šviesuoliais	1 (4 proc.)	11 (44 proc.)	8 (32 proc.)	5 (20 proc.)
5. Mokatės liaudies dainų ir šokių	9 (36 proc.)	-	16 (64 proc.)	-
6. Švenčiate valstybines šventes	1 (4 proc.)	3 (12 proc.)	20 (80 proc.)	1 (4 proc.)
7. Dainuojate kompozitorių sukurtas dainas apie Tėvynę	5 (20 proc.)	1 (4 proc.)	19 (76 proc.)	-
8. Giedate himnų	6 (24 proc.)	-	18 (76 proc.)	1 (4 proc.)
9. Vaikus supažindinate su kitų tautų kultūromis	11 (44 proc.)	1 (4 proc.)	13 (52 proc.)	-
10. Su vaikais kalbame apie tautai ar šaliai svarbias istorines datas, mokslo ir sporto pasiekimus	11 (44 proc.)	1 (4 proc.)	13 (52 proc.)	-

Kaip matyti 4 lentelėje, daugumą nurodytų veiklų muzikos pedagogai vykdo, vos keli procentai nenurodė vykdančios vienos ar kitos iš nurodytų veiklų. Visi muzikos pedagogai nurodė, kad švenčia šventes senovės papročių motyvais. Rezultatai džiugina, nes iš apklausos rezultatų galima spręsti, kad muzikos pedagogai tikrai skiria dėmesio senovės kultūrai. Švenčių šventimas senovės papročių motyvais daro tikrai didelę įtaką tautinio tapatumo formavimuisi, kadangi tradicijos atspindi senovės kultūros elementus ir papročius, primena tautos istoriją, taip skatinant tautos vienybę.

Švenčių šventimas senovės papročių motyvais tampriai susiję ir su etnine kultūra. Visi apklaustieji muzikos pedagogai teigė su moksleiviais kalbantys apie etninę kultūrą, tik dalis mokytojų 15 (60 proc.) tai daro pamokų metu, o 10 (40 proc.) nurodė apie etninę kultūrą kalbantys užklasinės veiklos metu. Gali būti, kad muzikos pedagogai užklasinės veiklos metu su moksleiviai kalbasi apie etninę kultūrą rečiau todėl, kad užklasinė veikla labai dažnai yra orientuota į muzikavimą, o pamokose daugiau laiko lieka diskusijoms. Išties, džiugu, kad etninė kultūra nesvetima nei vienam iš apklaustų respondentų.

Dauguma muzikos pedagogų taip pat organizuoja išvykas į muziejus ar edukacijas už klasės ribų. Išvykos ir edukacijos yra svarbios tautinio tapatumo formavimosi procese, nes kitokia patirtis įkvepia, atsiranda galimybė pabendrauti su giliai savo dalyką išmanančiais etnologais ar kitais savo srities žinovais. Kitokia patirtis už mokyklos ribų taip pat suteikia galimybę artimiau

susipažinti su kultūriniu paveldu, istorija, patirti daug įspūdžių, kurie galimai labiau paveiks ir sužadins smalsumą. Todėl džiugu, kad tik 2 (8 proc.) respondentai nenurodė, kad organizuoja minėtas veiklas. Žinoma, buvo apklausiami tik muzikos pedagogai, galimai moksleiviai vyksta į išvykas ar dalyvauja įvairiose edukacijose ir su kitais pedagogais.

Kitas klausimas buvo apie tai, ar muzikos pedagogai organizuoja susitikimus su tautos šviesuoliais. Tik 5 (20 proc.) respondentų nenurodė organizuojantys šiuos susitikimus. Taigi, matome, kad net dalis tų pedagogų, kurie nenurodė vykstantys į edukacijas už klasės ribų, įdomių žmonių pasikviečia į mokyklą ir taip suteikia galimybę moksleiviams artimiau susipažinti su tautai svarbiais žmonėmis, kas taip pat skatina smalsumą, praturtina ugdymo turinį.

Absoliučiai visi muzikos pedagogai nurodė, kad su moksleiviais mokosi liaudies dainų ir šokių, tačiau 9 (36 proc.) nurodė, kad tai daro tik muzikos pamokose, o visi likę – t. y. 16 (64 proc.), kad tai daro ir muzikos pamokose, ir užklausinės veiklos metu. Taigi, matome, kad visi pedagogai skiria dėmesio lietuvių liaudies muzikai. Liaudies dainos ir šokiai svarbūs ne tik todėl, kad kultūrinis paveldas, per kurį moksleiviai gali susipažinti su tautos praeitimi, tačiau šokant ar dainuojant drauge tiek klasėje, tiek užklausinės veiklos metu, skatinamas bendradarbiavimas ir formuojasi socialinis tapatumas, kuris taip pat yra tautinio tapatumo dalis.

Tautinio tapatumo formavimui svarbu žinoti ir tautai svarbias datas, nes taip skatiname pilietiškumą ir pagarbą tautos praeičiai. Dauguma muzikos pedagogų nurodė švenčiantys valstybines šventes. 20 (80 proc.) nurodė skiriantys daugiau dėmesio – t. y. švenčiantys ir klasėje, ir už jos ribų.

Ne mažiau svarbu suvokti save ir kitų tautų kontekste. Visi apklausti muzikos pedagogai skiria dėmesio kitų tautų pažinimui. Kitų tautų pažinimas yra neatsiejama tautinio tapatumo formavimosi dalis, kadangi taip formuojasi ne tik pagarba kitoms tautoms, bet ir padeda įsivertinti savo tautos kultūrinį išskirtinumą. Savo tautos išskirtinumą ar šalies reikšmingumą globaliu mastu galima suvokti ir domintis šalies įvykiais, tiek sporto, tiek kultūriniais, taip pat domintis tautos istorija. Muzikos pedagogai taip pat teigia skiriantys dėmesio minėtoms sritims. 11 (44 proc.) muzikos pedagogų teigė su moksleiviais diskutuojantys apie tai klasėje, 1 (4 proc.) už jos ribų, o 13 (52 proc.) teigė, kad visapusiškai, tiek muzikos pamokų, tiek užklausinės veiklos metu.

Apibendrinus 4 lentelės duomenis apie muzikos mokytojų organizuojamas veiklas, galima teigti, kad visos išvardintos veiklos daugiau ar mažiau vyksta bendrojo ugdymo mokyklose. Dalis veiklų yra populiareesnės, bet negalima išskirti nei vienos, kas rodo veiklų įvairiapusiškumą. Džiugina rezultatai matant, kad veikloms skiriamas didelis dėmesys, nes dauguma jų vyksta ir klasėje, ir užklausinės veiklos metu.

Muzikinis ugdymas ir ugdymas apskritai šiai laikais neapsieina be įvairių trumpalaikių ir ilgalaikių projektų, kuriuose dalyvauja muzikos pedagogai drauge su savo moksleiviais. Muzikos

pedagogų buvo paklausta ar dalyvauja tokiuose projektuose ir paprašyta juos išvardinti. 48 proc. apklaustųjų į šį klausimą atsakė teigiamai ir išvardino šiuos projektus: „Lietuviais esame mes gimę“, respublikinis projektas „Žinutė Lietuvai“, festivalis „Laisvės vaikai“, „Vieninga mokykla-vieninga Lietuva“, Dainų šventė, „Tramtatulis“, festivalis „Mes - Pamaro vaikai“, festivalis „Giesmių giesmelė“, Dainų dainelė, folkloro festivaliai, Etno olimpiada, patyriminės mokyklos programos apie Lietuvos regionus ir jų kultūrą, vasaros stovykla Klaipėdos krašto kultūrai, Vakarų krašto Dainų šventė, Kalėdų projektas "Iš širdies į širdį". Tyrimu atskleista, kad muzikos pedagogai skiria dėmesio ne tik Lietuvos, bet ir išskirtinai Mažosios Lietuvos kultūrai.

Galima teigti, kad muzikos pedagogai aktyviai dalyvauja pačiuose įvairiausių projektuose. Ilgalaikiai ir trumpalaikiai projektai ne tik praturtina ugdymo turinį, tačiau ir skatina bendruomeniškumą, padeda moksleiviams susipažinti su kitų mokyklų ar bendruomenių veiklomis, taip plečiant akiratį ir žadinant smalsumą. O tai pasitarnauja ir formuojant tautinį tapatumą.

Klausantis ar patiems atliekant muziką yra svarbi ne tik muzikos melodija ar harmonija, bet ir dainų poetiniai tekstai. Kalbant apie kompozitorių kurtas patriotines dainas ar etninę muziką, labai pravartu įsigilinti į kontekstą ar teksto subtilybes. Tinkamai atkoduotas tekstas gilina ne tik muzikos suvokimą, bet ir padeda suvokti dainų tekstus istoriniame ar kultūriniame kontekste.

Muzikos pedagogų buvo paklausta ar muzikos pamokose gilinasi į dainų tekstus. Rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. **Muzikos pedagogų nuomonė apie patriotinių ir liaudies dainų poetinių tekstų suvokimą** (N = 25, %)

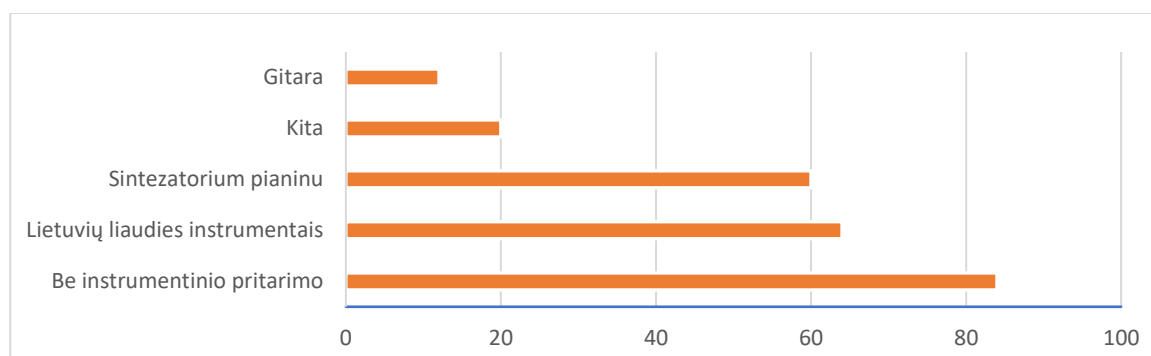
Teiginiai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
1. Diskutuoiate apie istorinį kontekstą (praeities įvykius, apie kuriuos dainuojama)	10 (40 proc.)	15(60 proc.)		-
2. Kalbatės apie senovės papročius	12 (48 proc.)	12 (48 proc.)	1 (4 proc.)	-
3. Aiškinatės dainų tekstų nesuprantamas nesuprantamus žodžius	18 (72 proc.)	8 (28 proc.)		-
4. Į dainų tekstą nesigilinate, tiesiog mokotės dainų	2 (8 proc.)	1 (4 proc.)	4 (16 proc.)	18 (72 proc.)
5. Dainuojate liaudies dainas moderniai (pvz. su roko ar elektroninės muzikos elementais)	4 (16 proc.)	7 (28 proc.)	14 (56 proc.)	-
6. Dainuojate ir kitų tautų liaudies muziką, diskutuojate apie mūsų ir kitų kraštų etninės muzikos skirtumus	5 (20 proc.)	11 (44 proc.)	8 (32 proc.)	1 (4 proc.)

Paaugliams dainų poetiniai tekstai neretai gali būti visiškai nesuprantami, ypač kalbant apie liaudies dainas, kuriose yra apstu kasdien nebenaudojamų žodžių, tačiau ir kompozitorių dainose ne visada aiškus poetinis tekstas nežinant konteksto. Apklausos rezultatų duomenimis, visi respondentai su moksleiviais kalbasi apie dainos tekste atsispindintį istorinį kontekstą dažnai

15 (60 proc.) arba visada 10 (40 proc.). Ne mažiau svarbu mokantis dainų kalbėtis ir apie senovės papročius. Apklausus respondentus paaiškėjo, kad apie senovės papročius mokantis dainų su moksleiviais diskutuoja visi respondentai, tik vieni rečiau, o kiti – dažniau. Galimai ir priklausomai nuo situacijos, jei mano, kad tai būtina. Paklausti apie tai ar aiškinasi nesuprantamus žodžius, visi pedagogai taip pat vieningai atsakė, kad aiškinasi. Rezultatai džiugina, ypač turint omenyje, kad norint pilnai suvokti kūrinio prasmę, būtina suprasti ir jo žodžius. Iš čia atsiranda ir gilesnis savo kultūrinės ar istorinės praeities suvokimas.

Formuojant tautinį tapatumą labai svarbus etninės kultūros paveldas, tačiau autentiškai atliekamos lietuvių liaudies dainos paaugliams gali pasirodyti ir neįdomios. Respondentai buvo paklausti, ar atlieka dainas moderniai (pvz. su roko ar elektroninės muzikos elementais). Muzikos pedagogų apklausos duomenimis, visi apklaustieji daugiau ar mažiau stengiasi pateikti mokiniams liaudies dainas moderniai, taip jas aktualizuojant ir darant patrauklesnes paaugliams.

Muzikos atlikimui patrauklumo gali suteikti ir naudojamų muzikos instrumentų įvairovė. Muzikos pedagogai buvo paklausti, kokiais instrumentais pritaria, atlikdami lietuvių liaudies dainas. Buvo galima pasirinkti tris variantus, jų nereitinguojant, taip pat palikta galimybė įrašyti savo pasirinktą variantą. Rezultatus galima matyti 1 paveiksle.

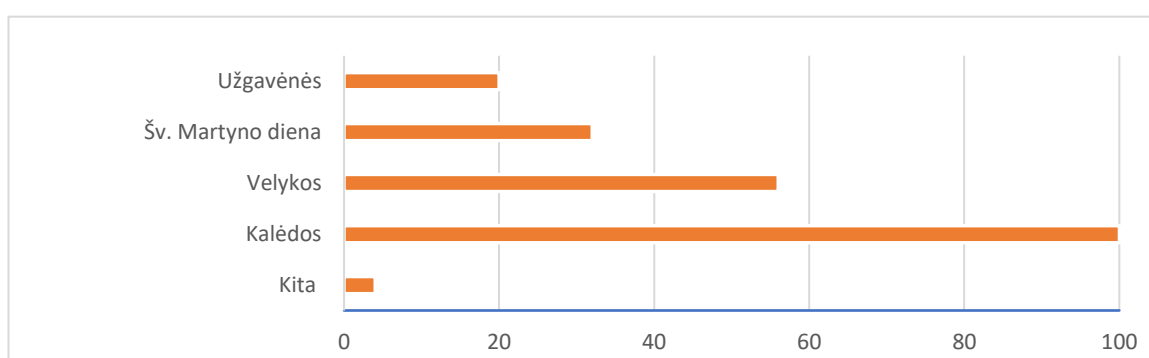

1 pav. Muzikos pedagogų nuomonės pasiskirstymas pagal tai, koku instrumentu dažniausiai pritaria atliekant liaudies dainas (N = 25, %)

Kaip matyti 1 paveiksle, respondentai lietuvių liaudies dainas atlieka be instrumentinio pritarimo 21 (84 proc.), taip pat mėgstami lietuvių liaudies instrumentai - juos mėgsta 16 (64 proc.) respondentų. Atliekant be instrumentinio pritarimo ar pritariant lietuvių liaudies instrumentais, lietuvių liaudies dainos skamba autentiškai. Tačiau mėgstama pritari sintezatoriumi ar pianinu, taip akomponuoja 15 (60 proc.) apklaustųjų. 3 (12 proc.) respondentų teigė mėgstantys pritari gitara. Apklausoje buvo galima įrašyti ir savo variantą. Muzikos pedagogai nurodė lietuvių liaudies dainas atliekantys karaoke, taip pat pritardami akmenukais, lazdelėmis, kūno perkusija, ukulėle, ritminiais instrumentais. Kaip matyti, pritarimo liaudies dainoms variantų tikrai nemažai,

kas rodo muzikos mokytojų gebėjimą prisitaikyti ir pasiūlyti savo mokiniams įvairovę – lietuvių liaudies dainos atliekamos tiek tradiciškai, tiek moderniai.

Įvairios šventės taip pat yra neatsiejama lietuvių kultūros dalis. Per šventes žmonės įprastai koncentruojasi į savo tautos tradicijas ir papročius. Šventės yra tarsi tiltas, jungiantis žmones su paveldu ir tradicijomis, kurios yra sutinkamos toli gražu ne kiekvieną dieną. Čia svarbu ir krikščioniški motyvai, nes krikščionybė yra Lietuvoje vyraujanti religija ir taip pat lietuvių kultūros žymė, tačiau lietuviams svarbūs ir baltiški papročiai. Tyrimo anketoje buvo išskirtos kelios populiaros šventės, būdingos Mažajai Lietuvai. Muzikos pedagogų buvo klausama kokios šventės, jų nuomone, yra mėgstamos paauglių. Buvo galima pasirinkti tris, jų nereitinguojant. Palikta galimybė įrašyti savo variantą. Rezultatai atsispindi 2 paveiksle.

2 pav. Muzikos pedagogų nuomonė apie mėgstamiausių paauglių švenčių pasiskirstymas (N = 25, %)

Kaip ir buvo galima tikėtis, pedagogų nuomone, tarp mėgstamiausių paauglių švenčių yra Kalėdos, taip atsakiusiųjų buvo 25 (100 proc.) respondentų. Taip pat pedagogai mano, kad moksleiviai mėgsta švęsti Velykas. Abi minėtos šventės yra būdingos visai Lietuvai ir tikrai vargu ar rastumėm lietuvių vienaip ar kitaip nešvenčiantį šių švenčių. Tačiau tarp galimai mėgstamiausių paauglių švenčių taip pat paminėtos Užgavėnės ir šv. Martyno diena. Užgavėnės yra unikali šventė, švenčiama Žemaitijoje ir Mažosios Lietuvos etnografiniame regione. Šv. Martyno diena yra išskirtinė tuo, kad būdinga tik Mažajai Lietuvai. Tai, kad šv. Martyno diena galimai yra viena mėgstamiausių paauglių tarpe, paminėjo 8 (32 proc.) pedagogai. Švęsdami Užgavėnės ir šv. Martyno dieną paaugliai puoselėja ne tik visos Lietuvos, bet ir konkrečiai savo etnografinio regiono tradicijas. Prie pasirinkto varianto „kita“, vienas respondentas paminėjo, kad paaugliai mėgsta švęsti Lietuvos nepriklausomybės dienas.

Kalbant apie šventes, svarbu ne tik kokias šventes mėgstama švęsti, bet ir kaip šios šventės yra švenčiamos. Muzikos pedagogų buvo klausama apie kalendorinių švenčių (pvz. Užgavėnių,

Sėkminių, Kalėdų, Velykų, šv. Martyno ir Kūčių) šventimą mokykloje ar pasiruošimą joms. Rezultatai matomi 6 lentelėje.

6 lentelė **Muzikos pedagogų nuomonė apie kalendorinių švenčių šventimą mokykloje**

(N=25, %)

Teiginiai	Visada	Dažnai	Kartai	Niekada
1. Pasakojate mokiniams apie senovės lietuvių šventinius papročius ir apeigas	10 (40 proc.)	14 (56 proc.)	1 (4 proc.)	-
2. Kalbėdami apie švenčių papročius lyginate krikščioniškas ir baltiškas tradicijas	5 (20 proc.)	6 (24 proc.)	13 (52 proc.)	1 (4 proc.)
3. Moksleiviams įdomūs senovės žmonių papročiai, apeigos ir tradicijos	2 (8 proc.)	14 (56 proc.)	8 (32 proc.)	1 (4 proc.)
4. Dainuojate minėtoms šventėms būdingas liaudies dainas	10 (40 proc.)	13 (52 proc.)	2 (8 proc.)	-
5. Didesnį dėmesį skirate krikščionybei	4 (16 proc.)	10 (40 proc.)	10 (40 proc.)	1 (4 proc.)
6. Per Kalėdas ar Velykas giedate krikščioniškas giesmes	7 (28 proc.)	9 (36 proc.)	6 (24 proc.)	3 (12 proc.)
7. Kalėdas švenčiate šiuolaikiškai, neskirdami dėmesio nei krikščionybei, nei baltų papročiams	2 (8 proc.)	4 (16 proc.)	6 (24 proc.)	13 (52 proc.)
8. Mokykloje švenčiame šv. Martyno dieną	5 (20 proc.)	2 (8 proc.)	9 (36 proc.)	9 (36 proc.)

Kaip galima matyti 6 lentelėje, ruošdamiesi ar švęsdami įvairias šventes, visi muzikos pedagogai pasakoja apie senovės lietuvių šventinius papročius ir apeigas. Lietuvių kultūroje didelę reikšmę turi ir baltiškieji, ir krikščioniški papročiai. Dalyje kalendorinių švenčių šie papročiai persipina ir ši sintezė yra lietuvių kultūros dalis. Respondentai buvo paklausti ar lygina krikščioniškas ir baltiškas tradicijas, tik 1 (4 proc.) respondentas atsakė, kad niekada to nedaro. Rezultatas rodo, kad daugumą muzikos pedagogų turi suvokimą, kad šios tradicijos skiriasi ir skiria dėmesį pabrėžti skirtumams priklausomai nuo situacijos.

Nors senasis baltų tikėjimas paliko didelę žymę lietuvių tautiniam tapatumui, krikščionybė yra vyraujanti religija ir neabejotinai yra viena lietuvių tautinio tapatumo žymių. Visgi, muzikos pedagogų paklausus ar didesnį dėmesį skiria krikščionybei, tik 4 (16 proc.) atsakė, kad taip daro visada. Dažnai didesnį skiriantys dėmesį krikščionybei buvo 10 (40 proc.) respondentų, 10 (40 proc.) didesnį dėmesį skiria kartais (matyt, priklausomai nuo konkrečios šventės. Muzikos pedagogų taip pat buvo paklausta ar per didžiausias metų šventes (Kalėdas ir Velykas) giedamos krikščioniškos giesmės. 7 (28 proc.) pedagogų nurodė, kad giesmes gieda visada, 9 (36 proc.) nurodė giedantys dažnai, 6 (24 proc.) teigė, kad gieda kartais, tik 3 (12 proc.) nurodė, kad negieda

niekada. Tyrimo duomenys rodo, kad pedagogai yra įvairiapusiški ir geba derinti skirtingus papročius, religijas ir tradicijas, iš kurių susideda lietuvių tapatybė.

Į teiginį „Kalėdas švenčiate šiuolaikiškai, neskirdami dėmesio nei krikščionybei, nei baltų papročiams“, tik 2 (8 proc.) pedagogų atsakė, kad taip daro visada. Galima sakyti, kad muzikos pedagogai labiau linkę skirti dėmesio senovės kultūrai ir religijai, nei populiariam šiuolaikiškam šventimo būdai. Tradicinis šventimo būdas lietuvių tautai yra svarbi kultūros dalis. Kalendorių švenčių metu persipina krikščioniškos ir ikikrikščioniškos tradicijos ir ši sintezė padeda išlaikyti tautinį tapatumą bei prisiminti senuosius papročius. Normalu, kad jaunimas nori šventės švęsti savaip, šiuolaikiškai. Pedagogų nuomone, paaugliams įdomios senovės tradicijos, tad džiugu, kad dauguma respondentų visgi skiria daugiau dėmesio krikščionybei ar baltų papročiams, nei šiuolaikiniam šventimo būdai, su kuriuo paaugliai ir taip lengvai gali susidurti kasdienybėje.

Tyrimu buvo įdomu sužinoti ar Mažosios Lietuvos mokyklose švenčiama šv. Martyno diena, nes šventė švenčiama tik šiame etnografiniame regione ir tuo unikali Lietuvos mastu. Pagal apklausos rezultatus, tik 9 (36 proc.) teigė niekada nešvenčiantys šios šventės, kas rodo, jog šventė vis dar aktuali ir nėra išnykusi. Tradicinių švenčių išlikimas taip pat yra svarbus tautinio tapatumo formavimuisi. Ypatingai, kai šventė yra unikali konkrečiame regione. Šiuo atveju – Mažojoje Lietuvoje, nes šv. Martyno diena nėra tokia svarbi kitur. Praeityje, Mažosios Lietuvos etnografinis regionas, nors ir lietuviškas, nebuvo Lietuvos sudėtyje, šv. Martyno diena buvo ne tik kaip religinė, bet ir kaip tautos solidarumo diena. Švenčiant šią dieną ir šiandien prisimenama sudėtinga Mažosios Lietuvos istorija, o istorinis patyrimas yra vienas tautinio tapatumo požymių.

Netolygų atsakymų pasiskirstymą lemia ir tai, kad požiūris gali skirtis priklausomai ir nuo konkrečios šventės. Pavyzdžiui – Kalėdas moksleiviai gali švęsti moderniau, na, o švenčiant dalį kitų švenčių be senovės tradicijų apsieiti būna sunkiau. Viso 6 lentelės tikslas yra atspindėti bendras tendencijas, stipriai nesigilinant į kiekvieną šventę atskirai. Galima teigti, kad požiūris į šventes, tradicijas ir papročius yra įvairiapusiškas ir bent jau bandoma atspindėti visos švenčių pusės, į pagalbą pasitelkiant ir krikščioniškas giesmes, ir liaudies dainas, ir šiuolaikišką šventimo būdą.

Apibendrinant muzikos pedagogų anketų rezultatų analizę, galima teigti, kad Mažosios Lietuvos etnografinio regiono muzikos pedagogai turi teigiamas nuostatas tautinio tapatumo atžvilgiu, o šios nuostatos yra lemiamos formuojant tautinį tapatumą ugdymo įstaigose. Mokytojai turi didelę pedagoginę patirtį ir aukštą kvalifikaciją, kas padeda perteikti žinias, taip pat ir tas, kurios daro įtaką tautinio tapatumo formavimuisi paauglystėje. Respondentų manymu, paauglių nuostatos tautinio tapatumo klausimais yra taip pat palankios, tačiau dar besiformuojančios. Muzikos pedagogai vykdo įvairiapuses muzikines veiklas tiek klasėje, tiek už jos ribų, skirdami dėmesio tiek etninei kultūrai, tiek pilietiškumo ugdymui. Tautinis tapatumas formuojamas

švenčiant šventes baltiškais ar krikščioniškais motyvais, domintis etnine kultūra, organizuojant įvairias edukacijas ir išvykas, bendraujant su tautos šviesuoliais, švenčiant valstybei svarbias šventes ir diskutuojant apie valstybei svarbius žmones ar įvykius, taip pat skiriant dėmesį kitų tautų kultūrai. Muzikos pedagogai vykdo įvairius trumpalaikius ir ilgalaikius projektus. Muzikos pedagogų teigimu, vykdydami veiklas, turinčias įtakos tautinio tapatumo formavimuisi, stengiamasi atskleisti pateikto ugdymo turinio istorinį ir kultūrinį kontekstą. Ugdymo turinyje atsiskleidžia dėmesys ir Mažosios Lietuvos kultūrai, švenčiant tik šiam etnografiniam regionui būdingas šventes ar vykdam projektus apie šio regiono etninę kultūrą.

4.2.2. Paauglių požiūrio tyrimo rezultatų analizė

Šioje empirinio tyrimo dalyje atliekama paauglių anketinės apklausos analizė, tačiau tam tikrais klausimais lyginami ir paauglių bei muzikos pedagogų atsakymai, siekiant apibendrinti abiejų respondentų grupių atsakymų rezultatus.

Demografiniu klausimų bloku buvo siekiama išsiaiškinti moksleivių lytį, amžių ir tautybę. Visi apklausti respondentai nurodė, kad yra lietuviai, 64 proc. moteriškos, o likę 36 proc. – vyriškos lyties. Respondentai paauglių grupėje taip pat buvo paklausti apie amžių. Pagal pateiktus duomenis, 48proc. apklausoje dalyvavusių moksleivių buvo 12-14 metų, 40 proc. apklaustųjų teigė esantys 11-12 metų. Mažiausias skaičius respondentų buvo 15-18 metų amžiaus, jų buvo 12 proc.

Atliekant tyrimą buvo itin svarbu sužinoti paauglių nuostatas tautinių vertybių ir patriotiškumo atžvilgiu. Rezultatai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė Paauglių požiūris į tautines vertybes ir patriotiškumą (N = 100, %)

Teiginiai	Sutinka	Nežino	Nesutinka
1. Didžiuojusi savo kilme	87 proc.	9 proc.	4 proc.
2. Mane tėvai auklėjo patriotiškai	67 proc.	27 proc.	6 proc.
3. Mylėdamas savo tėvynę, žmogus tampa geresniu	75 proc.	22 proc.	3 proc.
4. Savarankiškai domiuosi Lietuvos kultūra ir istorija	62 proc.	19 proc.	19 proc.
5. Puoselėju lietuviškas tradicijas ir papročius	62 proc.	31 proc.	7 proc.
6. Esu Europos pilietis ir nesureikšminu lietuviybės	62 proc.	26 proc.	12 proc.
7. Pažįstu Lietuvos simbolius (vėliava, herbas, himnas ir pan.)	98 proc.	1 proc.	1 proc.

Apžvelgus 7 lentelėje pateiktus duomenis galima įvardinti paauglių asmeninį požiūrį į tautinį tapatumą. 87 proc. paauglių teigė, kad didžiuojasi savo kilme, tačiau paklausti ar juos tėvai auklėjo patriotiškai, jau tik 67 proc. paauglių atsakė teigiamai. Turint omenyje, kad savo kilme didžiuojasi daugiau paauglių nei teigiančių, kad juos tėvai auklėjo patriotiškai, galime sakyti, kad tai yra kaip įrodymas, kad tautinis tapatumas skleidžiasi ir bendruomenėje, o vaiko požiūris formuojasi ne tik

šeimoje. Toliau tyrime šeimos įtaka taip pat matosi, nes visi 4 proc. respondentai nesutikę su teiginiu, kad didžiuojasi savo kilme, paklausus ar juos tėvai auklėjo patriotiškai, arba neturėjo nuomonės 2 proc., arba atsakė neigiamai. Tarp teigusių, kad tėvai auklėjo patriotiškai, visi atsakė, kad didžiuojasi savo kilme.

Į teiginį, kad mylėdamas savo tėvynę, žmogus tampa geresniu, teigiamai atsakė 75 proc. respondentų, nuomonės neturėjo 22 proc. respondentų. Teigiančių, kad savarankiškai domisi Lietuvos kultūra ir istorija buvo 62 proc. Atsakiusių, kad puoselėja lietuviškus papročius ir tradicijas, buvo taip pat 62 proc. tarp apklaustųjų paauglių. Muzikos pedagogams taip pat buvo pateikti 1-5 teiginiai iš šios lentelės.-Apklaustos rezultatai rodo, kad pedagogų nuostatos tautiškumo atžvilgiu yra palankesnės, kadangi visi muzikos pedagogai į teiginius atsakė teigiamai, o paauglių atsakymai pasiskirstė įvairiai. Žinoma, tokį rezultatą galėjo lemti ir tai, kad paaugliai dar yra besiformuojantys ir neturintys labai tvirtų pozicijų tautiškumo klausimais, tai rodo ir tai, kad atsakant į 1-5 teiginius, dalis paauglių neturėjo jokios nuomonės.

Besiformuojantį požiūrį rodo ir atsakymai į teiginį „Esu Europos pilietis ir nesureikšminu lietuviybės“, į kurį teigiamai atsakė 62 proc. paauglių, nuomonės neturėjo 26 proc. Šiuo klausimu paauglių nuomonė išsiskiria turint omenyje, kad tautinis tapatumas yra sudėtingai konstruojamas ir tai, kad paaugliai palankiai žiūri į lietuviškas tradicijas. Galima sakyti, kad paaugliai jaučiasi ir Europos piliečiais, nepalikdami užmarštyje ir savo kultūros. Galimai noras būti Europos piliečiais lemia ir globalizacijos įtaka arba noras būti šiuolaikišku, kas iš principo nėra blogai, nes jau brandus žmogus su nusistovėjusiomis vertybėmis gali savyje derinti daug skirtingų socialinių vaidmenų, tačiau besiformuojančiai asmenybei išlaikyti savo tautos vertybes kitų tautų kultūrų įtakos kontekste, yra daug sunkiau. Ypatingai tiems paaugliams, kurie ir šeimose nebuvo auginami patriotiškai. Iš prieš tai atlikto muzikos pedagogų analizės metu atskleista, kad 12 (48 proc.) apklaustų muzikos pedagogų taip pat manė, kad paaugliai laiko save Europos piliečiais. Galima sakyti, šiuo klausimu pedagogai neblogai žino paauglių nuostatas šiuo klausimu.

Tyrimas atskleidė, kad ne visose šeimose tautinis tapatumas formuojamas kryptingai, todėl įdomu buvo sužinoti, ką paaugliai mano apie tautinio tapatumo formavimo galimybes mokykloje. Rezultatai matyti 8 lentelėje.

8 lentelė. Paauglių požiūris į tautinio tapatumo formavimą mokykloje (N = 100, %)

Teiginiai	Sutinka	Nežino	Nesutinka
1. Mokykloje skiriama pakankamai dėmesio lietuvių kultūrai	79 proc.	17 proc.	4 proc.
2. Formuojant tautines vertybes šeima svarbiau nei mokykla	61 proc.	33 proc.	6 proc.
3. Formuojant patriotines vertybes, didelę įtaką daro pats mokytojas	79 proc.	17 proc.	4 proc.

Tyrimu buvo atskleista, kad didžioji dauguma paauglių 79 proc. mano, kad mokykloje skiriama pakankamai dėmesio lietuvių kultūrai. Tuo tarpu, 15 (60 proc.) procentai pedagogų manė, kad mokykloje skiriama nepakankamai dėmesio tautinio tapatumo formavimui. Žinoma, tai greičiausiai siejasi ir su pačių pedagogų palankesnėmis nuostatomis tautiškumo atžvilgiu, todėl pedagogams, skirtingai nei paaugliams, labiau atrodo, kad dėmesio lietuvių kultūrai galėtų būti ir daugiau.

Paklausti ar formuojant tautines vertybes šeima yra svarbiau nei mokykla, su teiginiu sutiko 61 proc. Beveik toks pat procentas muzikos pedagogų - 15 (60 proc.) buvo tos pačios nuomonės. Vis dėlto, teigdami, kad šeima yra svarbiau, paaugliai vis tiek manė, kad muzikos pedagogas taip pat yra labai svarbus vertybinių nuostatų formavimo atžvilgiu. Muzikos pedagogas, kaip vienas iš asmenybių, formuojančių paauglių vertybines nuostatas, neabejotinai turi poveikį ir tautinio tapatumo formavimo procese. Paklaustus paauglių nuomonės apie muzikos pedagogo įtaką patriotinių vertybių formavime net 79 proc. apklaustųjų mano, kad muzikos mokytojas turi didelę įtaką šių vertybių formavime. Tai, kad net 17 (17 proc.) apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu, greičiausiai patvirtina teiginius, jog paauglystėje sunku apsispręsti, išskirti ar pasirinkti lyderius, kurie turi didžiausią poveikį asmenybės formavimuisi. Paauglystėje, išgyvenant tapatumo krizę, kartais pedagogai netampa reikšmingas paauglių patriotinių vertybių ugdyme. Tai patvirtina gauti tyrimo rezultatai: 4 (4 proc.) respondentų mano, kad muzikos mokytojas neturi įtakos ugdant mokinių patriotiškumą.

Etninės kultūros svarba tikrai didžiulė formuojantis lietuvių tautiniam tapatumui ir pagal bendrąsias ugdymo programas (2008, 2022) jai turėtų būti skiriamas nemažas dėmesys visame ugdymo procese. Tyrime buvo paklausta paauglių nuomonė apie etninę kultūrą. Apklausos rezultatai 9 lentelėje.

9 lentelė. **Paauglių nuomonė apie etninės kultūros svarbą** (N = 100, %)

Teiginiai	Sutinka	Nežino	Nesutinka
1. Man įdomūs lietuvių senovės papročiai ir kultūra	71 proc.	18 proc.	11 proc.
2. Liaudies muzika ir kiti liaudies menai neįdomūs	36 proc.	31 proc.	33 proc.
3. Liaudies muzika padeda geriau pažinti lietuvių kultūrą	62 proc.	31 proc.	7 proc.
4. Man įdomi liaudies muzika	35 proc.	40 proc.	25 proc.
5. Domiuosi ne tik liaudies muzika, bet ir visa senovės liaudies kultūra	31 proc.	40 proc.	29 proc.
6. Per muzikos pamokas didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas akademinei (klasikinei), o ne liaudies muzikai	43 proc.	42 proc.	15 proc.
7. Geriau dainuotumėm populiarias negu liaudies dainas	61 proc.	31 proc.	8 proc.

Išanalizavus 9 lentelėje pateiktus duomenis, galima spręsti apie paauglių požiūrį į etninę kultūrą. 71 proc. paauglių teigia, kad jiems įdomūs lietuvių senovės papročiai ir kultūra. 18 proc.

neturėjo nuomonės, o 11 proc. nesutiko. Muzikos pedagogai savo apklausoje taip pat galvojo, kad paaugliams įdomi jų šalies kultūra ir papročiai, taip manusių buvo 21 (84 proc.) muzikos pedagogų. Ganėtinai panašus atsakymų procentas rodo, kad pedagogai bendrauja ir kalbasi su paaugliais bei žino jų poziciją šiuo klausimu. Visgi, paklausti apie liaudies muziką ir kitus liaudies menus, 36 proc. atsakė, kad jiems liaudies kūryba neįdomi, panašus procentas - 31 proc. neturėjo nuomonės, ir 33 proc. respondentų liaudies muzika ir liaudies menai domina. Rezultatai skiriasi nuo pirmo teiginio, nes tradicijos ir liaudies menai nėra tapatu. Lietuviškas tradicijas paaugliai gali būti puoselėję nuo vaikystės įvairių švenčių metu ir lietuviškos tradicijos gali būti tarsi savaime suprantamas dalykas, o liaudies menai yra. Pedagogų buvo paklausta nuomonės, ką jie mano apie paauglių požiūrį į etninę kultūrą, tai 36 proc. teigė manantys, jog paaugliai etninę kultūrą laiko neaktualia. Taigi, rezultatas rodo, kad pedagogai neblogai žino paauglių poziciją ir šiuo klausimu. Tiesa, reikėtų paminėti, kad apklausti muzikos pedagogai visu 100 proc. manė, kad etninė kultūra laba svarbi ir jai skiria daug dėmesio.

Tarp apklaustųjų paauglių 62 proc. manė, kad liaudies muzika padeda pažinti lietuvių kultūrą. Žinant istorinį ar kultūrinį kontekstą, iš liaudies muzikos intonacijų ar poetinių tekstų, galima nemažai sužinoti ir apie tautos praeitį, ir žmonių mentalitetą. Galima manyti, kad paaugliai suvokia liaudies muzikos kultūrinę naudą. Tačiau teigiančių, kad liaudies muzika juos pačius domina, buvo tik 35 proc.. Labai panašus procentas paauglių teigė, kad jiems įdomi ir kiti liaudies menai, ne tik muzika, tie patys 40 proc. nuomonės neturėjo, o 29 proc. liaudies menai nedomina.

Beveik pusė apklaustų respondentų manė, kad visgi didesnis dėmesys turėtų būti skiriama akademinėi, o ne liaudies muzikai, 42 proc. nuomonės neturėjo, o vos 15 proc. su teiginiu nesutiko. Rezultatas rodo, kad nepaisant to, kad liaudies muzika daliai iš atsakiusių yra įdomi, akademinė muzika visgi svarbesnė.

Į teiginį „Geriau dainuotumėm populiarias nei liaudies dainas“, teigiamai atsakė 61 proc. respondentų, kas šiek tiek gali stebinti dėl visuomenėje paplitusios nuomonės, kad paaugliams yra įdomi tik populiarioji kultūra. 31 proc. šiuo klausimu nuomonės neturėjo, o tik 8 proc. su teiginiu apskritai nesutiko.

9 lentelės rezultatuose daug paauglių neturėjo nuomonės, kas rodo, kad tam tikrais klausimais nėra nusistovėjusi tvirta nuomonė. Tai yra visiškai natūralu, kadangi šiuo raidos etapu tik formuojasi paauglio savimonė ir dvejones neišvengiamos, kaip ir kiekvienu kriziniu laikotarpiu žmogaus gyvenime.

Pagal bendrąsias ugdymo programas (2022) tiek formalus, tiek neformalus muzikinio švietimo metu gali būti vykdomos pačios įvairiausios muzikinės veiklos. Norint daryti auklėjamąjį poveikį, būtinas veiklų visapusiškumas. Anketinės apklausos metu paauglių buvo paprašyta

pažymėti kokias veiklas jie vykdo muzikos pamokų metu ar užklasinėje veikloje. Buvo galima pasirinkti ir abu variantus arba nesirinkti nei vieno (žr. 10 lentelėje).

10 lentelė **Paauglių vykdomos veiklos mokykloje** (N = 100, %)

Veiklos	Muzikos pamokų metu	Užklasinėje veikloje (būreliai, išvykos, mokyklos šventės)	Ir muzikos pamokose, ir užklasinėje veikloje	Nepažymėjo vykdančią veiklą
1. Švenčiame šventes senovės papročių motyvais	24 proc.	39 proc.	29 proc.	8 proc.
2. Švenčiame valstybines šventes (pvz. Vasario 16 d., Kovo 11 d.)	17 proc.	41 proc.	39 proc.	3 proc.
3. Domimės liaudies menais (ne tik muzika, bet ir amatais ir kit.)	34 proc.	28 proc.	30 proc.	8 proc.
4. Vykstame išvykas, ekskursijas į muziejus, etnokultūros centrus ar kitas edukacijas	14 proc.	65 proc.	14 proc.	7 proc.
5. Rengiame susitikimus su Lietuvai nusipelnusiais žmonėmis (poetais, kompozitoriais ir pan.)	21 proc.	47 proc.	17 proc.	15 proc.
6. Mokomės liaudies dainų ir šokių	51 proc.	24 proc.	19 proc.	6 proc.
7. Dainuojame kompozitorių sukurtas dainas apie Tėvynę	61 proc.	16 proc.	13 proc.	10 proc.
8. Giedame himną	30 proc.	25 proc.	36 proc.	9 proc.
9. Susipažįstame ir su kitų šalių muzika ir kultūra	42 proc.	20 proc.	32 proc.	6 proc.
10. Kalbame apie tautai ar šaliai svarbias istorines datas, mokslo ir sporto pasiekimus	22 proc.	41 proc.	29 proc.	8 proc.

Iš pateiktų atsakymų galima matyti, kad visos pateiktos veiklos yra vykdomos, tik nedidelis procentas respondentų nurodė, kad dalis paauglių mokykloje atitinkamų veikų nevykdo. Pagal 10 lentelėje pateiktus duomenis matosi, kad dauguma veiklų moksleiviai vykdo užklasinėje veikloje arba ir užklasinėje veikloje, ir muzikos pamokoje.

Kiek didesnio dėmesio muzikos pamokose sulaukia lietuvių liaudies dainų mokymasis, taip teigiančių buvo 51 proc., 61 proc. paminėjo, kad kompozitorių atliktas dainas taip pat dažniau dainuoja pamokų metu. Kiti apklausos rezultatai pasiskirstę ganėtinai vienodai, kas rodo, kad visos veiklos tikrai vyksta, tik kiek skirtingomis aplinkybėmis, kas iš tiesų džiugina, nes tai rodo, kad mokykloje veiklos yra įvairiapusiškos. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad daug veiklų mokykloje vyksta ir užklasinės veiklos metu ir neapsiribojama vien muzikos pamokomis, kurios įprastai vyksta tik kartą per savaitę 45 min.

Pagal 10 lentelės duomenis, nei vienos veiklos negalima išskirti kaip prioritetingos, tačiau matyti, kad vyksta visos veiklos, kurios padeda formuoti tautiniam tapatumui. Dėmesys skiriamas

ir papročiams bei tradicijoms, švenčiamos kalendorinės ir valstybinės šventės, skiriama dėmesio etninei kultūrai, įskaitant ir muziką. Taip pat giedamas himnas bei patriotinės kompozitorių kurtos dainos, vyksta įvairios edukacijos ir išvykos. Nepamirštama kitų tautų kultūrą, ją lyginant su savo tautos kultūrą, taip stengiantis kuo geriau įsisąmoninti savo tautos savitumą kitų kontekste.

Natūralu, kad muzikos pamokų metu didelę dalį užima muzikavimas, o ypač – dainavimas. Kaip ir galima matyti prieš tai buvusioje 10 lentelėje, dainavimas užima vieną svarbiausių vietų tarp visų pateiktų veiklų, formuojančių tautinį tapatumą. Tačiau savaime vien tik mokantis dainų, nesigilinant į jų tekstų prasmę, nesuprantant kultūrinio ar istorinio konteksto, dainų atlikimas vargiai duos tokią naudą, kokią galėtų. Paauglių buvo paklausta apie lietuvių liaudies ir kompozitorių kurtų dainų apie Lietuvą, mokymąsi. Rezultatus galima matyti 11 lentelėje.

11 lentelė. **Paauglių nuomonė apie patriotinių ir liaudies dainų mokymąsi (N = 25, %)**

Teiginiai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
1. Kalbamės su muzikos mokytoju ar klasės draugais apie praeities įvykius, apie kuriuos dainuojama	16 proc.	31 proc.	38 proc.	13 proc.
2. Kalbamės apie senovės papročius	16 proc.	35 proc.	35 proc.	14 proc.
3. Aiškinamės dainų tekstų nesuprantamus žodžius	17 proc.	31 proc.	37 proc.	15 proc.
4. Nesigilinau į nieką, tiesiog mokomės dainų	14 proc.	29 proc.	32 proc.	25 proc.
5. Dainuojame liaudies dainas moderniai (su elektroninės ar roko muzikos elementais)	14 proc.	22 proc.	21 proc.	43 proc.
6. Dainuojame ir kitų tautų liaudies muziką, diskutuojame apie mūsų ir kitų kraštų etninės muzikos skirtumus	19 proc.	19 proc.	34 proc.	28 proc.

Ištirta, kad moksleiviai su mokytojais ar draugais diskutuoja apie praeities įvykius, atspindinčius dainų tekstuose. Tik 13 proc. moksleivių teigė, kad apie tai niekada nediskutuoja. Labai panašus skaičius - 14 proc. teigė, kad nesikalba ir apie senovės papročius, tačiau didžioji dauguma, priklausomai nuo situacijos, apie senovės papročius kalbasi.

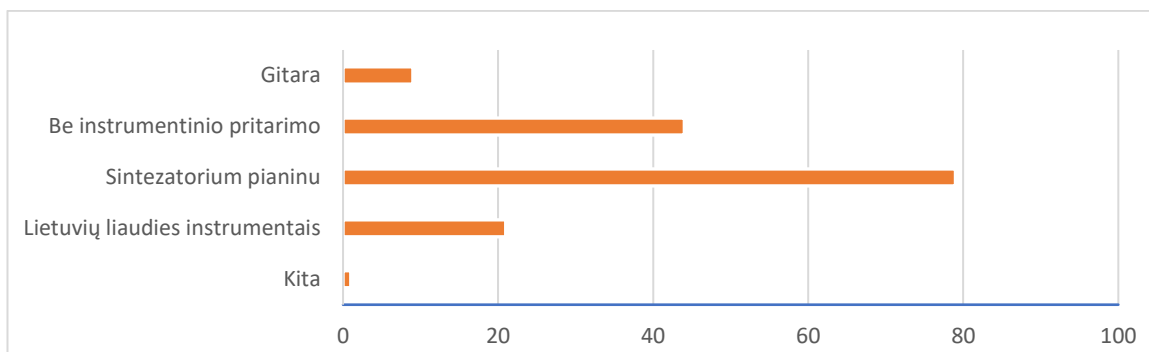
Analogiška situacija ir trečiame teiginyje, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti ar moksleiviai aiškinasi nesuprantamų tekstų žodžius. Teigusiu, kad niekada nesiaiškina, buvo 15 proc. moksleivių, kiti moksleiviai teigė, kad rečiau ar dažniau aiškinasi nesuprantamus dainų žodžius. Muzikos pedagogų apklausos metu buvo pateikti tie patys teiginiai. Įdomu tai, kad būtent atsakant į 1-3 teiginius, visi muzikos mokytojai teigė besigilinantys tiek į praeities įvykius, tiek bekalbantys apie praeities įvykius, tiek besiaiškinantys nesuprantamus žodžius, taigi, čia paauglių ir muzikos pedagogų nuomonės nevisiškai sutampa.

Liaudies dainų dainavimas su šiuolaikinės muzikos motyvais taip pat yra puikus būdas ugdyti paauglių muzikinį suvokimą bei liaudies dainas padaryti patrauklesnėmis. Deja, net 43

proc. paauglių atsakė, kad klasėje niekada liaudies dainų neatlieka moderniai (su elektroninės ar roko muzikos elementais), Vėlgi, įdomu, kad to paties paklausus muzikos pedagogų, visi pedagogai nurodė, kad dažniau ar rečiau, bet liaudies dainos būna atliekamos moderniai. Žinoma, negalima teigti, kad muzikos pedagogai sako netiesą, galbūt skiriasi paauglių ir muzikos mokytojų moderniai atliekamos muzikos sąvokos supratimas.

Šiek tiek panaši situacija ir paklausus apie kitų tautų liaudies muziką. Čia muzikos mokytojai taip pat buvo teigę, kad daugiau ar mažiau skiria dėmesio kitų tautų liaudies muzikai, kai net 28 proc. paauglių teigė, kad kitų tautų liaudies muzikai niekada neskiria dėmesio. Gali būti, kad muzikos pedagogai moko kitų tautų liaudies dainų, tačiau nelabai gilinasi ar tinkamai nepristato kūrinį, todėl paaugliai gali ir nesuprasti, kad dainuoja kitos tautos liaudies dainą.

Išanalizavus apklausos duomenis, galima teigti kad liaudies muzikai skiriama dėmesio tiek muzikos pamokų, tiek užklasinės veiklos metu. Jau buvo išsiaiškinta, kad mokantis dainų tekstų kalbama apie istorinį ar kultūrinį kontekstą, kartais gilinamasi į poetinį tekstą. Tačiau labai svarbu ir kokių pritarimu ji liaudies dainos atliekamos. Šiame klausime buvo galima pasirinkti tris variantus, taip pat palikta galimybė įrašyti savo. Rezultatus galima matyti 3 pav.

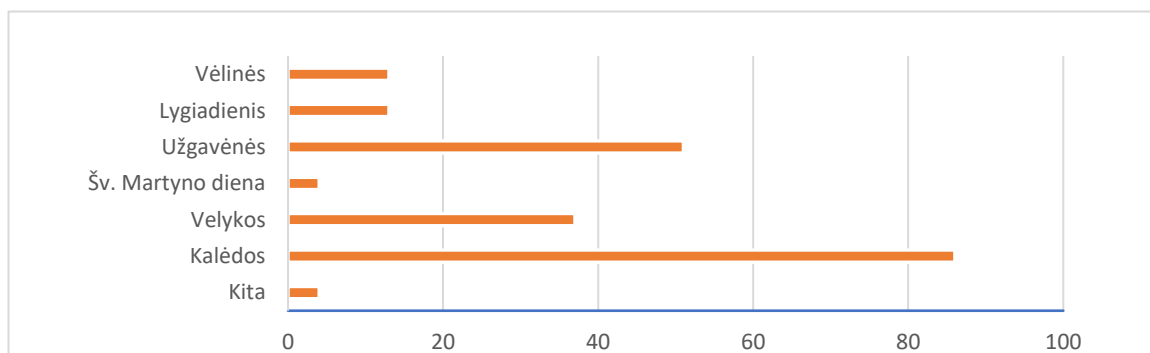
3 pav. Muzikos instrumentų panaudojimas pritariant liaudies dainoms
(N = 100, %)

Kaip matyti 3 paveiksle, paauglių teigimu, muzikos mokytojai liaudies dainas moko dainuoti pritardami sintezatoriumi ar pianinu. Taip teigė 73 proc. paauglių. Tai nėra autentiškas pritarimo būdas ir galimai pedagogai tai gali laikyti moderniu liaudies muzikos atlikimu. Panašiai buvo teigę ir muzikos pedagogai, prieš tai apklausoje 60 proc. atsakė, kad dažniausiai pritaria sintezatoriumi ar pianinu. 9 proc. paauglių teigė, kad pritariama gitara, 1 proc. įrašė savo variantą, teigdamas, kad liaudies dainas dainuoja karaoke. 44 proc. paauglių teigė, kad liaudies dainas dažnai dainuoja be instrumentinio pritarimo, o 21 proc. teigė, kad pritariama liaudies instrumentais. Apibendrinus galima teigti, kad muzikos pamokose liaudies dainos dainuojamos ir moderniai, ir autentiškai (be instrumentinio pritarimo ar pritariant lietuvių liaudies instrumentais). Atliekant liaudies muziką

autentiškai, išlaikoma tradicija, perduodamas kultūrinis paveldas. Tai taip pat padeda pajusti liaudies dainų autentišką dvasią ir grožį. Tačiau modernus muzikos atlikimas yra svarbus dėl įvairovės ir leidžia liaudies muzikai tapti patrauklia ir aktualia jaunimui.

Etninės kultūros bendrojoje programoje (2022) etninės kultūros reiškinių įgyvendinimo inicijavimas šiuolaikiniame gyvenime yra vienas iš svarbiausių siekių, tad gebėjimas atlikti liaudies muziką akomponuojant nebūtinai tradiciniais instrumentais, praplečia suvokimą ir ribas. Tai taip pat skatina kūrybiškumą, kuris yra viena veiklos sričių. Šis klausimas yra apie muzikos mokytojų pritarimą atliekant liaudies dainas, tačiau net ir girdint skirtingus atlikimo variantus, plečiasi moksleivių akiratis, kas gali prisidėti prie jų savarankiškos muzikinės raiškos.

Kiekvienoje tautai yra svarbios šventės, susijusios su tautos kultūra, istorija ir religija. Lietuvoje švenčiamų svarbiausių švenčių metu atsiskleidžia tautos ilgametės tradicijos, kuriose dažnai persipina baltų kultūros elementai ir krikščionybė, švenčių metu žmonės dažnai perteikia ir savo šeimų originalias tradicijas. Moksleivių buvo paklausta kokios šventės jų mėgstamiausios. Buvo galima pasirinkti tris atsakymus, taip pat paliekant galimybę įrašyti savo mėgstamą šventę. Paauglių nuomonę galima matyti 4 pav.

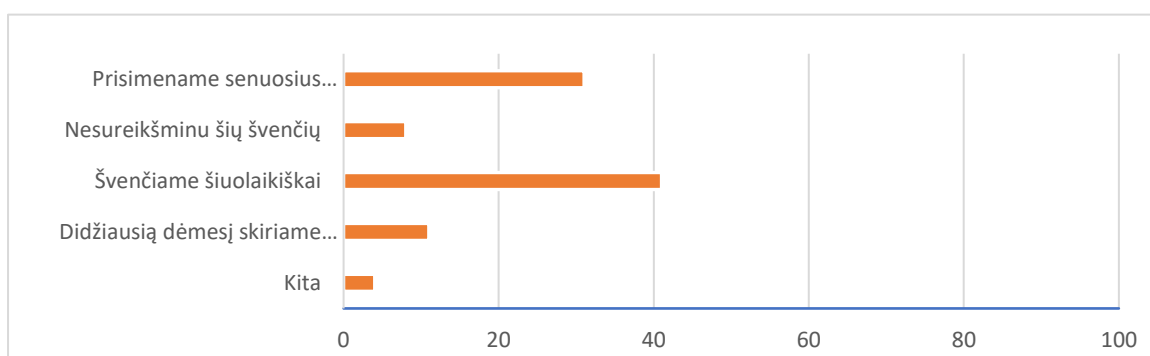

4 pav. Paauglių mėgstamiausių paauglių švenčių pasiskirstymas procentais (N = 100, %)

Kaip matyti 4 paveiksle, paaugliai labiausiai mėgsta švęsti Kalėdas, taip atsakiusiųjų buvo 86 proc., antroje vietoje liko Užgavėnės, ši šventė patinka 51 proc. paaugliui. Užgavėnės yra specifinė šventė, švenčiama Žemaitijoje ir Mažojoje Lietuvoje. Nyksta natūrali Užgavėnių šventimo tradicija, tad džiugu, kad ši šventė ne tik švenčiama mokyklose, bet ir yra mėgstama paauglių. Trečiojoje vietoje liko Velykos. Dalis paauglių kaip mėgstamą paminėjo ir Vėlines bei pavasario ar rudens lygiadienius, šias šventes pasirinko po 13 proc. respondentų. 4 proc. paauglių kaip mėgstamą šventę nurodė ir šv. Martyno dieną, kuri yra specifinė būtent šio Mažosios Lietuvos etnografinio regiono šventė. Natūralu, kad mėgstamiausių švenčių trejetas (Kalėdos, Velykos ir Užgavėnės) apklausos duomenimis yra ir mėgstamiausios, tačiau tai nereiškia, kad kitos šventės nėra įdomios. Tai rodo ir tai, kad ir muzikos pedagogų nuomone šv. Martyno diena yra mėgstama

paauglių. Dalis respondentų paauglių patys įrašė ir kitas savo mėgstamas šventes, kurios nebuvo tarp pasirenkamų variantų. Tai buvo: Kūčios, mokyklos žiburėliai, Helovynas, šv. Valentino diena, Lietuvos valstybinės šventės (Vasario 16 d. ir kovo 11 d), Naujieji metai.

Šventės taip pat gali būti puiki proga susipažinti ne tik su senovės kultūra ar išpažinti savo tikėjimą, bet ir susipažinti su kulinariniu paveldu, etnine muzika ar kitais kultūros elementais. Didžiosios metų šventės - Kalėdos ir Velykos gali būti švenčiamos labai įvairiai. Apklausa buvo siekiama sužinoti kaip paaugliai mokyklose švenčia didžiausias kalendorines metų šventes mokykloje. Apklaustos duomenys pateikti 5 paveiksle.

5 pav. Paauglių nuomonė apie kalendorinių švenčių šventimą mokykloje (N = 100, %)

Kaip matyti 5 paveiksle, dauguma paauglių mokykloje šventes teigia švenčiantys šiuolaikiškai 41 proc., kiek mažiau teigia, kad prisimena senuosius papročius, taip teigusiu buvo 31 proc., 11 proc. teigė didžiausią dėmesį skiriantys krikščionybei, o 8 proc. apskritai teigia nesureikšminantys šios šventės. Taigi, paaugliai mokykloje labiausiai švenčia šiuolaikiškai ir prisimenant senovės papročius.

Apibendrinant išanalizuotas paauglių anketas, galima sakyti, kad paaugliai, kaip ir muzikos pedagogai, turi palankias nuostatas tautinio tapatumo atžvilgiu. Lyginant su muzikos pedagogų nuostatomis, paaugliai dažniau neturėjo nuomonės, kas įrodo, kad jų vertybės dar yra besiformuojančios, kai tuo tarpu muzikos pedagogų nuostatos buvo vienareikšmiškai tik palankios. Visgi, laikančių patriotais buvo ir tarp tų, kurie teigė, kad tėvai jų neauklėjo patriotine dvasia. Šis rezultatas tik parodo, kad ne tik šeima daro įtaką teigiamoms nuostatomis patriotiškumo atžvilgiu. Įdomu tai, kad net ir laikantys save Europos piliečiais, teigė, kad yra patriotai, kas tik įrodo, kad tautinis tapatumas yra konstruojamas ir skirtingi jo elementai dera tarpusavyje. Paauglių manymu, mokyklose skiriama pakankamai dėmesio tautinio tapatumo formavimui, o mokytojo vaidmuo čia yra lemiamas. Dauguma paauglių domisi senovės papročiais ir kultūra, pažįsta tautinius simbolius, tačiau liaudies menai nėra tokie įdomūs.

Paaugliai įvardino tas pačias veiklas, formuojančias tautinį tapatumą, kurias įvardino ir muzikos pedagogai, stipriai neišskirdami nei vienos veiklos. Iš apklausos duomenų matyti, kad tautinis tapatumas formuojamas pasitelkiant įvairiapusių ugdymą tiek klasėje, tiek už jos ribų. Skirtingai nei buvo teigę muzikos mokytojai, paaugliai tvirtina, kad mokydami liaudies ar patriotinių dainų, ne visada įsigilina į tekstų prasmę, istorinį ar kultūrinį kontekstą. Taip pat išsiskyrė supratimas apie moderniai atliekamos liaudies muzikos atlikimą muzikinių veiklų metu. Paaugliai tvirtino, kad liaudies muzika moderniai atliekama tik retkarčiais. Visgi, lyginant muzikos pedagogų ir paauglių anketas matosi, kad muzikos pedagogai neretai žino paauglių požiūrį, kas įrodo, kad ugdymo procese su paaugliais yra diskutuojama vertybių klausimais.

Visoje apklausoje paaugliai dažnai neturėjo nuomonės, kas įrodo dar besiformuojančias vertybes ar požiūrį į tam tikrus reiškinius. Visgi, tyrimas atskleidžia, kad paaugliams įdomūs ne tik Lietuvos, bet ir Mažosios Lietuvos etnografinio regiono kultūros elementai, pvz. paaugliai kaip mėgstamas šventes išskiria Užgavėnes ar šv. Martyno dieną. Taip pat džiugina, kad nepaisant šio krašto daugiatautiškumo ir sudėtingos istorinės praeities, paaugliai laiko save patriotais, kuriems įdomi jų regiono ir šalies kultūra.

IŠVADOS

1. Tautinis tapatumas apibūdinamas kaip asmens priklausomybės konkrečiai tautai, kuriai atstovauja, suvokimas. Jis pasireiškia per tautai būdingus požymius - kalbą, kultūrą, teritoriją, ir istorinį palikimą. Tautinio tapatumo sampratoje atsiskleidžia etninio ir pilietinio – nacionalinio tapatumo bruožai. Etninis tapatumas apibrėžiamas kaip prigimtinė priklausomybė konkrečiai tautai, o pilietinis – nacionalinis tapatumas formuojasi veikiamas valstybės, kurioje asmuo gyvena. Tautinis tapatumas yra nuolat kintantis reiškinys ir formuojasi visą gyvenimą priklausomai nuo išorinių aplinkybių, globalizacijos, šeimoje įdiegtų vertybių bei kitų veiksnių. Pradėjęs formotis šeimoje, vėliau ugdymo įstaigose, tautinis tapatumas padeda vertybinius pagrindus brandžiai, pilietiškai, atsakingai ir aukštas vertybines normas turinčiai asmenybei. Lietuvos švietimo dokumentuose tautinio tapatumo formavimas yra išskiriamas kaip vienas svarbiausių tikslų, kuris turi užtikrinti moksleivių ugdymą įvairiomis kryptimis: pilietiškumo, patriotizmo, domėjimosi tautos etnine kultūra, istorija, kitų tautų kultūromis ir kt. Kadangi bendrojo ugdymo programos yra daugiau ar mažiau rekomendacinio pobūdžio, tai ugdymo turinio formavimas labai priklauso nuo muzikos pedagogo nuostatų tautinio tapatumo atžvilgiu.

2. Paauglystė yra laikotarpis tarp 10-18 metų, kada žmogus iš vaiko pamažu tampa suaugusiuoju. Šiuo laikotarpiu vyksta ne tik lytinė branda, bet drauge formuojasi ir nauji socialiniai vaidmenys, kurie paaugliams sukelia savo tapatumo paiešką. Savo tapatumo paieškose paaugliai susiduria su asmens tapatumo krize. Viena iš tapatumo paieškos užduočių yra atsiskirti nuo savo šeimos kaip brandžiai, nepriklausomai asmenybei. Ar šis laikotarpis bus sudėtingas, priklauso ne tik nuo asmeninių savybių ar šeimoje įdiegtų vertybių, bet ir nuo aplinkos faktorių. Nors šiame gyvenimo etape itin svarbūs bendraamžiai, tačiau tėvų ir pedagogų palaikymas, priėmimas ir pagarba taip pat daro įtaką paauglių savijautai bei darniam, vientisam asmenybės formavimuisi.

3. Mažosios Lietuvos etnografiniame regione gyvenančių lietuvių tautinio tapatumo formavimuisi įtaką darė įvairūs veiksniai. Nepaisant to, kad prie Lietuvos Respublikos dabartinis Mažosios Lietuvos etnografinis regionas pirmą kartą buvo prijungtas tik 1923 metais, šio regiono įtaka buvo svarbi visos Lietuvos raštijai ir lietuviybės išsaugojimui dar gerokai iki prisijungimo. Tačiau šiame krašte gyvenusiems lietuviams visada darė įtaką daugiatautė aplinka: daug metų Mažojoje Lietuvoje vyko germanizacija, vėliau gyventojus bandyta surusinti. Lietuvai tapus Tarybų Sąjungos dalimi, iš pradžių vyko vietinių gyventojų genocidas. Ištuštėjusioje Mažojoje Lietuvoje liko labai mažai vietinių gyventojų – lietuvininkų, bet apsigyveno daug atvykėlių iš visos Lietuvos ir buvusios Tarybų Sąjungos. Šiandien šiame regione gyvena daug kitataučių, ypatingai

rusakalbių. Taigi, ne tik sudėtinga istorinė praeitis, bet ir daugiatautiškumas ir dabar daro įtaką šio etnografinio regiono žmonių tautiniam tapatumui.

4. Tautinis tapatumas gali būti formuojamas visomis muzikinėmis veiklomis per tautai būdingus požymius, tokius kaip kalba, kultūra, istorinis patyrimas ar savo teritorijos pažinimas. Tautinio tapatumo formavimas muzikine veikla gali vykti tiek muzikos pamokose, tiek neformaliuoju ugdymu skiriant dėmesį ne tik etninei kultūrai, bet ir patriotiškumo ugdymui bei kitų tautų pažinimui, lyginant jas su savo kultūra. Formuojant tautinį tapatumą labai svarbus nuoseklumas ir viso ugdymo turinio vientisumas, siekiant įgalinti moksleivius suvokti įvairių reiškinių kultūrinį ir istorinį kontekstą. Skirtingose muzikinėse veiklose įmanoma atskleisti skirtingus tautai būdingus požymius: muzikavimas atskleidžia galimybes ne tik intonacinėje kalboje pajusti tautos dvasią, bet ir mokantis dainų tekstų plėsti žodyną, taip turtinant kalbą. Poetiniai dainų tekstai padeda susipažinti su savo ar kitų tautų geografija, istorija, įvairiais kultūriniais reiškiniais. Muzikos kūryba – muzikinė veikla, kuria galima formuoti tautinį tapatumą, siekiant įgalinti moksleivius kurti tautai būdingos muzikinės kultūros motyvais. Muzikos pažinimas ir vertinimas gali tapti tautinio tapatumo formavimo įrankiu, plečiant ne tik muzikinį, bet ir kultūrinį supratimą, pavyzdžiui – lyginant savo ir kitų tautų muzikos motyvus. Tačiau svarbiausia yra suvokti muziką per kultūrinį kontekstą, neapsieinant be rimtesnių diskusijų bei istorinių ar kultūrinių žinių apie savo tautą nagrinėjant, tautos paveldą, tradicijas ar šių dienų aktualijas, svarbias tautai ir valstybei.

5. Nepaisant sudėtingos Mažosios Lietuvos istorinės praeities, visame pasaulyje vykstančios globalizacijos bei ugdymo programose (2008, 2022) esančio fragmentiško dėmesio tautiniam tapatumui, muzikos pedagogai skiria dėmesio tiek pilietiškumui, tiek etninei kultūrai, kas neabejotinai daro įtaką paauglių tautinio tapatumo formavimuisi. Mažosios Lietuvos muzikos pedagogai turi aukštą profesinę kvalifikaciją ir palankias asmenines nuostatas tautinio tapatumo atžvilgiu, kas turi įtakos ir jų gebėjimui perduoti savo vertybes per ugdymo turinį. Anot muzikos pedagogų, bendrojo ugdymo mokyklose vykdomos įvairiapusės muzikinės veiklos, kurios tarpusavyje tampriai susijusios, stengiantis žinias perduoti gilinantis į istorinį ir kultūrinį kontekstą. Skiriama dėmesio ir Mažosios Lietuvos etnografinio regiono etninei kultūrai, tačiau šis dėmesys yra fragmentiškas. Tautinis tapatumas formuojamas tiek klasėje, tiek už jos ribų ne tik muzikuojant, bet ir vykdant įvairius projektus, švenčiant tradicines ir valstybines šventes, vykstant į muziejus ir edukacijas, domintis lietuvių etnine kultūra ir kitų tautų kultūromis.

6. Mažajoje Lietuvoje gyvenantys ir besimokantys paaugliai turi teigiamas nuostatas tautinio tapatumo klausimais. Apklausos metu paaugliai dažnai dvejojo dėl savo nuomonės, kas įrodo, jog jų vertybės dar besiformuojančios ir paauglystė yra laikas, kada tinkamai pasirinktas ugdymo turinys gali daryti teigiamą įtaką. Paauglių nuomone, mokykloje yra skiriama pakankamai

dėmesio lietuvių kultūrai, o didžiausią įtaką tautinio tapatumo formavimuisi daro pedagogai. Paauglių teigimu, mokyklose vyksta pačios įvairiausios muzikinės veiklos, padedančios formuoti tautiniam tapatumui, tačiau nepaisant moksleivių domėjimusi senovės papročiai ir tradicijomis, moksleiviams etninė kultūra yra mažiau įdomi. Paaugliai mieliau rinkęsi populiariąją muziką. Skirtingai nei teigė pedagogai, paaugliai mokydamiesi muzikos ne visada būna supažindinami su istoriniu ar kultūriniu ugdymo turinio aspektu, ne visada dėmesio skiriama ir kitų tautų kultūrai ar liaudies muzikos šiuolaikiškam atlikimui. Turint omenyje, kad paaugliams įdomūs tiek senovės papročiai, tiek populiarioji kultūra, tikėtina, kad atkreipus dėmesį į minėtus trūkumus, ugdymo turinys taptų patrauklesnis ir labiau suprantamas paaugliams.

LITERATŪRA

- Antinienė, D. (2002). Asmens tautinio tapatumo tapsmas. Sociopsichologinės šio proceso interpretacijos// Sociologija. Mintis ir veiksmas 2002/2, pp. 100-107, Klaipėda: KU Sociologijos katedra.
- Čepienė, I. (1992). Lietuvių etninės kultūros istorija. Kaunas: Šviesa.
- Čiurlionytė, J. (1969). Lietuvių liaudies dainų melodikos bruožai. Vilnius: Vaga.
- Diržinauskytė, V. (2013). Muzikinė veikla – asmens tautinio identiteto formavimo veiksnys. Tradicija ir dabartis, Nr. 8. p. 117–128. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Garšvė, L. (2012). Tautinio tapatumo slinkty postmodernioje visuomenėje//Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 5. P. 64-68. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Istorija Tau. Žodynas [žiūrėta 2023-03-20] Prieiga per internetą:
<https://istorijatau.lt/index.php/rubrikos/zodynas/kosmopolitizmas>.
- Jocys, V. (sudaryt). (2015). Lietuvos etnografiniai regionai. Kaunas: Terra Publica.
- Juška, A. (2008) *Klaipėdos sovietizacija 1945-1947. Naujasis Židinys-Aidai Nr. 4-5. p. 188-199.*
Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademijai.
- Kšanienė, D. (2002). Protestantiška tradicija ir evangeliška giesmė Mažojoje Lietuvoje// Lietuvos muzikologija., Nr. 3, p. 128-141. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
- Kuzmickas. B. (2012). Individo tapatumas: tarp tradicijos ir inovacijų. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.
- Legkauskas. V. (2013). Vaiko paauglio psichologija. Šiandienos iššūkiai. Vilnius: Vaga.
- Lietuvių etninės kultūros draugija „Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimai valstybės politikai” (sutarties Nr. S/TYR-9(6.59) – 2016). [žiūrėta 2022-09-20] Prieiga per internetą:
https://www.ltkt.lt/files/etnines-kulturos-vertybiniu-nuostatu-tyrimai-valstybes-politikai0446.pdf?fbclid=IwAR14X3IrZ5yncBuBhQb7_bfciuFKtDlzUf5JYXXmut3C_TvZxjcmWbrxdck.

Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas Nr. VIII – 1328 (1999)., 2021 m. gruodžio 4 d. redakcija.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2011). Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatymas. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.

Klaipėdos „Ažuolyno“ gimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <http://www.azuolynogimnazija.lt/>.

Klaipėdos Gedminų progimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://gedminai.lt/>

Klaipėdos Martyno Mazvydo progimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://mazvydas19.lt/>.

Klaipėdos rajono Dituvos pagrindinė mokykla. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://dituvos.lt/>.

Klaipėdos rajono Dovilų pagrindinė mokykla. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <http://www.dovilupm.lt/>.

Klaipėdos rajono Ketvergių pagrindinė mokykla. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://www.ketvergium.lt/>.

Klaipėdos rajono Kretingalės pagrindinė mokykla. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://kretingalespm.lt/>.

Klaipėdos Sendvario progimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://www.sendvaris.klaipeda.lm.lt/>.

Klaipėdos Varpo gimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://www.varpogimnazija.lt/>.

Klaipėdos Vitės progimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://vitesprogimnazija.lt/>.

Lasauskienė, J. (2010). Muzikos mokytojo veikla ir kompetencijos Mokslo studija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

- Lyderystės kompetencija: Kam? Kodėl? Kaip?: Švietimo problemos analizė. (2012). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
- Maceina, A. (1991). Tautinis auklėjimas. Kaunas: Šviesa.
- Martišauskienė, E. (2016). Ugdytojo asmenybės svarba. Mokytojas kaip esminis mokymosi kokybės veiksnys: asmeninių priemonių plotmė. Vilnius: Acta Pedagogica Vilnensia.
- Marvyn, F. Bendle, (2002), The crisis of identity in high modernity. The British Journal of Sociology. Vol. 53. Issuc 1. P. 1-18 P.
- Mažosios Lietuvos enciklopedija. Antras tomas. (2003). Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Myers, D. G. (2000). Psichologija. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Mokytojų profesinis tobulėjimas: 2021 metų Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų pažangos duomenų analizė (2021). Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra.
- Patvirtintos prioritetinės pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sritys/Švietimo naujienos. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://www.svietimonaujienos.lt/patvirtintos-prioritetines-pedagogu-kvalifikacijos-tobulinimo-sritys/>.
- Petrošienė, L., Bukantis, J. (1997). Bėgau jūružem. Klaipėdos krašto dainos. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Petrošienė, L. (2007). Lietuvininkų etninė muzika: tapatumo problemos. Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Phinney, J. S. Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective. Journal of Social Issues, Vol. 57, No. 3, 2001, 493–510.
- Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://priekule.klaipeda.lm.lt/>.
- Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos// Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu

Nr. ASAK-2433.

Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos//Petvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. rugpjūčio 24 d. įsakymu Nr. V-1269.

Pruskus, V. (2013). Kultūros samprata ir inkultūrizacijos procesas tarpkultūrinės komunikacijos kontekste. *Filosofija. Sociologija*. 2013. T. 24. Nr. 3, pp. 121–130, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.

Ranonytė, A. (2004) Tautinis ir europinis tapatumas: suderinamumas ir raiška// *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4. P. 1–9. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.

Rinkevičius, Z. (2009) Ką reiškia mokytis muzikos. Klaipėda: Druka.

Stoškuvienė, R. (2010). Moksleivių etnomuzikinių nuostatų ugdymas modernizuotomis folkloro raiškos formomis (Daktaro disertacija), Šiauliai: Šiaulių universitetas.

Šilas, V. (sudaryt) (1998). Nuo Mažvydo iki Vydūno. Karaliaučiaus krašto šviesuoliai. Vilnius: Mintis.

Šilutės Martyno Jankaus pagrindinė mokykla. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://www.mjmokykla.lt/>.

Šilutės Pirmoji gimnazija. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://www.pirmojigimnazija.lt/>.

Šilutės rajono Juknaičių Pagrindinė Mokykla. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://www.juknaiciai.silute.lm.lt/>.

Šilutės rajono Kintų pagrindinė mokykla. [žiūrėta 2022-12-01] Prieiga per internetą: <https://kintumokykla.lt/>.

Taljūnaitė, M. (2006) Lietuvių tautinio tapatumo konstravimas sociologiniuose tyrimuose//*Filosofija. Sociologija*. Nr. 2. P. 8–17 Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.

Tarptautinių, žodžių žodynas (2013), Vilnius: Alma Literra.

Vaičiulienė, A. (1999). Tapatumas ir tapatumo krizė paauglystėje//Psichologija. 1999, T. 19, pp. 108-117. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Visuotinė, Lietuvių Enciklopedijos (2018). Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Vėlius, N. (1999), Ištraukos iš 1996 metų vasario 25 d. Lietuvos radijo laidos „Žodžiai į sielą“. sudarė Irena Seliukaitė ir Perla Vitkuvienė, 1999, pp. 393–400. Vilnius: Mintis.

Zabieliene, A. (2008). Klaipėdos krašto etnokultūrinis paveldas šiuolaikiniuose folkloro ansambliuose// lituanistica. 2008. T. 54. Nr. 3(75), p. 67–77, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.

Žukauskienė, R. (1998). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.

Gerbiami respondentai!

Esu Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos II kurso magistrantė Ugnė Pažemeckaitė – Augulienė. Atlieku tyrimą apie muzikinės veiklos įtaką tautinio tapatumo formavimuisi paauglystėje. Tiriamas Mažosios Lietuvos etnografinio regiono atvejis. Man labai svarbi šio regiono muzikos pedagogų, dirbančių su paaugliais, nuomonė. Anketos pildymas užtruks iki dešimties minučių. Anketa yra anoniminė ir surinkti duomenys bus naudojami statistinei analizei. Man labai svarbi Jūsų nuomonė!

Atsakykite į keletą klausimų apie save. Pažymėkite jums tinkantį atsakymą **X**

Jūsų lytis:

- Moteris*
- Vyras*

Jūsų amžius:

- Iki 25 m.*
- 25 – 30 m.*
- 31 – 40 m.*
- 41 – 50 m.*
- 51 – 60 m ir daugiau*

Jūsų išsilavinimas:

- Aukštasis neuniversitetinis
- Nebaigtas aukštasis universitetinis
- Aukštasis universitetinis
- Kita..... (įrašykite)

Pedagoginio darbo stažas:

- 5 ir mažiau metų
- 6-10 metų
- 11-20 metų
- 21 - 30 metų
- 30 ir daugiau metų

Jūsų pedagoginė kvalifikacija:

- Mokytojas
- Vyresnysis mokytojas
- Mokytojas metodininkas
- Mokytojas ekspertas

Jūsų tautybė:

- lietuvis
 kita.....(įrašykite)

Pažymėkite jums tinkantį atsakymą **X**

1. Jūsų požiūris į tautines vertybes ir patriotiškumą:

Teiginiai	VISIŠKAI SUTINKU	SUTINKU	NEŽINAU	NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
1. Didžiuojuosi savo kilme					
2. Mano tėvai mane auklėjo patriotiškai					
3. Manau, kad tautinis tapatumas turi įtakos vertybių ugdymui					
4. Savarankiškai domiuosi Lietuvos kultūra ir istorija					
5. Puoselėju Lietuvos tradicijas ir papročius					

2. Jūsų požiūris į tautinio tapatumo formavimą mokykloje:

Teiginiai	VISIŠKAI SUTINKU	SUTINKU	NEŽINAU	NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
1. Tautinio tapatumo formavimas – šeimos, o ne pedagogų reikalas					
2. Ugdymo įstaigose tautinio tapatumo formavimui skiriamas nepakankamas dėmesys					
3. Ugdant tautinį tapatumą ugdymo įstaigose, didžiausią įtaką turi pedagogo profesinė kompetencija					
4. Ugdant tautinį tapatumą ugdymo įstaigose, didžiausią įtaką turi pedagogo asmeninės nuostatos					
5. Tautinio tapatumo formavimuisi didžiausią įtaką daro ugdymo įstaigos nuostatai					

3. Jūsų nuomonė apie paauglių požiūrį į tautinį tapatumą:

Teiginiai	VISIŠKAI SUTINKU	SUTINKU	NEŽINAU	NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
1. Paaugliams įdomi jų šalies kultūra ir papročiai					
2. Paaugliai pažįsta ir gerbia valstybei svarbius simbolius (vėliavą, herbą, himną ir pan.), domisi šalies istorija					
3. Lietuvių paaugliai nusiteikę patriotiškai					
4. Paaugliai laiko save Europos piliečiais ir nesureikšmina lietuviybės					
5. Paaugliai mano, kad etninė kultūra šiandien yra neaktuali					

4. Jūsų požiūris į etninę kultūrą

Teiginiai	VISIŠKAI SUTINKU	SUTINKU	NEŽINAU	NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
1. Tautinio tapatumo formavimui didelę įtaką daro etninė kultūra					
2. Etninei kultūrai skiriu didelį dėmesį					
3. Domiuosi ne tik liaudies muzika, bet ir kitomis etninės kultūros šakomis					
4. Etninė kultūra šiais laikais išvis nebeaktuali					
5. Didesnį dėmesį skiriu lietuvių liaudies muzikai					
6. Manau, kad dėmesys etninei kultūrai yra perdėtas, daug svarbiau akademinė muzika					

5. Pažymėkite veiklas, kurias vykdate (jei vykdate), formuodami tautinį tapatumą muzikos pamokų metu ar/ir užklausinėje veikloje:

Veiklos	Muzikos pamokų metu	Užklausinėje veikloje (būreliai, išvykos, mokyklos šventės)
1. Švenčiate šventes senovės papročių motyvais		
2. Su paaugliais kalbatės apie etninę kultūrą		
3. Organizuojate išvykas, ekskursijas į muziejus, etnokultūros centrus ar kitas edukacijas		
4. Rengiate susitikimus su tautos šviesuoliais		
5. Mokotės liaudies dainų ir šokių		
6. Švenčiate valstybines šventes		
7. Dainuojate kompozitorių sukurtas dainas apie Tėvynę		
8. Giedate himną		
9. Vaikus supažindinate su kitų tautų kultūromis		
10. Su vaikais kalbame apie tautai ar šaliai svarbias istorines datas, mokslo ir sporto pasiekimus		

6. Mokydamiesi lietuvių liaudies ar kompozitorių kurtas dainas su moksleiviais Jūs:

Teiginiai	VISADA	DAŽNAI	KARTAIS	NIEKADA
1. Diskutuoju apie istorinį kontekstą (praicities įvykius, apie kuriuos dainuojama)				
2. Kalbatės apie senovės papročius				
3. Aiškinatės dainų tekstų nesuprantamas nesuprantamus žodžius				
4. Į dainų tekstą nesigilinate, tiesiog mokotės dainų				
5. Dainuojate liaudies dainas moderniai (pvz. su roko ar elektroninės muzikos elementais)				
6. Dainuojate ir kitų tautų liaudies muziką, diskutuojate apie mūsų ir kitų kraštų etninės muzikos skirtumus				
7. Diskutuoju apie istorinį kontekstą (praicities įvykius, apie kuriuos dainuojama)				

7. Atlikdami lietuvių liaudies dainas įprastai akomponuojate (galimi keli atsakymai):

- Sintezatoriumi ar pianinu
- Gitara
- Lietuvių liaudies instrumentais
- Dainuojate be instrumentinio pritarimo
- Kita (įrašykite).....

8. Pažymėkite šventes, kurias, jūsų nuomone, mokykloje labiausiai mėgsta švęsti paaugliai (pažymėkite ne daugiau trijų):

- Pavasario/rudens lygiadienis
- Kalėdos
- Užgavėnės
- Velykos
- Šv. Martyno diena
- Kita (įrašyti)

9. Jūsų požiūris į kalendorinių švenčių (pvz. Užgavėnių, Sėkminių, Kalėdų, Velykų, šv. Martyno ir Kūčių) šventimą mokykloje ar pasiruošimą joms:

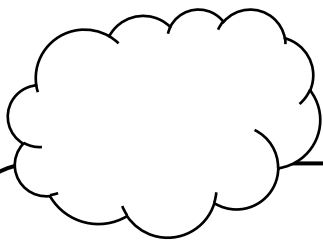
Teiginiai	VISADA	DAŽNAI	KARTAIS	NIEKADA
1. Pasakojate mokiniams apie senovės lietuvių šventinius papročius ir apeigas				
2. Kalbėdami apie švenčių papročius lyginate krikščioniškas ir baltiškas tradicijas				
3. Moksleiviams įdomūs senovės žmonių papročiai, apeigos ir tradicijos				
4. Dainuojate minėtoms šventėms būdingas liaudies dainas				
5. Didesnę dėmesį skirate krikščionybei				
6. Per Kalėdas ar Velykas giedate krikščioniškas giesmes				
7. Kalėdas švenčiate šiuolaikiškai, neskirdami dėmesio nei krikščionybei, nei baltų papročiams				
8. Mokykloje švenčiame šv. Martyno dieną				

10. Ar dalyvaujate įvairiuose ilgalaikiuose ir trumpalaikiuose projektuose, susijusiuose su tautinio tapatumo puoselėjimu?

- Taip
- Ne

11. Jei dalyvaujate, parašykite, kokiuose (jei ne, klausimą praleiskite):

.....

Gerbiami respondentai!

Esu Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos II kurso magistrantė Ugnė Pažemeckaitė – Augulienė. Atlieku tyrimą apie muzikinės veiklos įtaką tautinio tapatumo formavimuisi paauglystėje. Tiriamas Mažosios Lietuvos etnografinio regiono atvejis. Man labai svarbi šio regiono paauglių nuomonė. Anketos pildymas užtruks iki dešimties minučių. Anketa yra anoniminė ir surinkti duomenys bus naudojami statistinei analizei. Man labai svarbi Jūsų nuomonė!

Dėkoju už dalyvavimą tyrime

Atsakykite į keletą klausimų apie save. Pažymėkite jums tinkantį atsakymą **X**

Jūsų lytis:

- Moteris*
- Vyras*
- Kita*

Jūsų amžius:

- 12 m.*
- 12-14m.*
- 15-18 m.*
- kita (įrašyti).....*

Jūsų tautybė:

- lietuvis*
- kita.....(įrašykite)*

Pažymėkite jums tinkantį atsakymą X

1. Jūsų požiūris į tautines vertybes ir patriotiškumą:

Teiginiai	VISIŠKAI SUTINKU	SUTINKU	NEŽINAU	NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
1. Didžiuojuosi savo kilme					
2. Mane tėvai auklėjo patriotiškai					
3. Mylėdamas savo tėvynę, žmogus tampa geresniu					
4. Savarankiškai domiuosi Lietuvos kultūra ir istorija					
5. Puoselėju lietuviškas tradicijas ir papročius					
6. Esu Europos pilietis ir nesureikšminu lietuviybės					
7. Pažįstu valstybei svarbius simbolius (vėliavą, herbą, himną ir pan.)					

2. Jūsų požiūris į tautinio tapatumo formavimą mokykloje:

Teiginiai	VISIŠKAI SUTINKU	SUTINKU	NEŽINAU	NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
1. Mokykloje skiriama pakankamai dėmesio lietuvių kultūrai					
2. Formuojant tautines vertybes šeima svarbiau nei mokykla					
3. Formuojant patriotines vertybes, didelę įtaką daro pats mokytojas					

3. Jūsų požiūris į etninę kultūrą:

Teiginiai	VISIŠKAI SUTINKU	SUTINKU	NEŽINAU	NESUTINKU	VISIŠKAI NESUTINKU
1. Man įdomūs lietuvių senovės papročiai ir kultūra					
2. Liaudies muzika ir kiti liaudies menai neįdomūs					
3. Liaudies muzika padeda geriau pažinti lietuvių kultūrą					
4. Man įdomi liaudies muzika					
5. Domiuosi ne tik liaudies muzika, bet ir visa senovės liaudies kultūra					
6. Per muzikos pamokas didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas akademinei (klasikinei), o ne liaudies muzikai					
7. Geriau dainuotumėm populiarias negu liaudies dainas					

4. Pažymėkite veiklas, kurias vykdomė (jei vykdomė), formuodami tautinį tapatumą muzikos pamokų metu ar/ir užklausinėje veikloje:

Veiklos	Muzikos pamokų metu	Užklausinėje veikloje (būreliai, išvykos, mokyklos šventės)
1. Švenčiame šventes senovės papročių motyvais		
2. Švenčiame valstybines šventes (pvz. Vasario 16 d., Kovo 11 d.)		
3. Domimės liaudies menais (ne tik muzika, bet ir amatais ir kit.)		
4. Vykstame išvykas, ekskursijas į muziejus, etnokultūros centrus ar kitas edukacijas		
5. Rengiame susitikimus su Lietuvai nusipelnusiais žmonėmis (poetais, kompozitoriais ir pan.)		
6. Mokomės liaudies dainų ir šokių		
7. Dainuojame kompozitorių sukurtas dainas apie Tėvynę		
8. Giedame himną		
9. Susipažįstame ir su kitų šalių muzika ir kultūra		
10. Kalbame apie tautai ar šaliai svarbias istorines datas, mokslo ir sporto pasiekimus		

5. Mokydamiesi lietuvių liaudies ar kompozitorių rašytas dainas apie Lietuvą:

Teiginiai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
1. Kalbamės su muzikos mokytoju ar klasės draugais apie praeities įvykius, apie kuriuos dainuojama				
2. Kalbamės apie senovės papročius				
3. Aiškinamės dainų tekstų nesuprantamus žodžius				
4. Nesigilinam į nieką, tiesiog mokomės dainų				
5. Dainuojame liaudies dainas moderniai (su elektroninės ar roko muzikos elementais)				
6. Dainuojame ir kitų tautų liaudies muziką, diskutuojame apie mūsų ir kitų kraštų etninės muzikos skirtumus				

6. Muzikos pamokų metu dainuojant liaudies dainas muzikos mokytojas (galima pažymėti keletą variantų):

- Pritaria sintezatoriumi ar pianinu
- Pritaria gitara
- Pritaria liaudies instrumentais
- Dainuojame be instrumentinio pritarimo
- Kita (įrašykite).....

7. Pažymėkite šventes, kurias labiausiai mėgstate švęsti mokykloje (galima pažymėti iki trijų variantų):

- Rudens/pavasario lygiadienis
- Vėlinės
- Kalėdos
- Užgavėnės
- Velykos
- Šv. Martyno diena
- Kita (įrašyti)

8. Švėsdami kalendorines šventes (Kalėdos, Velykos):

- Prisimename senuosius lietuvių papročius
- Didžiausią dėmesį skiriame religijai
- Švenčiame šiuolaikiškai, nes kitaip paaugliams neįdomu
- Nesureikšminu šių švenčių

Ačiū už skirtą laiką